

udenrigs

Tyrkiet:
Erdogans nedtur

Erdogans selvmål

Morsi i spejlet

Tyrkiets nabokrige

Sekularisme & modernitet

Peter Wivel om *Svage tyske forventninger*

Rowhanis chancer

Islam over nationens interesser

Klima og konflikt i Sahel

Brasiliens protestbølge

Den russiske politistat

2 · 2013

Verdenshavet og Frederiksholms Kanal: Da verden blev rundtosset **2**
Noter i marginen: Tilbage til rødderne *Anna Libak* **4**

TEMA

Den største trussel mod Erdogan er ham selv *Martin Selsøe Sørensen* **6**
Ser Erdogan sig selv i Morsi? *Justin Vela* **17**
Erdogans nabokrige er kurdernes held *Pola Rojan Bagger* **20**
Modernitet og sekularisme i krise *Lailufar Yasmin* **29**

BAGGRUND

Tyskland: De nedskruede forventningers tid *Peter Wivel* **35**
Iran: Den nye præsidents mange udfordringer *Jahangir Amuzegar* **45**
Ideologi styrer Irans udenrigspolitik *Mehdi Mozaffari* **53**
Egypten: Når hære har magten *Immanuel Wallerstein* **64**
Klimaændring, ørkendannelse og konflikt i Sahel *Kjeld Rasmussen og
Ole Wæver* **67**
Brasiliens overraskende protestbølge *Steen Fryba Christensen* **78**
Kampen for indflydelse i 'det nye Østeuropa' *Jakob Tolstrup* **92**

LITTERATUR

Den russiske politistat *Mette Skak* **98**
Bognoter **107**

Tyrkiets gadekryds

Af tidens enorme omvæltninger i den muslimske verden har vi valgt Tyrkiet som tema, ikke mindst fordi det store potentielle EU-land i den seneste tid har oplevet både store fremskridt og tilbageslag. Fremskridt fordi den tidligere politisk passive tyrkiske ungdom blev vækket af Gezi Park bevægelsen, der ventes at sætte varigt præg på Tyrkiet. Tilbageslag fordi regeringsleder Erdogan valgte vold som svar. Men politibrutaliteten førte også godt med sig: dialog mellem sociale lag, religioner og etniske grupper, som ikke tidligere har talt sammen.

Erdogan er stadig uhyre populær, men når det næppe varer ved, har han, som beskrevet i dette nummer, kun sig selv at takke for det. Vi peger også på et andet tilbageslag, at Tyrkiet med stadig flere konflikter med naboer har fraveget den tidligere politik for godt naboskab. Tyrkiet er stadig mere en del af regionens konflikter og stadig mindre en del af løsningen.

En bidragyder til temaet spørger, om Erdogan ser sig selv i billedet af Egyptens afsatte præsident Morsi. Tyrkiet gik først – og længe før det arabiske forår – med at bringe islamister til magten ved stemmeurnerne.

Det var efter fire militærkup, og Erdogan har sikkert god grund til at frygte et nyt, hvis tyrkisk militær –

omend det er svækket – får gode ideer fra Egypten.

Ikke mindst udviklingen i Tyrkiet og Egypten har genaktualiseret spørgsmålet, om modernitet og demokrati er foreneligt med islam, som det dynamiske og moderne Tyrkiet hidtil har tydet på. Men hvad er det, som sker, når Egypten griber til militærkup, og Erdogans Tyrkiet tager kraftig afstand?

Kombinationen af folkelige tyrkiske protester og den politiske udvikling i Egypten er en alvorlig udfordring for tyrkisk udenrigspolitisk. Dertil kommer, at udviklingen i Syrien lægger hårdt pres på Ankara om det kurdiske spørgsmål.

I de seneste år har AKP's politik mest taget sigte på at trænge militæret ud af politik. Nu har Tyrkiet ændret sin lov for de væbnede styrker, tilsyneladende for at forhindre en tyrkisk version af Egypten.

Blandt Tyrkiets aktuelle udenrigspolitiske bestræbelser er at styrke relationerne til Iran, der adskiller sig fra andre lande med muslimsk flertal ved at sætte islam over nationale interesser. Vi sætter således også fokus på Iran efter valget af den mest moderate præsidentkandidat, Hassan Rowhani, og den ideologisk dominerede iranske udenrigspolitik's betydning for hele regionen.

Redaktionen

Da verden blev rundtosset

Det var ikke kun verdensoffentligheden, der følte sig noget rundt på gulvet, mens man på afstand fulgte eftersommerens internationale drama om, hvordan der skulle reageres på det syriske regimes uhyggelige angreb med giftgas mod dets egen befolkning.

Også en stribe af de politiske deltagere i det intense forløb må have følt sig noget forvirrede, efterhånden som der blev skiftet holdning i et omfang og i et tempo, der gør den sædvanlige betegnelse for den slags – diplomatiske piruetter – til noget af en underdrivelse.

Den mest centrale aktør af dem alle, USA's præsident Obama, lagde kursen om to gange. Det skete så markant, at det næppe kan undgå at få konsekvenser for supermagtens troværdighed i almindelighed og denne præsidents i særdeleshed næste gang, der spilles med musklerne, og nogen derude skal afskrækkes.

Ved månedsskiftet august-september troede alle, angiveligt inklusive Obamas nærmere rådgivere, at en militær straffeaktion mod præsident Assads regime i Damaskus var umiddelbart forestående. Amerikanske destroyere udstyret med krydsermissiler var på plads i Middelhavet.

Et angreb på Syrien var nødven-

digt, sagde Obama, for at håndhæve det globale forbud mod anvendelse af kemiske våben. Skete det ikke, forstod man, ville den internationale retsorden på området bryde sammen med den konsekvens, at der blev fri bane for andre despoter til at bruge giftgasser.

Men pludselig gjorde USA's præsident et angreb betinget af tilslutning fra lovgiverne i Kongressen. Utilfredsheden med præsidentens planer var så stærke, nationalt som internationalt, at det var magtpåliggende med en 'demokratisk debat'. Underforstået: han vovede ikke selv at tage ansvaret.

Forelagt nyheden om kovendingen i Washington, ønskede premierminister Cameron sig sikkert, at han selv havde ventet lidt. Han var først sprunget op som en løve, men siden faldet ned som et lam efter at Underhuset i London afviste britisk deltagelse i en militær aktion mod Syrien.

På dette tidspunkt var dønningerne for længst nået til København. Udenrigsminister Villy Søvndal lagde sig først fast på FN-sporet med krav om, at Sikkerhedsrådet skulle godkende en afstraffelse af det syriske regime. Men det holdt kun, indtil statsminister Helle Thorning-

Schmidt ændrede regeringens linje.

Det var helt nødvendigt, sagde hun, med 'alternative reaktionsmønstre' uden om FN. Den danske position som USA's tætte allierede var dermed igen intakt. Men det samme kunne ikke siges om regeringens kurs, og det blev for fristende for dens modstandere i Folketinget.

Oppositionen, anført af Venstre og De Konservative, gik til angreb på regeringen for at skifte holdning uden tanke for, at de krasse bemærkninger i sig selv var udtryk for et holdningsskift. Fremtrædende talsmænd for de to partier havde tidligere bedyret, at V og K aldrig ville gøre vigtige udenrigspolitiske spørgsmål til indenrigspolitisk kasterbold, herunder særligt brugen af væbnet magt. Men det var, mens man selv sad i regering.

Men kursskiftene herhjemme blev for intet at regne med, hvad der hurtigt fulgte på den internationale scene. Den amerikanske udenrigsminister John Kerry sagde på en pressekonference i London, at krisen kunne løses ved, at Assad opgav sine lagre med kemiske våben. Men, tilføjede Kerry, det lod sig ikke gøre.

Han havde dog gjort regning uden vært – eller rettere uden Rusland. Styret i Moskva greb udtalelsen i luften og formulerede i løbet af få timer et diplomatisk udspil gående ud på at omkalfatre afstraffelsen af det syriske regime til et krav om udlevering af dets kemiske våben med henblik på destruktion

under international kontrol.

Det russiske udspil var et holdningsskift af de helt store. Kreml havde under hele borgerkrigen i Syrien afvist ethvert forsøg på at stramme kursen over for Assad. Men pludselig mente man det modsatte, formentlig fordi man havde indset, at alternativet til et diplomatisk udspil var et amerikansk ledet angreb. Ved at komme amerikanerne i møde kunne man i det mindste håbe at redde regimet i Damaskus.

Med det russiske udspil på bordet skiftede Obama kurs for anden gang. Han satte den militære aktion på standby og udsatte afstemningerne i Kongressen, hvor modstanden mod hans planer i øvrigt var stigende i stedet for faldende, som dagene var gået.

Mens disse linjer skrives, indløb nyheden fra Geneve om, at USA og Rusland var enige om en plan på grundlag af det russiske udspil. Et angreb på Syrien fortonede sig, om end planen forekom at have mange forudsætninger. Den vigtigste af dem var nok, at ingen af de direkte involverede skiftede mening igen.

Var De selv forvirret undervejs i processen? I bekræftede fald var De ikke alene, og der var også noget andet at være fælles om: en nagende fornemmelse af, at flere af de deltagende aktører i eftersommerens store internationale drama ikke havde helt styr på tingene.

Navigator

Tilbage til rødderne

Værdipolitik har domineret dagsordenen i Rusland siden Putins genindtræden i præsidentembedet i foråret 2012.

I Vesten har særlig den såkaldte ‘antihomolov’, der forbyder seksuelle minoriteter at agitere blandt mindreårige, tiltrukket sig opmærksomhed. Men den er blot et delelement i et storstilet politisk program, som skal styrke de traditionelle, kristent-ortodokse familieværdier.

I flere år har det russiske underhus arbejdet med et familiekoncept, som skal indføres frem mod år 2025.

Ifølge forkvinden for Dumaens komite for familie, kvinder og børn, Jelena Mizulina, er tanken, at kirken fremover skal spille en langt større rolle i familiernes liv. Det kan for eksempel ske ved, at vielsesmyndigheden tilfalder trossamfundene, så man fremover skal giftes i en kirke, moske eller synagoge, før ægteskabet anses for retsligt bindende.

Samtidig overvejes det at indføre en føderal skat på skilsmisser og lade indbetalingerne indgå en fond til udbetaling af børnepenge for at gøre det klart for folk, at det koster staten penge, når en familie opløses. Piger under atten skal fremover ikke kunne få abort uden forældrenes tilfaldelse, og det skal i det hele taget

påhvile sundhedsmyndighederne at tale kvinder fra abort, når de henvender sig. Desuden skal oprettes steder, hvor kvinder anonymt kan aflevere babyer op til seks måneders alderen. Målet er at reducere antallet af aborter betydeligt og gøre en familie med tre børn til en standardfamilie i Rusland.

Spørgsmålet er så, hvorfor præsident Putin, der selv blev skilt fra Ljudmila Putina for nylig, er så opsat på at gøre familien til grundstenen i samfundet?

Det har han flere gode grunde til.

For det første må man huske, at Putin kom til magten i foråret 2012 under den bølge af protestdemonstrationer, der fulgte i kølvandet på parlamentsvalget i slutningen af 2011. Så omfattende var utilfredsheden i de store byer, at det i Vesten blev diskuteret, om der var et ‘russisk forår’ på vej.

Det har givetvis bekymret Putin, der har besluttet sig for at konsolidere sin magt i den brede, konservative del af befolkningen; den russiske provins. Dette flertal af borgere protesterer gerne mod korrupsion, sultelønninger og beskæring af statslige subsidier, men aldrig mod krænkelse af mindretalsrettigheder, som de anser for at være en vestlig spe-

cialitet. Putin er i sin tredje embedsperiode blevet deres talerør – og har dermed forhindret, at befolkningen samler sig i et fælles oprør mod elitenes grådighed og privilegier.

En anden årsag til værdipolitikken er, at den er billig og flytter fokus fra landet økonomiske problemer. Den Russiske Centralbank anslog fornyligt, at væksten i år kun bliver to procent, hvilket ville være meget, hvis der var tale om et europæisk land, men forsvindende lidt i sammenligning med de øvrige Brics-lande, og i hvert fald mindre end forventet.

En tredje væsentlig årsag er, at der vitterligt er brug for, at russerne får flere børn, hvis de fortsat skal kunne herske uantastet over verdens geografisk største område. De demografiske nøgletal er forfærdende: I 1993 var der 148,6 millioner russere, i 2010 var der 141,9 – på trods af en massiv indvandring fra de tidligere sovjetrepublikker. Både internationale og russiske fremskrivninger viser, at der i 2050 vil være 100,9 mio. russere tilbage, hvis trenden fortsætter uforandret. Med så få borgere kan Rusland ikke gøre krav på at være en stormagt på niveau med Kina og USA, som man ønsker.

Den fjerde grund til værdipolitikken ligger i forlængelse heraf. Putin har, siden han overtog magten i år 2000, ønsket at gøre Rusland til en civilisation i egen ret; en civilisation, som hverken blev betragtet som en

del af Vesten eller Østen.

Derfor søger han at genoprette den kontinuitet, der blev brudt med Sovjetunionens sammenbrud. Hans nye værdipolitik er således gammel – den trækker både på traditionerne fra Sovjettiden og tsartiden.

I Sovjettiden var det ganske vist ikke kirken, men staten, der blandede sig i familielivet, men det sovjetiske samfund var ikke desto mindre stærkt konservativt. Både aborter og skilsmisser var vidt udbredte, men de var stadig tabubelagte, og homoseksualitet medførte ligefrem fængselsstraf.

Og før da, i det 19. århundrede, stod værdikampen mellem slavofiler, som ville skærme Rusland mod det dekadente og værdirelativistiske Vesten, og zapadnikkerne, der ville reformere det i vestlig retning.

Putin kan roligt hævde, at hans værdipolitik blot er *vraies valeurs de la Russie*.

Derfor er han heller ikke skuffet over vestens modvilje over hans nye politik. Hvis Vesten havde reageret med ligegyldighed, ville det jo være, fordi Vesten ikke tog Rusland alvorligt. Nu bekræfter den stærke modstand blot, at Vesten forsøger at trække Rusland med sig i sit moralske fald.

Anna Libak er litteraturredaktør ved Weekendavisen.

Den største trussel mod Erdogan er ham selv

Martin Selsøe Sørensen

Efter ti års succes er Tyrkiet kommet i problemer. Demokratiet går tilbage, udenrigspolitikken ligger i ruiner og de økonomiske udsigter er dystre. Sommerens Gezi-uroligheder har vækket ungdommen fra politisk koma og sat gang i en bevægelse, der kan true den ellers så stærke ministerpræsident – og det har han kun sig selv og sin færd at takke for

Det har længe været klart, at ingen kan vælte Tyrkiets ministerpræsident Recep Tayyip Erdogan. Ikke militæret, ikke domstolene, slet ikke oppositionen, og vælgerne vil ikke. Efter forsommerens omfattende demonstrationer over store dele af Tyrkiet står det stadig ved magt, men med tilføjelsen 'ingen andre end ministerpræsidenten selv'.

Efter mere end ti år ved magten kan han se tilbage på en imponerende forandring af Tyrkiet først og fremmest økonomisk, men også med omfattende politiske reformer, demokratiske fremskridt og etablering af en helt anden selvtilid for

en nation med historiske mindreværdskomplekser. Det værk kan ingen udefra tage fra ministerpræsidenten, men nu er han ved selv at styrte det i grus.

Fejllæst oprør

Ministerpræsidenten fejllæste demonstrationerne og deres årsager, han var arrogant i sin håndtering af demonstranterne og samme hånlige bedrevenhed anvender han i sin håndtering af en særdeles alvorlig økonomisk krise under udvikling i Tyrkiet og i positioneringen af landet i det lige så hastigt udviklende

og krigsramte Mellemøsten.

Demokrati, udenrigspolitik og økonomi er tre afgørende fronter for ikke bare Tyrkiet, men for Erdogans værk, og han er ved at tabe sine gevinster og mere til på alle tre fronter.

Demonstrationerne begyndte i slutningen af maj som kun lidt mere end en håndfuld miljøaktivister, der klamrede sig til en klynge træer i Gezi Parken i udkanten af Istanbuls centrale Taksim Plads.

Parken var skummel, ikke hyggelig og generelt overset af istanbul'erne, og få tog sig derfor af regeringens planer om at inddrage træerne og de forhutlede bede til endnu et indkøbscenter.

Dem er der allerede 87 af i Istanbul, 30 mere er under opførelse, og ét fra eller til ophidser ingen. Ikke dengang i hvert fald. I månedsvis havde miljøaktivisterne delt løbesedler ud om truslen foran metrostationen på Taksim, men få tog særlig notits af dem.

“Jeg gik forbi dem hver morgen og tænkte ‘hvor er det flot af dem, men det nytter ingen ting’”, siger en istanbul'er, der først senere blev aktiv i bevægelsen.

Da politiet rykkede ind og fjernede de første aktivister og deres telte, var der derfor ikke grund til at tro, det ville få den store opmærksomhed fra hverken medier eller offentlighed og slet ikke fra udlandet. Det var en fejlslutning.

Politiet gik særdeles hårdhændet

til værks med store mængder tåregas og kampuniformer og gik i gang med at brænde aktivisternes ejendele samtidig med, at gravkøer rykkede ind og begyndte at hapse af parken.

En så unødvendigt voldsom indgriben påkaldte sig opmærksomhed, flere demonstranter kom til og snart også en parlamentariker fra det prokurdiske parti BDP, der stillede sig midt foran gravemaskinerne og forlangte at se byggetilladelser. Det standsede for en stund gravearbejdet og politiets aktioner, og endnu flere nysgerrige og foragede borgere og oppositionspolitikere kom til.

Det kapitel af historien om demonstrationerne endte med, at den obsternasige politiker blev ramt af en tåregasgranat og blev kørt på hospitalet i lastrummet af en varevogn, der gjorde det ud for ambulance.

Taksim erobret

Politiets håndtering af en folkevalgt udløste de demonstrationer, der spredte sig til hele landet og i ugevis belejrede Taksim Pladsen. Undervejs var pladsen i mere end en uge fuldstændig uden for politiets kontrol, etaten var trukket flere kilometer væk og overlod den indre by til befolkningen. Det gik overraskende godt og frem for alt i fordragelighed.

Siden kæmpede politiet sig tilbage med nye enorme mængder tåregas, peberspray og vandkanoner, der

TEMA: TYRKIET

angiveligt dræbte hundreder af småfugle og måske også er årsag til en usædvanlig lav myggebestand i det centrale Istanbul i år.

Fra at være en protest, der handlede om rydningen af en enkelt park til fordel for et indkøbscenter, blev protesterne hurtigt en platform for alle de grupper i Tyrkiet, der i årtier har været undertrykte, men aldrig tidligere har fundet ud at finde sammen.

Hver gruppe har kun set sine egne problemer, men ikke magtet, overskuet eller turdet forene protesterne imod den samme form for undertrykkelse fra den samme stat.

Før gik for eksempel kurderne på gaden om mandagen, kvinderne om tirsdagen, homo'erne om onsdagen, journalisterne om torsdagen og kemalisterne om fredagen. Hver især med deres egen sag, som det var let for skiftende regeringer at håndtere enkeltvis eller som oftest ignorere.

Med Gezi-protesterne blev det mønster brudt, og det vil forandre tyrkisk politik i de kommende år. Under den politifri uge var Gezi Parken omdannet til et folkemøde, hvor snart sagt hver eneste lille og store gruppe i Tyrkiet var repræsenteret med et telt og en flok ildsjæle. I stedet for blot endeløst at fremføre deres egne synspunkter mødtes de på kryds og tværs og talte sammen, som tyrkere og kurdere med forskellige synspunkter aldrig har talt sammen før.

I Tyrkiet hører man altid til i en

gruppe af mennesker, der tænker og lever som en selv, og ofte har man meget lidt eller slet ingen kontakt til anderledes tænkende eller troende, og end ikke noget særlig klart billede af, hvem de er.

“Jeg kender ikke nogen bøsser eller lesbiske, men nu har jeg mødt dem, de holder til lige derovre”, sagde 21-årige Elif Özcan under folkemødet, og pegede mod et telt lidt væk.

“Jeg har fået meget større forståelse for deres problemer i Tyrkiet, og så er de virkelig flinke. En af dem henter cigaretter til os”.

I et telt med armensk skrift på plakaterne sad Sayaf Tekir, der er medlem af Tyrkiets kristne, armenske mindretal, der normalt holder meget lav profil for at ikke fremprovokere reaktioner fra ultranationalister.

“Mange nationalister har været forbi for at tale med os, og det har været en god oplevelse, både for dem og for os. Der er mange fordomme mod armeniere, så det har været godt at få talt sammen”, sagde han.

Öcalan over Taksim

I et hjørne af parken holdt BDP til under et stort billede af kurderlederen Abdullah Öcalan, der indtil for nylig blev kaldt ‘Tyrkiets Osama bin Laden’ og ‘børnemorder’, men som nu forhandler fred med den tyrkiske regering. At hans billede skulle blaf-

re over Taksim var aldeles utænkeligt før, ikke mindst for Ahmet Metin fra Atatürk-foreningen.

“Jeg har talt med dem fra BDP, det har jeg ikke gjort før. Vi har forskellige ideer, men vi står sammen om protesten mod regeringen”, sagde lokalformanden fra sit telt, hvor han sad med to yngre medlemmer.

Over dem på teltdugen dinglede et billede af landsfaderen Mustafa Kemal Atatürk, der grundlagde republikken i 1923. Nu, 90 år senere, er han stadig den Holger Danske, nogle tyrkere søger tryghed hos, når de føler sig truede. Det har de gjort meget de seneste år, og derfor var der rigtig mange Atatürk-billeder på Taksim Pladsen og i Gezi Parken.

Rundt om i parken blafrede alle de andre flag fra grupper, der også gerne ville ses og snakke som tyrkiske feministgrupper, venstreorienterede, højreorienterede, privatskoler, fodboldklubber og mange, mange flere.

Lyset blev tændt

Protesterne blev ikke kun en udluftningskanal for indestængt vrede og frustration over Erdogans regering og det, der opleves som et voksende autokrati. Protesterne blev også den kontakt, der pludselig tændte lyset i hovedet på en tyrkisk ungdom, der ellers har holdt sig på lang afstand af politik.

For til trods for at Tyrkiet står med store problemer som kvinders lige-

stilling, børns rettigheder, mindretalsrettigheder, ytringsfrihed og meget mere, har landet været karakteriseret ved at have en ekstremt apolitisk ungdom. Meget få tyrkere har været aktive i politik, og hvis de har, har det ofte været som formidlere af andres budskaber, men sjældent som aktive deltagere i den politiske debat.

Med Gezi Park-bevægelsen er det forandret.

“Jeg har aldrig deltaget i politik. Jeg er bange for politik, det er farligt. Jeg har set, hvor mange problemer det har skabt for min far, der er aktiv», sagde Elif Özcan.

Hendes forældre oplevede det blodige militærkup i 1980, og deres børn bliver kaldt den tabte generation, fordi den blodige kamp mellem højre og venstre i Tyrkiet trak sig spor længe efter med drab og forsvindinger og eftertrykkeligt vaccinerede børn og unge mod at nærme sig tyrkisk politik.

“Tidligere tænkte jeg, at vi levede i en dårlig tidsperiode. Jeg følte mig tom inden i og ønskede, at jeg havde levet i 1980, for dengang talte folk politik og skabte resultater. Det gjorde vi ikke”, sagde Ece Yumusakaya, en 17-årig teaterstuderende, der bemandede en bod i Gezi-parken med gratis vandmeloner og vand til demonstranter og forbipasserende.

“Men nu har vi åbnet øjnene. Selv om vi måske taber kampen om parken, så vil vi ikke længere nøjes med

TEMA: TYRKIET

bare at sove, spise og arbejde. Med protesterne er det forandret, der er blevet tændt et lys”.

At der nu er kommet strøm i et ellers slukket kredsløb er fantastisk for Tyrkiet, men det kommer til at tage lidt tid, før det for alvor kommer til at gøre en forskel. De nu politiserede unge er temmelig unge, og der er ikke umiddelbart nogen politiske partier, der kan tilfredsstille deres politiske appetit.

De gamle partier, måske med undtagelse af det pro-kurdiske, er ikke tilstrækkeligt demokratisk anlagte, for belastede af deres fortid og for optagede af fnidder med regeringspartiet til at være attraktive. Men lyset og lysten er tændt, og forståelsen på tværs af grupperne er begyndt at vokse, og det har Tyrkiet ikke oplevet i 30 år.

Skidt på kort sigt

Selv om der er håb i det lange løb, ser det på kortere sigt ikke så godt ud for Tyrkiet. Sommeren igennem er mindre demonstrationer blevet mødt med nye tåregasangreb og kampklædte betjente.

En 14-årig dreng var under juni-demonstrationerne nede i en sidegade for at købe brød for sin mor. Der blev han ramt i hovedet af en tåregasgranat (politiet bruger dem ofte som skyts affyret direkte mod demonstranter). Han lå i juli stadig i koma, og da hans forældre stillede sig op på Taksim Pladsen for at læse

en protesterklæring op, skyndte politiet sig at gasse dem og deres støtter, så de måtte tage flugten.

Sådan er det gået, hver gang nogen har forsøgt at udtrykke kritik af regeringen og politiet, og selv om det efterhånden ikke er overraskende, er det stadig uhyggeligt at se hvor langt myndighederne vil gå blot for at undertrykke synspunkter, de ikke bryder sig om.

Efter urolighederne – der jo vel at mærke først blev uroligheder, da politiet skred ind, indtil da var det fredelige demonstrationer – har regeringen sat gang i en omfattende hævnaktion. Skoleelever har fået at vide, at de ikke kan få statslige stipendier, hvis de råber politiske paroler, og skoleledere har udspurgt elever en for en, om deres lærere har opfordret dem til at deltage i demonstrationer.

Unge eller ældre for den sags skyld må nu heller ikke råbe politiske paroler på fodboldstadions, angiveligt efter fanklubber for alle Istanbuls største fodboldhold var med i Gezi Parken.

Stikkeri

Fra hospitaler har regeringen forsøgt at finde ud af hvilke læger, der frivilligt behandlede sårede på intermistiske klinikker i Gezi Parken med henblik på at få dem fyret. Stikkeriet går igen helt ned på gadeplan, hvor Erdogan personligt har opfordret folk til at angive hinan-

den, hvis naboer har deltaget i pot og pande-protester. Hver aften kl. 21 i juni var der i regeringskritiske kvarterer en farlig larm fra pottes og pander, der blev banket mod hinanden i protest mod regeringen. I kvarterer nær Taksim blev der også banket, når kampklædte politit nærmede sig i jagten på demonstranter, der flygtede ad sidegader væk fra pladsen.

Hårdest ramt er dog nok en af Tyrkiets store erhvervsfamilier. Det fem-stjernede Divan-hotel klos op ad Taksim blev under protesterne omdannet til lazaret og asyl for sårede og flygtende demonstranter, men blev angrebet af politiet, der fyldte hotelloobbyen med tåregas. Andre hoteller nær pladsen gjorde det samme, men myndighederne har tilsyneladende set sig sure på Divan og Koc-konglomeratet, der ejer hotelkæden.

Koc er en af Tyrkiets gamle industrifamilier og er i løbet af sommeren blevet udsat for en omfattende skatterazzia mod dets raffinaderivirksomhed, og et Koc-skibsværft har fået aflyst en stor licitation fra staten, det ellers havde vundet. Den tyrkiske finansminister bedyrer, at der ingen sammenhæng er med Gezi og ingen feje tricks, men det er der næppe nogen, der tror på.

Erdogans eget svar på den folkelige modstand er endnu stærkere modtryk. Han har arrangeret vælgermøder over hele landet og kalder rutinemæssigt demonstranterne

for terrorister, forrædere og lakajer for udenlandske interesser. Han og folkene omkring ham taler om konspirationer, der involverer vestlige efterretningstjenester, sågar Luft-hansa, Israel og noget han kalder 'rentelobbyen', som er en unavngiven flok, der i skjul arbejder på at presse den tyrkiske rente i vejret. Intet af det har hold i virkeligheden, men hans voksende intolerance over for anderledes tænkende har fået ellers fornuftige folk i hans regering til at klappe i.

Tyrkiske medier har for længst gjort det samme og skilt sig af med mange af de journalister, der ikke kan klappe i, og som sin chefrådgi-ver har Erdogan hyret en journalist, der mener, at udenlandske magter forsøger at slå Erdogan ihjel med brug af telekinese. Telekinese er at få objekter langt væk til at bevæge sig ved brug af tankens kraft.

Der er altså ingen i Tyrkiet til for alvor at fortælle Erdogan, hvad protesterne handlede om, hvorfor han skal tage dem alvorligt, og at han er ude ad et galt spor med sin heksejagt og stadigt mere rablende konspirationer.

USA trådt i baggrunden

Alt det kunne Tyrkiets vigtigste partner, USA, sikkert leve med, hvis bare Erdogan var i stand til at levere det, Washington har brug for i Tyrkiets urolige nabolag. Obama-regeringen har for længst gjort det klart, at den

TEMA: TYRKIET

ikke ønsker at blive involveret i Mellemøsten og hænge fast der, som så mange amerikanske regeringer før den.

I stedet er supermagten trådt i baggrunden og har overladt scenen til regionale magter som Tyrkiet, Saudi-Arabien, Qatar og ufrivilligt Iran. Hvad angår Tyrkiet var det engang en god ide. Det var dengang, hvor Tyrkiet ville være hele Mellemøstens thehus, stedet hvor regionens stridende parter kom og med tyrkisk hjælp fik løst deres konflikter.

For at styrke sig som konfliktmægler og skabe fred og fremgang i sit nabolag introducerede landet en nu berømt 'nul problemer med naboerne'-politik, som regeringen gik i gang med at føre ud i livet med styrkede bånd til Irak, Iran, kurderne, Syrien og selv Armenien til følge. Tyrkiets styrke er dets blanding af udstrakt demokrati, markedsøkonomi, gode bånd til Vesten og en religiøs bevægelse, der trods modvilje fra militæret er forblevet ved magten i mere end et årti.

Det handlede mere om handel end demokrati, men er siden gået fløjten. Fra tilsyneladende at have gode kort på hånden og i hvert fald have verdens opmærksomhed, er Tyrkiet de seneste måneder gået fra at være en brobygger til at være en brobrænder. I dag har det alvorlige konflikter med Israel, Iran, Irak, Syrien, Egypten og er på kollisionskurs med landene syd for den Persiske Golf over for eksempel Egypten.

Med sin kulturelle, historiske og religiøse baggrund troede den tyrkiske regering, at den kunne trække de arabiske lande ind i sin sfære og påvirke dem i sin egen retning. Midlet var en politik baseret på kultur-eksport, handelsforbindelser og personlige relationer mellem ledere. Men årene har vist, at Tyrkiet ikke kunne alt det, det sagde det kunne. Dertil var forståelsen og respekten for araberne for overfladisk. Og muligheden for at være USA's forlængede arm er nu spildt.

Det er særligt Tyrkiets håndtering af det arabiske forår, der har demonstreret en udbredt mangel på politisk fingerspidsfornemmelse og en bekymrende tendens til at skabe problemer, hvor det burde finde løsninger.

Få regeringer i verden har været i så tæt kontakt med amerikanske toppolitikere og toprådgivere som den tyrkiske. Særligt under den syriske opstand har der været tæt på ugentlige kontakter mellem Washington og Ankara. Alligevel har den tyrkiske regering tilsyneladende ikke forstået, at moralske argumenter ikke bider på amerikansk udenrigspolitik.

USA, Tyrkiet, Syrien

I mere end to år har supermagten holdt sig på lang afstand af konflikten i Syrien og gjort alt for at undgå at blive indblandet. Ikke desto mindre er Tyrkiets politik bygget op om

en forventning om, at USA vil intervenere og løse konflikten. Det ændrede sig med det kemiske angreb ved Damaskus, men det ændrer ikke ved, at Tyrkiet i to et halvt år spillede på en hest, der end ikke var mødt til start.

I fraværet af udefrakommende løsninger på konflikten har Tyrkiet smidt sin støtte bag hvem som helst, der har udfordret Damaskus, herunder også den al-Qaeda-orienterede Jabhat al-Nusra-gruppe, der opererer i store dele af Syrien. Omfanget af Tyrkiets støtte til gruppen er ukendt, men det har været sigende, at Ankara har kritiseret Vestens afstandtagen til gruppen og selv først i august var ude med kritik af Jabhat al-Nusras drab på syriske civile.

Det må vække bekymring i Washington og EU, og det er ikke det eneste.

Under og efter militærkuppet i Egypten i juli har ministerpræsident Erdogan klart og utvetydigt stillet sig på den afsatte præsident Morsis side. Det har han gjort som den eneste leder i Vesten og i klar konflikt med EU, USA og de arabiske gulflande, som Tyrkiet ellers støtter sig til i regionalpolitik. I Morsi ser Erdogan en spejling af sin egen politiske historie som en religiøs politiker, der blev tvunget fra magten af militæret og dets støtter, og han lukker samtidig øjnene for Morsis mange fejl.

Hen over sommeren gik Erdogan så vidt som til at anklage Israel for at stå bag kuppet i Egypten, men mo-

dererede udsagnet efter en voldsom reprimande fra Washington. Den tyrkiske ministerpræsident mener nu, at det var 'israelsk mentalitet', der lå bag. Tidligere på året kaldte han zionisme en forbrydelse mod menneskeheden, en udtalelse han trak i land i et interview i *Politiken*.

Nu er Tyrkiet ikke det eneste land, der har brændt fingrene på det omskiftelige arabiske forår, men landets regering har gjort ondt værre, end det behøvede. Erdogan raser løbende mod ikke bare sine tidligere venner, de arabiske ledere, men også mod EU, internationale organisationer og 'rentelobbyen'. Udfaldene er så mange og så hyppige, at iagttagere er begyndt at overveje højlydt, om den tyrkiske leder har en skrue løs.

"Erdogan er muligvis demokratisk valgt, men han taler som en paranoid diktator", skrev *Financial Times'* udenrigschefkommentator Gideon Rachman på Twitter i august.

Jeffrey Goldberg, tidligere Mellemøsten-korrespondent for *The New Yorker* og klummeskriver på *Bloomberg* fulgte op:

"Det er på tide at kalde den tyrkiske ministerpræsident Recep Tayyip Erdogan det han er: halvförvirret og snæversynet", skrev han i en klumme.

Hvis bare god økonomi

Tyrkiske vælgere har ved valg efter valg demonstreret, at de sådan set er

ligeglade med det meste, hvis bare økonomien er god, eller de har en rimelig forventning om, at den vil blive bedre. Udenrigspolitik og ytringsfrihed betyder meget lidt for den jævne tyrker, der ikke kommer i berøring med hverken det ene eller det andet i sin dagligdag.

Hvis regeringen lover og i nogen grad leverer job, skoler, veje og luft- havne, er det fra det synspunkt lige meget, om den skaber problemer i udlandet eller fængsler journalister og bedriver heksejagt.

Den største fare for Erdogan er derfor, at hans voksende magtfuldkommenhed og forblindede stædighed også har ledt ham i problemer i økonomien.

I løbet af august er den tyrkiske lira faldet til et rekordlavt niveau over for dollar. Faldet er først og fremmest en reaktion på, at den amerikanske centralbank i efteråret vil stoppe med månedlige opkøb af obligationer for 85 mia. dollar. Det har sat udviklingsøkonomier over hele verden under pres, men få er så hårdt ramt som den tyrkiske, og det handler i høj grad om manglende tillid til den tyrkiske regering.

Forsommerens håndtering af Gezi-demonstrationerne, sommerens heksejagt, Tyrkiets involvering i Syrien og det baglænskskridende demokrati gør Tyrkiet til et usikkert eller i bedste fald uforudsigeligt kort at sætte sine penge på.

Den 27. august forsøgte den tyrkiske centralbankdirektør at berolige

investorerne, men som et ekko af ministerpræsidentens modvilje udlod han at bruge stigende renter til at beskytte lira'en. I stedet talte han om at vise banken tillid og vente og se, at lira'en vil stige frem mod nytår.

Investorerne har ikke den slags tillid, og talen udløste øjeblikkeligt nye fald. Ikke mindst fordi investorerne fik bekræftet deres frygt for, at nationalbanken er følgagtig over for den tyrkiske regering og ikke selv kan bestemme sin politik.

Det efterlader tyrkisk økonomi i en temmelig dyster position, der i hvert fald er langt fra de seneste års fremgang og givetvis også en trussel mod Erdogans position. Han skyder skylden for problemerne på de finansielle markeder, spekulanter og udlandet i al almindelighed, og har lidt ret i den forstand, at Tyrkiet jo blot er en brik i den store globale økonomi. Men han ignorerer, at det er hans og hans regerings opgave at afbøde skadevirkninger og i gode tider polstre landet til dårlige.

Erdogan skulle have grebet ind for længe siden, men havde ikke lyst til at genere vælgerne og risikere at ændre på det billede af sig selv, han har skabt i befolkningen. Nu løber han fra ansvaret, og det er hverken kønt eller i orden.

Erdogan præsident?

Til næste år er der lokalvalg i Tyrkiet, og i løbet af sommeren skal der

vælges ny præsident. Det næste parlamentsvalg er i 2015. Det har længe været ventet, at Erdogan vil søge at udvide præsidentens beføjelser efter fransk og amerikansk forbillede og selv stille op til valget. Som Tyrkiets mest populære politiker siden Atatürk er det givet, at han ville vinde. Eller det var det. Nu er det ikke givet længere, og det er heller ikke givet, at han er i stand til at få ændret forfatningen som ønsket.

En forfatningsændring kræver to-tredjedels flertal i parlamentet. Det har han kun med stemmer fra det pro-kurdiske parti, og de var i foråret så godt som givne på grund af fremskridt i fredsforhandlinger mellem regeringen, repræsentanter for det kurdiske mindretal og oprørsbevægelsen PKK.

En fredsftale skulle inkludere ligestilling af det kurdiske mindretal med det tyrkiske flertal og ikke mindst inklusion i det tyrkiske samfund og flere frihedsrettigheder. Længe så det godt ud, og parterne forhandlede i tilsyneladende god tro. Men med Gezi og regeringens alt andet end demokratiske håndtering af demonstranterne og deres synspunkter har kurderne mistet troen på, at Erdogan kan eller vil give dem de rettigheder, de drømmer om.

Erdogan fremstår ikke som nogen overbevist demokrat, men som en politiker af den gamle tyrkiske skole, der er vanemanagerende og ude af stand til at se ud over sin

egen snævre bases interesser.

Op til Gezi sagde ledende pro-kurdiske parlamentarikere, at de ville stemme for hvilken som helst ændring af forfatningen, hvis blot de fik en fredsftale. Det siger de ikke i dag, og det antages at være særdeles tvivlsomt, at Erdogan får skabt det præsidentembede, han drømmer om.

Et præsidentembede uden nye beføjelser er ikke attraktivt for en mand med Erdogans ambitioner, så spørgsmålet er, hvad han så gør. Hans partis vedtægter tillader ikke, at man stiller op til mere end tre valgperioder. Det kan nok lade sig gøre for ham at få ændret vedtægterne, så han kan fortsætte en fjerde valgperiode med, men spørgsmålet er så, hvad det vil gøre ved partiet.

AKP's fløje

Gezi-urolighederne har allerede afsløret voksende kløfter mellem en Erdogan-fløj, der snart sagt er med på den værste, og en fløj omkring den nuværende præsident Abdullah Gül og viceministerpræsident Bülent Arinc, der følger udviklingen med voksende ubehag.

Gül er interessant nok mere religiøs end den pragmatiske Erdogan, men har gennem lang tid vist, at hans demokratiske kompas virker, som det skal. Gang på gang har han diskret og uden at komme i offentligt klammeri med Erdogan taget side for mere demokrati, mere gen-

TEMA: TYRKIET

nemsigtighed og mere diplomati. Han bliver ikke altid lyttet til, men har en solid base, der givetvis er blevet større de seneste måneder.

Han har dog ikke noget, der ligner et flertal bag sig i regeringspartiet, men mindre kan også gøre det. Gezi har skabt røre i tyrkisk politik og det er ikke utænkeligt, at demokratiske kræfter på tværs af alle partier og hidtil apolitiske grupper kan finde sammen på en platform, der handler om mere demokrati, end det AKP i dag står for.

Hvis det skal lykkes at overhale Recep Tayyip Erdogan kræver det,

de tyrkiske vælgerpræferencer taget i betragtning, nok først en økonomisk krise, der for alvor vil kaste grus i Erdogans maskineri.

Den kan meget vel være på vej, og hvis det får vælgerne til at flygte og Erdogan til at falde, har han kun sig selv at takke for det.

Martin Selsø Sørensen er korrespondent for Politiken i Tyrkiet og medlem af Udenrigs' redaktionskomite.

Kommentarerne fra demonstranter i Gezi Parken er citeret fra skribentens egne artikler i Politiken.

Ser Erdogan sig selv i Morsi?

Justin Vela

Tyrkiets premierminister, Recep Tayyip Erdogan, er – som bekendt – kritisk over for det egyptiske militærs afsættelse af Egyptens første demokratisk valgte præsident, Mohammed Morsi fra Det Muslimske Broderskab. Samtidig synes kuppet i Egypten 3. juli at have tilskyndet Erdogan til at skærpe sin egen hårde politik i Tyrkiet

Tyrkiet har oplevet fire militærkup i nyere tid – i 1960, 71, 80 og 97. Siden han kom til magten i 2002, har Erdogan og hans islamistiske Retfærdigheds- og Udviklingsparti (AKP) ført en konstant kampagne for at bringe det tyrkiske militær under fode. En milepæl blev nået i den kamp 5. august, da en særdomstol idømte 19 ud af 275 anklagede, herunder hærens tidligere stabschef, general Ilker Basbug, fængsel på livstid for angivelig at have deltaget i en sammensværgelse for at fjerne AKP fra magten. Sammensværgelsen blev døbt Ergenekon.

Ergenekon-retssagen skulle angiveligt styrke demokratiske principper og bringe retfærdighed efter militærets og andre officielle organers forbrydelser i fortiden, men vil sand-

synligvis 'forevige mistænksomhed og splittelse' i det tyrkiske samfund, noterede den britiske journalist, Andrew Finkel, der længe har boet i Istanbul, hvorfra han har rapporteret omfattende om Tyrkiet.

Beviser imod de arresterede, herunder journalister, var ofte uholdbare. Ifølge kritikere fremstod retssagen derfor mere som et instrument til at udradere kritikere.

Kuppet i Egypten gav sammen med protesterne i Gezi Parken i Istanbul Erdogan en mulighed for at fremstille sig selv som et potentielt offer, en taktik han tidligere har brugt til at styrke sin politiske position. "Det passer ham tydeligvis fint at se sig selv under en eller anden form for trussel", ifølge Finkel.

Selv om der ikke er konkrete bevi-

ser for, at premierministeren eller regeringsfolk blandede sig i domstolens Ergenekon-domsafsigelser, syntes det egyptiske militærs aktioner at gøre Erdogan endnu mere ivrig efter at sikre civil kontrol med det tyrkiske militær, understregede Atila Yesilada, politisk analytiker ved Istanbuls *Global Source Partner*.

Som en indikation på, hvordan det egyptiske kup rystede AKP, blev tre medlemmer af det tyrkiske militærs top, generalerne Bekir Kalyoncu og Hayri Kivrikoglu samt flådekommandør admiral Murat Bilgel tvunget til at trække sig tilbage, fremhævede Yesilada. Og en fjerde officer, luftstyrkernes kommandør, general Mehmet Erten, forventedes at trække sig inden seks måneder, ifølge avisen *Hürriyet*.

Rygter om, at demonstranter imod regeringen i det stille organiserede nye masseprotester i september, nærrede Ankaras ønsker, ifølge Yesilada: "Egypten fik Erdogan til at fjerne de sidste navne, som var forbundet med Ergenekon".

Yesilada påpegede, at de pensionerede officerer arbejdede tæt sammen med dem, som var fundet skyldige.

Det faktum, at Vestens svar på kuppet især fra Tyrkiets nære allierede USA var relativt afdæmpede, "styrkede kun Erdogans frygt", tilføjede Yesilada.

Denne hans følelse af ubehag kom til fuldt udtryk 5. august, hvor myndighederne forbød selv familier til de anklagede at komme nær dom-

huset i Silvri, en forstad til Istanbul, hvor dommene blev afsagt. Demonstranter, der støttede de anklagede, blev mødt med tåregas, gummikugler og vandkanoner, da de kom i konfrontation med uropolitik på en åben mark nær domhuset. Der ventes nu appeller imod dommene, der blev læst op under råb og piften.

Med et øje på de seneste begivenheder i Egypten vil den tyrkiske regering næppe slappe af, så længe den egyptiske proces fortsætter. Op til Ergenekon-dommene understregede Erdogan over for en folkemasse i Istanbul, at 'den nationale vilje', der er kommet til udtryk gennem dem, snarere end gennem pressen, sociale medier, kapitalmakedet eller 'terroriserede gader', vil afgøre Tyrkiets fremtid, skrev nyhedsbureauet *Anadolu*.

Alle Tyrkiets fire militærkup fandt sted i perioder med folkelig uro. På den baggrund har mindelser om erindringer om protesterne i Gezi Parken i juni, som medførte fem menneskers død, minimeret den officielle tolerance over for nye uroligheder.

Tyrkisk-egyptisk strid

Men mens Erdogans skarpe retorik kan styrke ham blandt sin mest konservative, religiøse hjemlige base, har hans fordømmelser af post-Morsi regeringen skadet de egyptisk-tyrkiske diplomatiske relationer alvorligt.

Tyrkiets ambassadør i Egypten, Hüseyin Avni Botsali, var to gange indkaldt til officiel klage over Ankaras forsøg på at tage internationale initiativer til at bringe Morsi tilbage til magten. Erdogan selv blev ifølge rapporter forbudt at rejse gennem Egypten for at besøge Gaza Striben, hvilket længe har været hans ønske. Ifølge tyrkiske nyhedsbureauer advarede den egyptiske regering ham om, at han ikke vil blive vel modtaget i Egypten efter hans støtte til Det Muslimske Broderskab.

Ubekræftede rygter vil også vide, at tyrkiske borgere ikke længere kan få visa ved ankomsten til visse egyptiske havne.

I mellemtiden har sunnimuslimske lande i Golfen som Saudi-Arabi-

en og Forenede Arabiske Emirater, der er indædte modstandere af Det Muslimske Broderskab, vist deres afsky for Tyrkiets højtråbende insistensen på, at Morsi vender tilbage til magten.

“De synes at have malet sig ind i noget af et hjørne”, sagde Finkel om Ankaras nuværende position.

Men for ministerpræsidenten betyder det ikke meget. Med henvisning til Egypten, sagde Erdogan 6. august: “Tyrkiet har lidt meget under militærkup. Vi betalte prisen og ønsker ikke, at vore (egyptiske) brødre kommer til at betale samme pris”.

Justin Vela er free lance journalist med base i Istanbul.

Erdogans nabokrige er kurdernes held

Pola Rojan Bagger

Demonstrationerne omkring Gezi Parken er uventede chikaner på regeringens vej mod et politisk forlig med PKK. Men forhandlingerne med den kurdiske oprørsbevægelse drejer sig om udviklingen i Syrien, og her er motivationen uændret for regeringen: Det haster!

Billedet er blevet et ikon; et symbol på det eneste, den tyrkiske premierminister Erdogan frygter – bortset fra Gud. Den unge mand er højst i midten tyverne. Han er drivvåd fra vandkanonens stråle og har et klæde for næse og mund som et fattigt værn mod den kvælende tåregas. I den ene hånd har han et gult flag med initialerne BDP for landets kurdiske oppositionsparti Freds- og Demokrati-partiet. Med et fast greb om håndledet nærmest trækker han en jævnaldrende kvinde efter sig gennem gasskyerne. Hun er ligeledes maske-ret og gennemblødt. I sin frie hånd bærer hun en rød-hvid tyrkisk fane med en stor kontrafej af general Mustafa Kemal tværs hen over halv-måne og stjerner.

Et polariseret land

Pressefotografiet fra starten af juni gik landet over og trak store overskrifter med sig. Historien om Republikken Tyrkiet er nemlig ikke mindst historien om en 90 år lang blodig kamp mellem Mustafa Kemals nationalister og landets løsrivelsesivrige kurdere. Ud over at symbolisere det tværpolitiske aspekt af massedemonstrationerne omkring Gezi Parken og Taksim Pladsen i Istanbul, gav fotografiet og dets symbolik næring til et håb i store dele af befolkningen.

Håbet om, at Tyrkiets meget fragmenterede opposition en dag kan finde sammen og for alvor udfordre det islamisk-konservative regerings-

parti, Retfærdigheds- og Udviklingspartiet, AKP.

Før urolighederne var dette snarene en illusion, der afslørede desperation og ønsketænkning i skyggen af en historisk stærk regering. Tyrkiet er et anspændt og stærkt polariseret land med meget lidt empati og lydhørhed på tværs af politiske og etniske skel i befolkningen.

De seneste mange årtier har tyrkisk politik befundet sig i en permanent tilstand af krise. Som en hærdet knude af mistillid og fjendskab, der også afspejler sig i parlamentets daglige arbejde.

Ligesom politiske forlig er en sjældenhed, udløser det med garanti en gul bjælke i tyrkiske elektroniske medier, hvis landets premierminister og oppositionsleder skulle mødes til en samtale. Det er således nok til øjeblikkeligt at blive mediernes tophistorie, hvis parlamentets to mest indflydelsesrige politikere skulle udveksle to ord.

Det omtalte fotografi såvel som myndighedernes overreaktion på protesterne omkring Gezi Parken forstås bedst i denne bredere sammenhæng.

Her spiller regeringschefens ledelsesstil også en vigtig rolle. Det eneste, AKP og premierminister Recep Tayyip Erdogan frygter, er partiets egne vælgere. Den bedste måde at sikre deres ubetingede støtte på er ved at antagonisere og dæmonisere oppositionen og den øvrige vælgerbefolkning for derved at fremmed-

gøre AKP-vælgerne fra 'de andre' mest muligt.

Det gør Erdogan blandt andet ved at betegne demonstranterne som 'plyndrere', 'terrorister' og 'alkoholikere', og ved at insinuere, at de skulle være gudløse ateister. På denne måde får han også kommunikeret, at AKP-vælgernes interesser grundlæggende er i strid med den øvrige befolknings interesser.

Den bløde 'del og hersk'-formel kombineret med værdipopulistiske kampagner målrettet et udpræget vestenkritisk, sunni-konservativt og nationalistisk publikum har vist sig uhyre effektiv for regeringen og gjort det muligt for den at sætte valgrekorder på stribe.

Den tyrkiske stat talt midt imod

Ingen bør bilde sig selv ind, at begivenhederne omkring Taksim-pladsen – omend betydningsfulde og historisk enestående – får væsentlig betydning på kort sigt for det politiske landskab i Tyrkiet. Lokalvalgene i marts 2014 samt parlamentsvalget året efter vil efter alt at dømme bekræfte dette.

Men det betyder bestemt ikke, at urolighederne er uvæsentlige. Tværtimod. For første gang i republikkens historie har middelklassen talt den hellige tyrkiske stat midt imod og vist sig villig til at risikere liv og lemmer på gaden. Såkaldt almindelige tyrkere fra storbyernes pæne gader har på håndfast vis brudt dogmet

om, at statens vilje og rigide sikkerhedsdoktriner aldrig må udfordres af borgerne.

I Tyrkiet har statens tarv altid stået højere end borgerens. Et klippefast mantra, der har tjent statens traditionelle, militære magthavere godt.

Det er imidlertid ikke, fordi centralmagten i Ankara er fremmed for folkelige revolter. Landets kurdere har gjort væbnet oprør mod den kemalistiske sikkerhedsstat sammenlagt 29 gange i republikkens historie. Første gang i 1925 havde republikken blot to år på bagen.

Som følge er kurderne gennem årene blevet udråbt som landsforrædere og fjender af staten. Den systematiske skræmmekampagne havde et klart politisk sigte og mødte stor genklang i den øvrige befolkning, som bifaldt eller tav under adskillige massakrer på landets illoyale kurder siden 1920'erne.

Det derimod nye og hidtil usete, der i juni 2013 udfoldede sig i Istanbul, er snarere, at den føjelige tyrkiske befolkning kastede frygten og apatien af sig og selvstændigt tog stilling til den kurs, staten og denne gang de islamiskkonservere magthavere tegner på samfundets vegne. Genopførelsen af det historiske militæranlæg på Taksim Pladsen, som i slutningen af maj udløste protesterne i Gezi Parken, blev blot den berømte sidste dråbe, der fik slipseklædte nationaltkonservere tyrkere til at slå pjalterne sammen med unge socialister, kurdere og andre

oppositionelle kræfter mod en enevældig regeringschef.

Erdogans magt

I praksis bliver Tyrkiet i dag regeret ved diktat fra en enkelt mand, regeringschef og AKP-formand Recep Tayyip Erdogan. Hans næsten uindskrænkede politiske råderum overgår endda forsvarschefens ditto under militærets velmagtsdage.

Det er således i dag umuligt at iværksætte og gennemføre større eller mindre tiltag i samfundet uden et grønt lys fra Erdogan. Ligeledes kan Erdogan sætte en stopper for ethvert initiativ på regionalt og lokalt plan uden at blive afkrævet saglig argumentation. En indflydelse, han bruger nidkært i store som små spørgsmål. Erdogans personlige engagement i det omstridte byggeri på Taksim Pladsen i Istanbul, som formelt set falder ind under bystyret, er bare et eksempel. Et andet eksempel fra en nær fortid er hans krav om nedrivningen af et 25 meter højt fredsmonument ved grænsen til Armenien i 2011.

Under et besøg i byen Kars betegnede Erdogan monumentet som 'monstrøst' og forlangte, at bystyret fjernede det øjeblikkeligt. I sådan en situation er det politisk selvmord for en borgmester at sidde kravet fra Erdogan overhørig. Det er partiformand Erdogan, der fra hovedstaden personligt agerer lokal valgkreds og sammensætter kandidatlistor til val-

gene. Derfor er de folkevalgte politikere mere lydhyre over for partiformanden end over for deres vaelgere.

Men Tyrkiet er under hastigt forandring. Det er for tidligt at spaa om, *hvilken* betydning Gezi-optoerjerne faar for regeringen pa sigt. Det er dog sikkert, at de dramatiske begivenheder udgoer en stor og vaegtig milepael i AKP's levetid og derfor potentielt set for Tyrkiets politiske fremtid.

Historisk tungtvejende dagsorden

Da kampene mellem demonstranter og politi erobrede den nationale og for en stund ogsaa den internationale dagsorden, skete det pa bekostning af en anden og for Tyrkiet langt mere presserende og historisk vaegtig dagsorden: de politiske forhandlinger med den kurdiske oprorsbevaegelse, Kurdistans Arbejderparti, PKK.

Der har gennem en aarraekke vaeret pres pa regeringen for at genoptage dialogen med PKK-ledelsen. Da forhandlingerne kuldsejlede i 2009 som folge af pres fra AKP's hojrefloj, fulgte en storstilet militaeroffensiv mod PKK-styrker og en omfattende arrestationsbølge rettet mod tusinder af kurdiske borgmestre, græsrødder og andre civile aktivister i kurdisk politik.

Regeringen var dengang ikke parat til at bakke forhandlingerne op med demokratiske lovreformer saasom statsgaranteret modersmaalsundervisning, oget lokalstyre og saenkning af spaerregraensen pa ti pro-

cent. Det var saaledes mere opportunt for regeringen at traekke stikket til forhandlingerne og skrue op for den nationalistiske retorik for at tækkes hoegene. Både internt i partiet og statsapparatet og blandt vaelgerne.

Partiets politiske projekt staar langt mere sikkert pa skuldrene af islamo-nationalistiske vaelgere, end det goer hos liberale midtervaelgere og kurdere, loed kalkulen. To ar efter slog AKP igen en valgerekord og fik 49,9 procent af stemmerne ved det seneste parlamentsvalg. Den politiske risiko ved fredsprocessen vejede tungere end udsigten til maaske at blive den foerste regering med en fornuftig loesning af kurderproblematikken.

Svendeprøven

Det kurdiske spoergsmaal er Tyrkiets mest betændte politiske problem, og saadan har det vaeret siden den tyrkiske republik blev skabt. Politikere har gennem tiderne både risikeret deres politiske karrierer samt liv og lemmer i bogstaveligste forstand i foersøget pa at loese den gordiske knude. Det er den ultimative svendeprøve i tyrkisk politik. Kurderne tabte efter Foerste Verdenskrig det politiske slag om at opnaa den samme selvbestemmelse, som araberne delvist havde opnaet ved Osmannerigets sammenbrud og opsplnitning i en række nye stater.

Kurderne havde nydt en udstrakt grad af selvstyre under den tyrkiske

sultan. Han var nødsaget til at alliere sig med de magtfulde kurdiske klaner for at få ro på bagsmækken, mens krigen rasede rundt om i imperiet. Men den revolutionære nationalist, general Mustafa Kemal, overtalte under krigen kurderne til at skifte side til fordel for de sekulære kemalister mod et løfte om at fortsætte det kurdiske selvstyre under en kommende republik.

Med kurdernes støtte formåede Kemal ikke alene at vælte sultanen, men at kontrollere et langt mere vidstrakt territorium, end tyrkerne oprindeligt stod til at beholde under aftalen med de britiske og franske kolonimagter.

Uindfriet løfte

Tyrkiet var skabt. Men løftet til kurderne blev som bekendt aldrig indfriet. Regionens nye grænsedragninger skar igennem det kurdiske selvstyreområde. Den kurdiske befolkning var nu delt mellem Tyrkiet og to andre af Mellemøstens nye stater, Syrien og Irak, samt Iran.

Det dybe politiske problem, vi i dag kalder det kurdiske spørgsmål, udspringer således af et territoriekrav og er derfor mere end bare et spørgsmål om borgerrettigheder og kulturelle rettigheder som sprog og undervisning.

Området, som myndighederne i årtier har kaldt Øst- og Sydøsttyrki- et, bliver af kurderne selv kaldt Nordkurdistan og er etnisk set et re-

lativt homogent område bestående af 15-20 millioner kurdere. Atter millioner af kurdere har gennem årene søgt til tyrkiske storbyer som for eksempel Istanbul, som USA's udenrigsministerium i en rapport i 2010 betegnede som 'verdens største kurdiske metropol'.

Kurdisk er fortsat en naturlig del af dagligdagen i landets kurdiske region, selv om myndighederne officielt ikke tillader brugen af sproget i for eksempel valgkampe, i borgernes kontakt med kommunekontorer og myndighedspersoner og lignende.

Området har altid været uroligt, fordi republikkens generaler altid har set på kurderne med mistro og holdt civilbefolkningen i kort snor. En jernnæve, der kun blev mere uforsonlig efter militærkuppet i 1980, hvorefter kurdisk som sprog blev kriminaliseret.

Juntalederen general Kenan Evren er berømt for offentligt at omtale kurderne som en art primitive bjergtyrkere. Den hårde kurs medførte en gennemmilitarisering af civile beboelsesområder, tvangsrømning og nedbrænding af op mod 4.000 kurdiske landsbyer og skabte millioner af internt fordrevne og dertil en hel generation af dissidenter.

Det kurdiske oprør, der skulle komme i kølvandet på 1980-kuppet, har vist sig at være det hidtil mest sejllivede af slagsen. PKK erklærede den tyrkiske stat krig i 1984. Men al-

lerede ved udgangen af den kolde krig var bevægelsen vokset mangefoldig både som organisation og militær slagstyrke og udgjorde et alvorligt sikkerhedsproblem for det tyrkiske statsapparat.

I folkemunde siges det, at Kurdistans Arbejderparti, PKK, blev skabt i militærfængslerne, hvor kurdere i tusindvis blev tortureret eller ligefrem dræbt uden rettergang.

Største samfundsmæssige problem

Den udbredte fortælling om PKK som en slags modtryk til militærets undertrykkelse af den kurdiske befolkning afspejler i dag dybden af Tyrkiets såkaldte kurdiske spørgsmål. Republikkens nuværende præsident og AKP-medstifter, Abdullah Gül, har ved flere lejligheder betegnet det kurdiske spørgsmål som 'landets største samfundsmæssige problem'.

Det er med til at understrege, at der ikke er tale om et sikkerhedsproblem, der kun kan løses ved militære midler, men i høj grad et åbent samfundsmæssigt sår, der skal forklares af sociologer og historikere og løses af reformpolitikere. Kurderne anslås at udgøre 20-25 millioner ud af Tyrkiets officielle 72 millioner indbyggere.

Mens samtlige af republikkens hidtidige regeringer dels har manglet reformambitionen og dels været bundet på hænder og fødder af generalerne, har AKP som den første

regering i tyrkisk historie været i stand til at tøjle militæret og i et vist omfang vist sig villig til at løfte kurderne ud af sikkerhedsparadigmet. Det skyldes først og fremmest, at AKP som den første regering har opdaget det vælgermæssige potentiale i at blive betragtet som kurdervenlig og reformivrig.

Regeringen er også gang på gang blevet belønnet af vælgerne for det samme, selv om den endnu ikke kan fremvise nævneværdige, demokratiske lovreformer til trods for lejlighedsvis hensigtserklæringer. Men tiderne er skiftet i Tyrkiet. Kravet om en øget inklusion af kurderne i det politiske liv på linje med tyrkerne deles nu af flere og flere vælgere blandt også tyrkerne. Dette er en stærk drivkraft bag regeringens andet forsøg på et politisk forlig med PKK.

Men til forskel fra 2009 er der denne gang en langt mere akut udenrigspolitisk dimension til det kurdiske spørgsmål.

Selv om Gezi-protesterne fik AKP til at hæve paraderne i forsvarsposition, suspendere al snak om demokratiske reformer og skrue op for populistiske sikkerhedssparoler, så har realiteterne syd for grænsen tvunget regeringen til at genoptage fredsprocessen omend modvilligt.

Et nyt udenrigspolitisk regnestykke

De arabiske revolter, der har præget Mellemøsten og Nordafrika de sene-

ste år, har vendt op og ned på Tyrkiets udenrigspolitiske regnestykker, og regeringen endnu ikke har formuleret en udenrigspolitik, der kan holde Tyrkiet fri for konflikter snarere end tiltrække dem. AKP's linje udadtil er nemlig i stigende grad synonymt med sunni-fraternisme og pludselige værdikorstog dikteret af Erdogans idiosynkrasier. Altså langt fra velovervejede og levedygtig realpolitik.

Det har så godt som udslettet Tyrkiets unikke soft power-instrument i regionen. Især borgerkrigen i Syrien har vist sig at blive et vendepunkt for Tyrkiet, der er gået fra at kultivere stærke bånd til Assad-familien til at advokere for et regimeskifte med magt.

Styret i Damaskus har ikke siddet kursskiftet overhørigt. Man var udmærket klar over, hvilken hovedpine det ville udløse for tyrkerne, da de syriske sikkerhedsstyrker sidste år trak sig ud af de nordøstligste, kurdiske områder langs grænsen til Tyrkiet. Resultatet var et kortvarigt magttomrum, der som ventet lynhurtigt blev udfyldt af kurdiske militser fra det lokale Demokratiske Enhedsparti, PYD, som er PKK's syriske søsterparti.

Partiet er det største og mest velorganiserede blandt kurderne i Syrien. Bevægelsen gjorde fælles front med det næststørste PDKS, der er tro mod det irakiskkurdiske regeringsparti, KDP. Sammen udgør de det Kurdiske Nationalråd, KNC.

Men i praksis er det altså PKK gennem PYD, som dominerer dagsordenen og kontrollerer den fælles militskaldet Folkets Forsvarsbrigader, YPG.

Siden deres magtovertagelse har de syriske kurdere langsomt men sikkert udbygget deres områder med selvforvaltende byråd sammensat af lokale, skoler og et stående sikkerhedsapparat. PYD har således lagt kimen til et fremtidigt selvstyre inden for grænserne af en arabisk republik i lighed med situationen i Irak. Målet er at danne urokkelige realiteter på landjorden, der gør kurderne til uomgængelige forhandlingspartnere ved fredskonferencen kaldet Genève 2 og den dag, hvor det nye Syrien skal forhandles på plads.

Ikke ene om at svinge taktstokken

Men udsigten til et autonomt PKK-land klods op ad Tyrkiets grænser er nok til at bringe hele det tyrkiske sikkerhedsapparat i højeste alarmberedskab.

Ankara har aldrig været i tvivl: Kurdere er farlige – og kurdere uden for den tyrkiske stats kontrol er livsfarlige. Først for ganske nyligt har Tyrkiet lært at leve med det kurdiske selvstyre i Irak, der tilmed er en af USA's nærmeste allierede i Mellemøsten. Men Tyrkiet er ikke længere ene om at svinge taktstokken i spørgsmålet om kurderne. Hverken nationalt eller internationalt.

Udviklingen i de kurdiske dele af

Syrien har fået irreversibel betydning for tyrkiske indenrigsforhold. Med de syriske kurderes nye politiske projekt har den tyrkiske regering tabt initiativ i håndteringen af sin egen kurdiske konflikt.

PKK har ikke længere nær så travlt med at indgå et forlig med tyrkerne. Gennem sit syriske søsterparti, PYD, har PKK for første gang i bevægelsens historie opnået relativ blød magt og kan øve politisk indflydelse på Tyrkiet uden brugen af direkte vold. Hertil kommer den økonomiske magt ved indtægtsmulighederne fra de store oliefelter i Rumeillah i Nordøstsyrien, som lige nu indirekte kontrolleres af PKK.

Fremtiden for de syriske kurdere

Den politiske fremtid ser lovende ud for de syriske kurdere. I august fik de et vigtigt rygstød af den russiske udenrigsminister Sergei Lavrov, der krævede, at kurderne fik deres egen stol ved anden runde af fredsforhandlingerne i Geneve.

Udsigten, som mere end noget andet jager en skræk i livet på den tyrkiske regering er, at PKK kunne blive en del af en politisk samlingsregering i Damaskus eller en permanent bestanddel af en syrisk magtdelelse efter sekteriske skillelinjer sådan som vi har set udført i Libanon og Irak.

Det scenarie er ikke lige rundt om hjørnet, men i Tyrkiet har man set skriften på væggen. Det vækker nem-

lig ængstelse, at ingen af landets vestlige allierede synes at dele tyrkernes bekymring om PKK's nuværende såvel som fremtidige rolle i Syrien.

Både i vestlige hovedstæder og i Moskva er man yderst tilfreds med, at der i PYD findes en sekulær militærmagt i Syrien, der både er villig og i stand til at bekæmpe alle Qaeda-affilierte grupper som Jabhat al Nusra og ISIS.

Man er ikke mindst tilfreds med en syrisk befolkningsgruppe, der i fremtidens politiske ligning kan agere modvægt over for det Muslimske Broderskab i Damaskus. Nøjagtig som de irakiske kurdere holder den shia-arabiske premierminister i Bagdad, Nuri al Maliki, i ørerne og således er med til delvist at begrænse iransk indflydelse.

Men som på så mange andre områder i Mellemøsten er Tyrkiets og Vestens interesser ikke sammenfaldende. Tyrkiet anser situationen som et minefelt. Hvis PKK kan gøre sig nyttig eller ligefrem uundværlig for Vesten som politisk allieret i Syrien, kan det i sidste ende resultere i et PKK-kontrolleret kurdisk selvstyre inden for tyrkiske grænser, frygter tyrkerne.

Fortsat dialog

Derfor er den tyrkiske regering pisket til at fortsætte dialogen for dels at indhente noget af det tabte initiativ og dels at forhindre, at PKK bru-

TEMA: TYRKIET

ger den regionale udvikling mod Tyrkiet.

Efteråret 2013 har kritisk betydning. PKK har startet en ensidig tilbagetrækning af sine guerillastykker til lejrene i Nordirak. Den forventes afsluttet senest i oktober. Den klare forventning er, at den tyrkiske regering honorerer sin del af aftalen og lemper de udskældte restriktioner på valg, ytrings-, forenings- og undervisningsfrihed, som er en klods om benet på den kurdiske politiske bevægelse i både parlamentet og på gaden.

Men AKP har allerede begyndt sin

valgkamp, der i varierende tempi kommer til at vare i to år. Frem mod lokalvalgene i marts 2014 samt præsidentvalget i november samme år, hvor premierminister Erdogan selvsigtes at stille op, og endeligt parlamentsvalget i juni 2015.

Spørgsmål er nu, om Erdogan er villig til at risikere sit politiske projekt for en varig fred.

Pola Rojan Bagger er journalist ved TV2, forfatter og tidligere Tyrkiet-korrespondent for Morgenavisen Jyllands-Posten.

Modernitet og sekularisme i krise

Lailufar Yasmin

Tyrkiet, Egypten og Bangladesh er eksempler på eliter, der følger Vestens begreb om sekularisering, mens befolkningerne vil kombinere modernitet og islam

Hver gang et demokratisk rum er åbnet, har mennesker været ivrige efter at vælge dem, som tilbyder bedre løsninger på deres økonomiske og sociale problemer, men som samtidig kan tilbyde dem anerkendelse af deres kulturers bæredygtige karakterer.

Forestillingen, at Vesten har en civiliserende mission over for resten af verden, beror på den gængse opfattelse af modernitet som adskillelse af religion og den offentlige sfære. Denne mission har til formål at påføre islamiske lande en simpel opfattelse af modernitet, der overser de ikke-vestlige landes differentierede erfaringer og opfattelser, lige så vel som den overser de differentierede erfaringer med modernitet *inden for* Vesten.

Religion bliver således den afgørende faktor for, hvem der er moderne og hvem ikke, og følgelig hvem

der er civiliseret og hvem ikke.

En sådan synsvinkel hævder, at der er en 'organisk' forbindelse mellem modernisering og sekularisering, som Vesten har været bærer af i halvandet århundrede. Dette tenderer til at være farlig binært og udsønde resten af verden, især lande med muslimsk flertal, som *uciviliserede* medlemmer af det internationale samfund.

Jeg vil her argumentere for, at masserne i lande med muslimsk flertal har afvist en sådan opfattelse og i stedet støtter islamister, som har et alternativt perspektiv, der indebærer blanding af modernitet og islam.

Det er eliterne i Tyrkiet, Egypten og Bangladesh, der er imod en sådan forståelse, og i stedet tenderer til at replicere den vestlige konstruktion af religion, at islam er en forhindring for modernitet.

Det har kun åbnet vejen for flere

uproduktive spændinger i disse lande.

Det moderne Vesten har gjort sig selv distinkt fra resten af verden ved at skille den verdslige og åndelige verden fra hinanden. Denne adskillelse er ifølge Charles Taylor "Vestens store opfindelse".

Sekularisme

Reformationer i Europa i det 16. til 18. århundrede banede vejen for humanismens opblomstring og en moderne opfattelse af verden, som er udpræget sekulær.

Sekularisme ses som henvisning af religiøsitet til livets privatsfære. Begrebet blev oprindeligt introduceret af George Jacob Holyake i 1851 som en måde at skabe en klar forskel mellem en sekulær angrebsvinkel til religion som del af ens privatliv, og ateisme. Termen blev ofte brugt til det formål i slutningen af det 19. århundrede.

Distinktionen mellem ateisme og sekularisme opstod af frygt for, at støtte til en sekulær offentlighed ville blive misforstået som bekendelse til udryddelse af religion, som var det modsatte af den kantianske dagsorden for det sekulære. Den fremstående teoretiker for det sekulære definerede en skarp grænse mellem den private og den offentlige sfære.

Immanuel Kant insisterede på, at det ikke ville være enden på religion at gøre den offentlige sfære sekulær, og han havde bestemt ikke noget imod religion i menneskers privat-

sfære. Kant insisterede i stedet på, at tro på en suveræn gud krænkede menneskelig autonomi og frihed.

Modernitet blev således opfattet, som om den ville begrænse religionens rolle i det offentlige rum til fordel for fornuft og videnskab. Det var en central opfattelse i teorier af John Locke, Emile Durkheim, Max Weber, Karl Marx og Friedrich Engels, for at nævne enkelte. På den ene eller anden måde mente fortalere for denne skole, at religion var menneskers privatsag.

Selv om få sagde det eksplicit, var en yderlige implikation af denne tænkning, at religion var nogle reminiscenser fra 'mørkets tidsalder', som 'snart ville forsvinde', og at sekularisering var grundlæggende progressiv.

Men denne opfattelse fra tidligt i det 20. århundrede ændredes dramatisk i 1960'erne og 70'erne med starten på studier i Vesten som 'historie nedefra'.

Den forudsete afslutning på religion i moderne samfund blev udfordret af beviserne på livlig religionsudøvelse i hverdagslivet. Siden førte religionens øgede synlighed i Vesten til opfattelsen sent i det 20. århundrede, at der var sket en 'tilbagevendende' for religion i vestlige samfund.

Muslimsk dilemma

Fremvæksten af nationalstaten og dens fortsættelse i moderne form er direkte forbundet med en adskillel-

se imellem religion og det offentlige rum. Det er interessant at notere sig, at sekulariseringstester i Vesten delte nogle store teoretikere. Durkheim og Weber delte ikke det sædvanlige teleologiske syn på modernitet, og de støttede især ikke overførelse af en sådan modernitet til ikke-vestlige samfund. Da disse teorier tjente som grundlag for modernitet, tjente de også som grundlag for vestliggørelse og blev udvidet til også at danne basis for universalisme. Sekulariseringsessens blev ensbetydende med religion som en forhindring for moderne udvikling universelt.

Da de ikke-vestlige samfund dannede deres egne nationalstater, overtog de blindt den vestlige opfattelse, at religionen skulle holdes 'isoleret' og ikke afspejles i disse samfunds kulturelle særegenheder.

Et slående eksempel på dette orientalistiske perspektiv vil være Tyrkiet, hvor nationens grundlæggere brændemærkede islam og dekretede, at islam måtte inddæmnes for at skabe den *moderne* stat Tyrkiet.

Ikke-vestlige lande oplevede, at perioden under den kolde krig, der var domineret af supermagtsrivalisering, fulgte industrialiseringens vej, som da Jawharal Nehru, Indiens første premierminister, i parlamentet erklærede, at det primære imperativ var 'at hale ind' på både USA og Sovjetunionen. Trods anerkendelse af de store forskelle sagde han: "Disse to typer udvikling er grene på det samme træ".

Malaysias aktive promovning af 'asiatiske værdier' afspejlede også postkoloniale landes aspiration at projektere deres kulturelle særkende over for og imod Vesten. Denne moderniseringsproces gav rum for skabelse af identitet *intern*.

Asiatiske værdier

Som (professor i postkoloniale studier) Stephanie Lawson har påpeget, opererer promovningen af asiatiske værdier som instrument til "at skabe et forenet, nationalistisk samlingspunkt – og til at differentiere det forenede 'os' til det ydre 'dem'".

Identitetsspørgsmål fik en mindre rolle, da nationsdannelse tog vejen til at være moderne, som blev set som synonymt med at være industrialiseret. Man kan selvfølgelig argumentere for, at identitetsspørgsmålet, selv om dets mange lag altid var til stede, viste sig, da nyligt udviklede lande forsøgte at skabe sine 'distinkte' identiteter vis-a-vis de andre igennem at udvikle en 'national' fortælling.

Men med afslutningen på den kolde krig og især med 'krigen mod terror' dukkede debatten om identitet igen helt op til overfladen, spørgsmålet om hvorvidt alle moderne nationer skulle være 'vestlige' på alle måder eller genoplive og bevare deres egen kulturelle særkender, der ofte var forbundet med religionsudøvelse og symbolik.

Islams renæssance på den politi-

ske arena kan spores til arabernes nederlag til Israel under seksdageskrigen, oliekrisen i 1973 eller den mere berygtede iranske revolution i 1979.

Arabisk forår

Det arabiske forår, der begyndte at ryste Mellemøsten fra december 2010, blev først set som oprør imod længe herskende islamiske autokrater i regionen. Det efterfølgende sammenbrud for regimer og tilbagegreb til demokrati efterlod verden forundret, da regeringer i Tunesien og Egypten blev dannet af folkevalgte islamistiske grupper. Mange spurgte sig nu, hvad handler det arabiske forår overhovedet om?

Det har været set af mange kommentatorer som en måde at genvestliggøre verden via oprørets omfavelse af vestlige idealer om demokrati. Men i stedet banede disse demokratiske optioner vejen for, at islamistiske politiske partier kunne komme til magten med fredelige midler.

Før det arabiske forår startede, skete det samme i Tyrkiet, hvor partiet AKP blev genvalgt med folkeligt mandat to gange og konsoliderede sit politiske greb om magten. Men genoplivelsen af islamister og deres folkelige støtte kan i stedet vise, at folk i disse lande – og måske mere generelt – er interesserede i en gradvis tilbagevenden til deres ideologiske rødder og sammensmeltning

gen af disse med moderne kræfter, der er sat fri af demokratiske idealer. Men andre ord er modernisering ikke et eksklusivt resultat af vestliggørelse. I lande med muslimsk flertal tenderer modernisering i stedet til at sammenblende islam og modernitet.

Måske ønsker vi ikke at kalde det islamisk modernitet. Vi ønsker måske at anerkende både dens modsætningsfyldte natur og opfattelsen af, at forholdet mellem de to kan betyde fredelig sameksistens ved at referere til det som ‘muslimer og modernitet’.

Asiatisk identitet

Som eksempel tjener projiceringen af malaysisk identitet i kølvandet på 9/11, hvor (tidligere regeringsleder) Dr. Mahathir Mohammad fremhævede “Malaysias status som magtfuld, disciplineret og lærd nation, som kan forsvare sig selv og islam”.

Råbet om et forenet ‘os’ fremstår som en klar skillevej i den malaysiske oppositionsleder Anwars Ibrahims karriere. Han udviklede sig fra ‘karismatisk fundamentalist’ i 1980’erne til en ‘liberal globalist’, der gik ind for reformasi (reformer) sidst i 1990’erne.

Svaret fra især sydøstlige lande med muslimsk flertal på 9/11 fremmede skabelsen af sidestillingen mellem modernitet og islam som et vigtigt træk, som islamforskeren Lily

Rahim har argumenteret for, "ved den lige behandling af alle religioner fra statens side samt religions- og samvittighedsfrihed".

En sådan opfattelse afviser orientalistiske opfattelser af islam som en forhindring for moderne udvikling. Lily Rahim argumenterer for, at et sådant skifte i islamiske lande var tydeligt under det arabiske forår i Mellemøsten og har defineret denne unikke manifestation af post-islamisme som 'refolution', en blanding af reformistiske og revolutionære mål.

I sin analyse af den politiske udvikling post det arabiske forår, har Rahim argumenteret for, som også forskning synes at vise, at disse lande på en og samme tid har afvist den autoritære islamiske stat og autoritære sekulære principper i bestræbelse for at blande modernitet med kulturelle kendetegn for muslimske samfund.

Tyrkiet, Egypten, Bangladesh

Eliterne i disse tre lande synes at være ret upåvirkede af det faktum, at islam kan sameksistere i det offentlige rum, så længe religionen ikke bruges som et politisk våben. Det, som startede i Tyrkiet som en protest imod et udviklingsprojekt i Gezi Parken, eskalerede snart til en anklage mod den islamistiske regering for at kapre Tyrkiets sekulære identitet. Det, som startede i Bangladesh som en retssag imod krigsfor-

brydere, blev snart 'sekulært' med de progressive elitors latterliggørelse af islam. En demokratisk valgt regering blev sat fra magten i Egypten, fordi den ville etablere totalitær kontrol med samfundet.

Inddæmme islamister

Mens de politiske situationer i disse tre lande kan synes uden politisk sammenhæng, ligger der til grund for alle tre scenarier et intenst ønske om at inddæmme islamister og dermed opnå 'moderne' troværdighed ved at reorientere islam efter basalt set vestlige perspektiver.

Når som helst at demokratiske rum er åbnet op, har mennesker været ivrige efter at vælge ledere, der tilbyder bedre løsninger på deres problemer, men som også kan tilbyde dem anerkendelse af deres kulturer.

Svaret på det er splittelsen mellem masserne og deres politiske eliter som ikke kun kan blive dybere. For eliterne har også valgt at gribe til repressive metoder for at kvæle udfordrerne. Bangladesh regeringens adfærd imod islamisterne var et slående eksempel på det og førte til fængslingen af den kendte menneskeretsaktivist, Adilur Rahman Khan, der blev anklaget for et antal dræbte under demonstrationer.

Og det virkelige antal døde forbliver omdiskuteret efter det egyptiske militærs nedkæmpelse af islamisterne i august 2013.

Politisering

Den basale forståelse af sekularisme er måske 'tabt i oversættelsen' på globalt plan, både i Vesten og ikke-Vesten og især i lande med muslimsk flertal. Sekularisme opstod ud af den indbyggede intolerance imellem katolikker og protestanter, men førte til den gensidige tilpasning og tolerance over for religiøse forskelle. Men, som det har udviklet sig, er det i stedet blevet til at identificere religion i sig selv som problemet for udvikling af modernitet og fornuft.

En sådan politisering af sekularisme har medført intolerance og politiske fejder, som må gentænkes, ikke bare i lande med muslimsk flertal, men også i de europæiske lande, hvor det er blevet forbudt at udtrykke sig selv med religiøst antræk i offentlige institutioner.

Lailufar Yasmin er lektor i Internationale Relationer ved Dhakas Universitet, Bangladesh. Hun forsker i bl.a. sekularisme og islam.

Oversat fra engelsk af Vibeke Sperling.

Tyskland: De nedskruede forventningers tid

Peter Wivel

Angela Merkel har ingen realistiske forslag til at bringe de forgældede eurostater – herunder Tyskland selv – flot efter krisen. Men hun har holdt sammen på det europæiske projekt, i samarbejde med SPD og De Grønne

Det sker så sjældent, at det må ligge tæt på aldrig, at en tysk satirisk tegning fortjener omtale for det gode. Men en måned før valget bragte Tysklands største seriøse avis *Süddeutsche Zeitung* en tegning på sin opinionsside, der ramte situationen nogenlunde rent: En letpåkædt kvinde fortæller med et skilt publikum, at boksekampen nu går ind i sin 8. omgang. I det ene ringhjørne sidder en mørbanket Peer Steinbrück og sunder sig med et håndklæde om nakken. Midt i ringen hænger en megastor sandsæk som dem, bokserne bruger til træning. Og i det modsatte hjørne sidder ingen.

Siden den 66-årige Steinbrück blev bragt i spil som Socialdemokratiet, SPD's kanslerkandidat i september i fjor, har valgkampen været behård og op ad bakke. Steinbrück

har været sendt til tælling mange gange, især efter hårde stød under bæltestedet og i ryggen. Angela Merkel har han knap nok haft tid til at føle på tænderne, for SPD har haft travlt med en intern valgkamp, der vil gå over i historien, og som har slugt alle partiets kræfter. I offentligheden har den siden september i fjor mest drejet sig om spørgsmålet: Hvordan får SPD fjernet spidskandidaten Steinbrück langt nok fra hans egne velkendte udiplomatiske, præcise og altid befriende uromantiske synspunkter.

Partiledelsen under anførsel af Sigmar Gabriel, SPD's formand, har med sin kampagne neutraliseret den tiltrækningskraft, Steinbrück kunne have haft på svingvælgere i midten af tysk politik. Vælgerne er i stedet blevet præsenteret for den

uoprigtige socialdemokratiske kanslerkandidat, der har andres meninger, men ikke sine egne. Han ligner en slagen mand, der tilsyneladende har glemt alt om den ofte vittige kritik, han i bedste mening gav sine partifæller i erindringsbogen *Unterm Strich*, der med et par gode danske ord betyder noget i retning af facit eller summa summarum.

I sin velskrevne bog, der fortrinsvis handler om Steinbrücks tid som socialdemokratisk finansminister i Merkels første regering fra 2005 til 2009, en borgerlig-socialdemokratisk koalitionsregering, beskriver han i sidste halvdel sit eget parti som alt for topstyret, alt for svagt og eftersnakkende på det regionale og lokale niveau og først og fremmest et parti uden dagsordensættende fremtidsvisioner. SPD bliver alt for ofte, efter Steinbrücks mening med urette, anset for et parti for tabere og folk, der er blevet overhalet af udviklingen.

Det oplyste borgerskab

Selvfølgelig skal man samle taberne op og skabe et retfærdigt samfund, og få socialdemokratiske toppolitikere har givet bedre og mere radikale opskrifter på det end Steinbrück. Vælgerne vil ikke identificere sig med tabere, heller ikke socialdemokratiske vælgere. De vil ikke ses som dem, der trak det korteste strå i samfundets vildt accelererende modernisering og globalisering. De vil se

en fremtid for sig selv og deres børn i SPD's valgprogram. Det gør de ikke i dag, frygter Steinbrück.

Efter Steinbrücks mening skal man ikke gå på stemmefiskeri hos det postkommunistiske Venstreparti. SPD skal, mener Steinbrück, appellere til fagligt kvalificerede industriarbejdere og højtuddannede, der tjener deres penge i innovative virksomheder. Han tænker ikke mindst på kvinder, der kun langsomt får adgang til arbejdsmarkedet, skønt deres akademiske resultater statistisk set ligger over mændenes. Det oplyste borgerskab, kalder han sin målgruppe.

“SPD var i efterkrigstiden altid i stand til at skaffe flertal, når det på én og samme tid kunne præsentere tre profiler: høj social kompetence, økonomisk sagkundskab og ambitionen om at være platform for de kreative, ukonventionelle, politisk interesserede, men frie ånder i republikken – de ‘offentligt engagerede intellektuelle’ fra kunst, kultur, videnskab, medier og foreninger”, skriver Steinbrück: “Hos dem drejer det sig alle sammen om multiplikatorer, der aldrig må forekomme politisk instrumentaliseret, men som kunne vindes for et forum, hvor landets og samfundets fremtidsproblemer kunne diskuteres kontroversielt og med nye idéer uden for den slagne vej”.

Peer Steinbrück var i september i fjor SPD's eneste oplagte kanslerkandidat og den eneste, der ville

have en mulighed for at give Merkel modstand. Han har kolossal politisk erfaring, af type som en nordisk socialdemokrat. Han har været erhvervsminister i Slesvig-Holsten og Nordrhein-Westfalen, hvor han endte som ministerpræsident fra 2002 til 2005.

Straf til Schröder

Steinbrück tabte i maj 2005 denne socialdemokratiske højborg til CDU, Merkels parti – ikke på grund af sin egen indsats, men fordi skuffede SPD-vælgere ville straffe den daværende socialdemokratiske kansler Gerhard Schröder for hans store arbejdsmarkedsreform, Agenda 2010.

I den efterfølgende borgerlig-socialdemokratiske koalitionsregering fik Steinbrück jobbet som finansminister. På denne nøglepost hentede han tysk økonomi tilbage fra afgrunden og befæstede den så sikkert, at Tyskland kunne overleve det globale chok efter Lehman Brothers konkurs i september 2008 og det efterfølgende økonomiske sammenbrud. Uden Steinbrücks indsats havde Merkel næppe triumferet ved valget i 2009.

To andre mulige navne var partiets gruppeformand i Forbundsdagen, den bundsolide Frank-Walter Steinmeier, og Sigmar Gabriel. Men partiet gjorde forsøget med Steinmeier i 2009, og han tabte fatalt til Merkel. Gabriel er en lunefuld, men ekstremt dygtig politiker. Han ud-

nytter den mindste blottelse hos modstanderen til at få et rent stød igennem. Han er solid og sympatisk, men vælgerne ser ham mest som en taktiker. God at kvæle en øl med, ikke rar at have til fjende og uegnet til at lede Tyskland.

I årene efter 2009, hvor Steinbrück for første gang blev indvalgt i Forbundsdagen, brugte han også tiden på at holde højtbetalte foredrag for eksklusive forsamlinger.

Efter at hans kanslerkandidatur blev officielt i september 2012 brugte regeringen hans foredragshonorarer i en kampagne, der skulle sværte ham til som en dårlig socialdemokrat. Der kom andre forhold til, en uheldig valgt medierådgiver, en bemærkning om billig rødvin og meget andet, der holdt forargelsesmaskineriet kørende, uden at det havde det ringeste at gøre med det afgørende valg, Tyskland stod overfor.

Mange kommentatorer vred sig i hænderne og beklagede hetzen med henvisning til den afgrund, der åbner sig mellem kanslerens altid ubestemmelige, forsigtige og afmålte politikerfloskler og den rene vare, der flød ud af Steinbrücks mund.

SPD's politiske selvmord

Hans fjender, og de var mange, især i hans eget parti, tilgav ham tilsyneladende aldrig, at han var en personlighed, og ikke en snusfornuftig professionel politiker som fx Hanne-

lore Kraft, den socialdemokratiske ministerpræsident i det tilbageero-brede Nordrhein-Westfalen. Kraft tager aldrig en vision i sin mund, men taler til sine vælgere som den hjemmegående husmor, hun ikke er.

SPD's politiske selvmord synes at have været en succes. Meningsmålingerne i august viste partiet på en langsom, men sikker vej ned imod resultatet fra valget til Forbundsdagen i 2009, altså det forrige valg, hvor Steinmeier var partiets kanslerkandidat. Her fik SPD 23 procent af stemmerne.

Det var partiets dårligste resultat siden Forbundsrepublikkens grundlæggelse i 1949. I de sløje år efter krigen lå partiet ved to valg under 30 procent af stemmerne, men dog med procenttal, som ingen socialdemokrat i dag tør drømme om.

Siden har SPD altid hentet mere end 30 procent af stemmerne hjem, i Brandt-årene over 40 procent, ved valget i 2005 34,2 procent – og alligevel tabte partiet for otte år siden magten til Merkel. De Grønne, SPD's regeringspartner fra 1998 til 2005 blev dengang straffet af sine egne vælgere og fik kun 8,1 procent af stemmerne. Det rakte ikke til en ny rød-grøn regering.

Steinbrück står for en konsekvent politik over for Europas banker og skattely. Finanskapitalismen skal tæmmes, det har også været hans konsekvente kurs i årene i opposition. Han er for en mere retfærdig skatteprogression, for et mere soci-

alt retfærdigt skolesystem. Men hvert eneste af hans initiativer er blevet mere diskuteret og kritiseret i SPD end af regeringen.

Tvivlsom regeringspartner

Men aldrig har chancerne for en tysk kursændring været så store og nødvendigheden så påtrængende. Merkels regering, bestående af hendes eget store borgerlig-kristelige parti, CDU, af CDU's bayerske søsterparti CSU og af det liberale FDP, har været den dårligste og mest ineffektive regering i Forbundsrepublikkens historie. Indenrigspolitisk er intet lykkedes for den, og det, der alligevel er, skyldes tilfældet eller er sket imod kanslerens udtalte eller uudtalte vilje.

I løbet af de fire år, hvor unionspartierne CDU og det bayerske CSU har regeret sammen med det liberale FDP, har den ene katastrofe afløst den anden. Det liberale FDP fik ved valget i 2009 14,6 procent af stemmerne. En så stor tilslutning havde partiet aldrig oplevet i sin historie. Af de 17 forbundsdagsvalg, der har været siden 1949, var det bare 5. gang, at partiet kom over 10 procent af stemmerne. Hidtidig rekord var 12,8 procent helt tilbage i 1961.

Og partiet har en tanke. Forud for det dramatiske valg til Forbundsdagen i 2002 kundgjorde FDP's næstformand Jürgen Möllemann, at FDP sigtede på at få 18 procent af stemmerne, 'strategi 18', kaldte FDP det.

Det fik 7,4, og Möllemann tog sit eget liv under et faldskræmsudspring året efter.

Det var blevet afsløret, at han havde ført en delvis anti-israelsk valgkamp med ulovligt indsamlede kampagnemidler, hvoraf 838.000 euro i første omgang stammede fra hans egen virksomhed. Det var imidlertid nærliggende at tro, at det store beløb også kunne have noget at gøre med Möllemanns virke som mangeårig formand for det Tysk-Arabiske Selskab.

Dertil kom, at det magiske tal '18' ikke er særligt velkomment i Tyskland. I nazikredse står det for bogstaverne A og H. I hans eget parti spekulerede man over, om ikke 18 var valgt i bevidstheden om 'en dybere betydning'.

Fra dette nulpunkt arbejdede partiet sig op til 9,8 procent af stemmerne ved valget i 2005, hvor mange liberale tyskere havde fået nok af syv års socialdemokratisk-grøn ledelse i Tyskland. Imidlertid måtte FDP opleve endnu en valgperiode fra de oppositionsbænke, partiet havde måttet tage til takke med efter regeringskiftet i 1998, da CDU-eneherkeren Helmut Kohl og hans koalitionsregering takkede af.

I 2009 havde FDP således under ledelse af Guido Westerwelle tilbragt 11 år med totalopposition til diverse regeringer.

Disse vaner kunne Westerwelle, der aldrig havde bevist sin egen regeringsduelighed, ikke lægge sig af,

selv om han af regeringschefen Angela Merkel fik den fornemme post som vicekansler og udenrigsminister.

Stemmer til låns

Det rekordhøje resultat 14,6 procent af stemmerne kunne Westerwelle først og fremmest takke de mange tyskere for, der ikke begreb, at den borgerlig-socialdemokratiske regering i foråret 2009 spændte et økonomisk sikkerhedsnet ud under bilfabrikken Opel, der var i en eksistenskrise på grund af manglende efterspørgsel på virksomhedens produkter. Stemmerne var til låns.

Men Westerwelle var uforsigtig. Han fik øjeblikkelig gennemtrumfet en skattemæssig begunstiggelse af hotelbranchen, herunder, viste det sig af en af partiets største økonomiske bidragsydere, samtidig med, at han beskyldte det mildt sagt ikke rundhændede tyske socialsystem for 'senromersk dekadence'.

FDP stod, i året efter det globale økonomiske krak, for 'skattelettelser', der kun kaldte på hovedrysten, og havde, skæbnesvangert nok, et brud med Tysklands hidtidige atomkraftpolitik på dagsordenen. I de personlige meningsmålinger sank vicekansleren ned på popularitetsbarometrets bundplads.

Skattelettelserne blev ikke til noget, men regeringen omgjorde i 2010 det forlig, som kansler Gerhard Schröders socialdemokratisk-

grønne koalitionsregering havde indgået ti år tidligere med den tyske atomkraftindustri. Forliget var ophævet til lov i 2002. Selv om industrien var blevet rigeligt kompenseret for kravet om, at det sidste atomkraftværk skulle slukke i 2022, påvirkede den massivt den ny borgerlig-liberale regering med det resultat, at de for længst nedskrevne atomkraftværker kunne få lov at fortsætte ud over 2022, nogle helt frem til midten af århundredet.

Exit Jung

I mellemtiden havde Merkel måttet sige farvel til sin første minister efter kun 33 dage på posten. Franz Josef Jung var efter valgsejren blevet flyttet fra forsvarsministeriet til arbejdsministeriet, men blev tvunget til at gå, fordi han umiddelbart før valget havde afgivet urigtige forklaringer om en frygtelig bombetragedie i Afghanistan, som tyske officerer var skyld i.

Hans afløser, den politiske komet og baron Theodor zu und von Guttenberg fra det bayerske CSU, holdt helt frem til 1. marts 2011. Sværme af akademikere havde da påvist, at Guttenberg, der pralede offentligt med, at han læste Platons 'Staten' på oldgræsk ved badestranden, havde skrevet mere end halvdelen af sin disputats af.

Samme skæbne led en af Merkels nærmeste fortrolige i regeringen, den profilerede atomkrafttilhænger

og undervisningsminister Annette Schavan, i februar i år. Hun havde skrevet nær ved en tredjedel af sin disputats af. Det går ikke, når man har det øverste ansvar for dannelsesniveaue i Tyskland og jævnligt optræder på universiteternes talerstole. Merkel fyrede i 2012 sin energiminister Norbert Röttgen. I et smalt kabinet med kun 17 ministre, kansleren inklusive, betyder fire ministres afgang noget.

Guttenbergs afgang indledte et annus horribilis for Merkels 2. kabinet. Kort efter at det japanske atomkraftværk i Fukushima var forulykket, aflyste regeringen i marts 2011 sin netop vedtagne forlængelse af de tyske atomkraftværkers løbetid. Beslutningen var så upopulær, at kansleren vidste, at hun ville tabe valget i 2013, hvis hun ikke rykkede tilbage til start.

At atomindustrien havde satset næsten alt på forlængelsen, viste det efterfølgende forløb. Direktioner blev udskiftet, aktiekurser styrtdykkede og det svenske Vattenfall meddelte her i sommer, at det trækker sig helt ud af Tyskland.

Ved en stribe delstatsvalg i Hamburg, Sachsen-Anhalt, Rheinland-Pfalz, Baden-Württemberg, Bremen, Mecklenburg-Vorpommeren og Berlin noterede Merkels parti CDU med en enkelt undtagelse, nemlig Rheinland-Pfalz, stor tilbagegang.

CDU mistede magten i Hamburg, og mere katastrofalt i Baden-Württemberg, hvor den skandaleombruger

ste ministerpræsident Stefan Mappus tabte stort, og partiet De Grønne for første gang nogensinde som det største parti fik en ministerpræsident, den stadig populære Winfried Kretschmann.

Den unge, nykonservative Mappus var en af dem, der blev fanget på det forkerte ben, da bremserne blev slået i for kernekraften i Tyskland. Han købte i december 2010, efter at det var vedtaget at forlænge atomkraftværkernes levetid, i dyre domme og gennem en privat venskabelig bankforbindelse alle aktierne i atomenergikoncernen EnBW, som delstaten var hovedejer af, tilbage fra Frankrig.

Ved valget stod Mappus med et ødelagt ry og et gabende hul i statskassen, og nu må han forsvare sig mod velbegrundede korruptionsanklager ved en retssag, der ikke bliver mindre ydmygende af, at Mappus, mens tid var, fik slettet en mængde bilag i sagen fra sin computer.

Westerwelles afgang

FDP røg ud af landdagene i Berlin, Bremen og Mecklenburg-Vorpommern og gik stort tilbage alle andre steder end i Hamburg, hvor FDP som det eneste parti med succes havde modsat sig, at delstatens skoleelever skulle gå sammen i seks år, mod hidtil fire. Denne sejr for det ekstremt socialt uretfærdige tyske skolesystem blev belønnet. Ansvar for partiets fiasko og kronisk alarme-

rende gallup blev placeret på Guido Westerwelles skuldre, og i maj 2011 gik han af som partiformand.

Som udenrigsminister fulgte Westerwelle efter så store personligheder som Hans-Dietrich Genscher (også fra FDP), Joschka Fischer (De Grønne) og Frank-Walter Steinmeier (SPD). Westerwelle rejser flittigt rundt i verden og taler fredens sag, men til mere end diplomatiske floskler bliver det sjældent.

Westerwelle har, i modsætning til sine seneste forgængere, aldrig fremlagt en strategi for sit virke og Tysklands stilling i verden som EU's største og vigtigste land og verdens fjerdestørste økonomi. Resultatet er, at kansleren har overtaget butikken, og at Westerwelles tid som politiker udløber med septembervalget.

Det hører med til billedet, at kansleren ikke blot kæmper med en regeringspartner, FDP, der de seneste tre år har balanceret på eller ligget nedenunder den høje tyske spærregrænse på 5 procent – og som derfor har måttet markere sig næsten kompromisløst i alle vigtige sager. Merkel skal også tage hensyn til CSU, der ved det seneste delstatsvalg i Bayern i 2008 gik tilbage med 17,3 procentpoint og for første gang siden 1970 fik under 50 procent af stemmerne, nemlig ydmygende 43,4 procent.

Den nyindsatte partiformand Horst Seehofer har siden desperat kæmpet for at genvinde det tabte, og det er sket gennem en populist-

BAGGRUND

me, der savner sin mave andre steder i Tyskland. *Süddeutsche Zeitung*, der udgives i München, opsummerede i august situationen således (citeret efter hukommelsen): "Der findes dårlige argumenter, der findes falske argumenter, og der findes Horst Seehofers argumenter. De sidste unddrager sig al beskrivelse. Det er takket være den fromme katolik Seehofer (der endte med at foretrække sin hustru efter at have fået et barn med sin sekretær), at hjemmegående husmødre fra august i år kan få penge for at passe deres børn hjemme".

Alle andre partier, herunder kanslerens eget, var imod reformen, der spænder ben for tyske kvinders i forvejen stenede vej ind på arbejdsmarkedet, men Merkel måtte bøje sig. Hun vidste, at hvis hun skulle skaffe flertal, ville det ikke ske uden et stærkt CSU i Bayern.

I budgettet for 2014 er afsat en halv milliard euro til projektet. Der bliver penge til overs. Da kasserne åbnede 1. august, måtte familieministerierne i de 16 tyske delstater konstatere, at kun ganske få benyttede sig af tilbuddet. I millionbyen Berlin med mange socialt hårdt ramte familier og en stor indvandrerandel havde kun 31 meldt sig.

Reformer, der ikke blev til noget

Blandt den lange række af planlagte og påtrængende lovgivningsinitiativer, som den borgerlig-liberale rege-

ring ikke har kunnet blive enige om, kan nævnes følgende:

1. Man har endnu ikke, snart 60 år efter kernekraftens debut i Tyskland, fundet en lagerplads, hvor det radioaktive affald kan forblive i årtusinder. Ingen delstat vil sidde tilbage med sorteper.

2. Man har stadig ikke kunnet placere landets finanstillsyn under Forbundsbanken. Det smitter af på Tysklands holdning til et fælles banktilsyn på EU-niveau.

3. Selv om opgivelsen af atomkraft i Tyskland i 2011 skulle være ledsaget af en plan for den såkaldte 'energiomvæltning' med hovedvægt på vedvarende energi og stærk udbygning af energitransportnettet, er intet sket.

4. En stort anlagt sygesikringsreform er ikke blevet til noget. Det tyske sygesikringssystem hviler på bidrag fra arbejdsgiverne og hæmmer derved bevægeligheden på arbejdsmarkedet. En annonceret reform af ældreplejen ligger også brak. Det samme gælder planerne om at gøre pensioneringen af lavtlønnede behovsafhængig og skattebetalt.

5. Det ifølge OECD stærkt asociiale tyske skolesystem trænger til en grundlæggende reform for at komme op på nordisk niveau, men ingen tør tage emnet op – heller ikke SPD. Studentereksaminer er forskellige i de forskellige delstater, og universitetsgraderne kan ikke umiddelbart sammenlignes. Nogle delstater har studiegebyrer, andre ikke.

6. Selv om den indenlandske efterretningstjeneste, der findes i sin egen version i hver enkelt delstat, og politiet svigtede til fuldkommenhed, mens en nynazistisk gruppe, NSU, myrdede ti mennesker, har regeringen foreløbig ingen forslag til, hvordan det kan blive bedre.

7. Det lykkedes ikke i denne regeringsperiode at enes om regler for langtidslagring af data til brug for bl.a. opklaringsarbejde og terrorbekæmpelse. Opgaven må efter afsløringerne af det amerikanske Prism-program forekomme uoverstigelige.

8. Regeringen kunne ikke enes om indførelse af mindsteløn, af kvindevoter i virksomhedernes totalt mandsdominerede bestyrelser og af homoseksuelle vielser.

9. En færdigtalet dobbeltbeskatningsaftale med Schweiz var så huller, at den ikke slap gennem Forbundsrådet, det tyske 'overhus', hvor delstaterne er repræsenteret.

Reformkøen

Reformkøen minder tyskerne om årene under kansler Kohl i 1990'erne, hvor alt efterhånden fik lov at gå i stå. Eneste virkelig reform står blålyset Theodor zu Guttenberg for.

I sommeren 2010 overraskede forsvarsministeren regeringens spareudvalg med et forslag om at afskaffe værnepligten i Tyskland i fredstid. Efter at den første forbløffelse havde lagt sig, blev besparelserne det afgørende argument, og siden som-

meren 2011 har Tyskland haft en professionel hær. Det er stadig umådeligt svært at skaffe mandskab, men det gør ingen skår i glæden.

Da Tyskland i 1956 fik lov at genopruste og indtræde i Nato, bestod det tyske forsvar af 'borgere i uniform'. Tyskland havde taget ved lære af Hitler-årene og den prøjsiske militarisme og indrømmede endog sine soldater retten til at nægte at adlyde ordrer. En professionel hær i Tyskland kan derfor ikke ubetinget betegnes som et fremskridt.

Merkel, Merkel, Merkel

De valgplakater, som CDU har hængt op på gigantiske billboards landet over, viser et eneste regeringsmedlem, nemlig kansleren selv. Det er ikke tilfældigt. Kun Merkel huskes af vælgerne for det gode. Hendes regering er lammet af indre strid, inkompetence eller regelrette skandaler. Eneste undtagelse er den ubestikkelige finansminister Wolfgang Schäuble.

Eurokrisen brød ud i 2009, samtidig med at Merkel dannede sit 2. kabinet, og den vil mere end noget andet være hovedoverskriften på hendes regeringstid. Merkel har, med Schäuble ved sin side, stået for gennemførelsen af alle nationale hjælpepakker og overstatslige redningsfonde.

Under hende er finansstabiliseringsfonden EFSF og den europæiske valutafond ESM gennemført.

BAGGRUND

Hun har i nåde set til, at den Europæiske Centralbank på kanten af sit mandat garanterede euroens fortsatte eksistens, hun har overlevet foreløbig to behandlinger af sin egen kriselovgivning ved den tyske Forfatningsdomstol.

Hun har stadig – i modsætning til SPD og De Grønne – ingen realistiske forslag til, hvordan man effektivt kan bringe de forgældede eurostater – herunder Tyskland selv – flot efter krisen.

Men hun har holdt sammen på det europæiske projekt, og det har hun gjort i konstant samarbejde med SPD og De Grønne, men under muggen og modstand fra sine egne. Hendes såkaldte 'sparekurs'

over for gældstyngede lande er blevet kritiseret, men ikke helt fair. De suveræne nationer beslutter selv, hvordan de vil reformere sig ud af krisen.

De tyske vælgere ser i Merkel den kansler, der varetager deres interesser på europæisk plan og garanterer stabiliteten i landet. Det bringer hende efter alle solemærker at dømmes sejren ved valget den 22. september.

Først derefter vil det vise sig, om hun lever op til så nedskruede og beskedne forventninger.

Peter Wivel er korrespondent i Berlin for dagbladet Politiken og tidligere chefredaktør for Information og Berlingske.

Iran: Den nye præsidents mange udfordringer

Jahangir Amuzegar

Hassan Rowhani står over for adskillige, voksende og forbundne udfordringer som øget international isolation og en nedsmeltende økonomi. Men sammenlignet med forgængeren vil han givet skinne og har et par personlige fordele

Lørdag d. 15. juni 2013 kunne Irans indenrigsminister, Hojat-al-Islam-val-Moslemeen, meddele, at Hassan Rowhani, shiitisk præst på mellem-niveau, var valgt til den Islamiske Republiks syvende præsident med 50,7 pct. af stemmerne (18 ud af 35 mio. stemmer). Rowhanis nærmeste rival fik kun 6,6.

Rowhanis jordskredssejr var virkelig overraskende, da ingen af de sædvanlige politisk kloge i og uden for Iran havde forudset det resultatet (en ret god kender af iransk politik havde ikke givet ham chance for mere end 10 pct.).

Hans sejr skyldtes sikkert en pludselig og spektakulær opblomstring i valgkampens sidste dage, hvor to tidligere præsidenter og to storayatollaher, alle yderst kritiske over for den eksisterende politiske ledelse, gik

stærkt ind til støtte for Rowhani.

Den endelige afstemning blev således en afvisning af de sidste otte års iranske indenrigs- og udenrigspolitik og i realiteten en virtuel folkeafstemning om den periode.

Rowhani var en blandt kun otte kandidater ud af 686, som Vogternes Råd tillod at stille op. De registrerede omfattede aktive politikere, tidligere ministre og medlemmer af parlamentet (Majlis), forretningsfolk, universitetsprofessorer, husmødre og en skøn samling mærkværdige typer. Det mærkeligste træk ved valget var imidlertid ikke den bizarre skare af aspiranter, men at Vogternes Råd også afviste, at tidligere præsident Hashemi Rafsanjani havde de "rette kvalifikationer". Rafsanjani er nuværende medlem af Eksperternes Forsamling og for-

BAGGRUND

mand for Hensigtsmæssighedens Råd, landets øverste tribunal, der har ansvar for 'den bedste sikring af regimets interesser'.

Den moderate stemme

Den nye præsident opfattes hjemme og ude som en stemme for moderation og fornuft og en mand, som måske kan introducere en meningsfuld ændring af indenrigspolitikken og relationerne udadtil.

I virkelighedens verden kan disse forventninger imidlertid være overdrevne: Som et anerkendt medlem af Ekspertesnes Forsamling, Hensigtsmæssighedens Råd, Det Nationale Sikkerhedsråd og som tidligere medlem af parlamentet, Majlis, og tidligere atomchefforhandler er Rowhani en fuldblods insider. Han er hverken ikonoklast eller radikal reformmand og ikke engang sand liberal. Han tror alvorligt på streng shiitisk teologi og begrebet *velayat-e-faghih* (teologisk styre), og han støtter fuldt ud Irans udemokratiske forfatning.

En stemme for ham måtte således anses for at være en stemme imod hans 'principalistiske' rivaler, en afvisning af den afgående administrations katastrofale politiske eventyrkurs udadtil og misrøgt af den hjemlige økonomi.

Ud fra alle indikationer og analyser efter valget var den afgørende stemme mere end noget andet en stemme for 'forandring'.

Om den valgte præsident vil blive den 'ideelle' chef, som beskrevet af den Øverste Leder, kan kun tiden fortælle. Efter ayatollah Khameneis opfattelse skal den ideelle præsident være vagtsom, modig og urokkelig i udlandsrelationer. I indenrigspolitik skal han have et konkret program, vise klogskab og en stærk tro på det, som statsoverhovedet har kaldt "den resistente økonomi".

Valgtemaer

Af de tre tv-transmitterede debatter mellem præsidentkandidaterne – om økonomiske problemer, samfundskulturelle emner og udenrigsrelationer – var det den om landets økonomiske problemer, som blev set og diskuteret af flest iranere. Emnerne, som var valgt af tv-producenterne, omfattede: planer for økonomisk retfærdighed; foranstaltninger imod de faldende indtægter fra olieeksport; styrkelse af hjemmeproduktionen og beskyttelse af arbejdsmarked og kapital; anden fase af Målprogrammet for Subsidier; arbejdsløshed; boligpolitik og priskontrol og relationerne til andre hjemlige forfatningsmæssige magtcentre og overvågende organer.

Ingen af kandidaterne havde konkrete planer. Deres forslag gik fra vage løfter om 'at forbedre forretningsklimaet' til 'at øge indtægter fra ikke-olie eksport' og endelige til grandiose opråb om at 'slå kapitalismen, kommunismen og zionis-

men på den globale scene og skabe et islamisk imperium’.

Rowhanis svar på de stillede spørgsmål omfattede: hjemmeproduktion frem for import, decentralisering og kamp imod korrupsion; at erstatte olieeksport med eksport af petrokemiske produkter; sand privatisering og forbedring af handels- og erhvervsklimaet; udbetaling af kontante subsidier kun til fattige og et program for billige boliger.

I sine erklæringer efter valget har Rowhani signaleret, at hans dagsorden vil blive domineret af bestræbelser for at genoplive Irans stagnerende økonomi, styrke den devaluerede nationale valuta, kontrollere likviditeten, forøge de hjemlige investeringer og forbedre målrettede subsidier.

Mange handicaps

Alt tyder på, at den nye præsident står over for udfordringer, som overgår dem, som hans seks forgængere mødte (den eneste undtagelse var givet den første præsident, Abolhasan Bani Sadr, der måtte klare sig igennem med en massiv hjemlig politisk opposition og invasionen fra Irak).

I betragtning af karakteren af Rowhanis udfordringer er det umuligt at sige, om han får heldet med sig. Hans handicaps er mange og forskellige. For det første havde han kun støtte fra lidt mere end halvdel af vælgerne – mindre end nogen

tidligere præsident. For det andet mangler han en egen politisk organisation: hans støtter omfatter nu en uformel og improviseret koalition af lunkne reformfolk, entusiaster i centrum og selv nogle skuffede, men marginale konservative. Som tiden går og problemer forbliver uløste, vil denne skrøbelige ‘alliance’ formentlig begynde at falde fra hinanden.

Endelig må han finde en opus operandi med andre for de flestes vedkommende konservative nationale institutioner, retssystemet, Vogternes Råd, TV og Radioorganisationen, den magtfulde og økonomisk dominerende Revolutionsgarde, Basij militsen, høgene i klerikale cirkler og den højreorienterede skrevne presse, ledet af avisen *Kayhan*.

Vejen til normalitet

Udfordringerne for den nye præsident er delvist eksterne, men i hovedsagen baseret hjemme. De ydre udfordringer, som overskygger alle Irans andre problemer, er at afmontere spændingerne med Vesten over atomprogrammet, nå til en détente med andre regionale magter, styrke samarbejdet med det Internationale Atomenergiagentur og forbedre Irans slemt besmittede image i det internationale samfund. Med andre ord nødvendige foranstaltninger for at mildne de forkrøblende vestlige sanktioner og styre iransk økonomi tilbage til normalitet.

BAGGRUND

Denne opgaves presserende karakter afspejler den bratte erkendelse hos topembedsmænd, at deres tidligere bragesnak om de gavnlige effekter af økonomiske sanktioner, som ansporer til større selvforsyning, alt sammen er forsvundet ud i mørket.

Faktum er, at de nuværende foranstaltninger, især de alt omfattende restriktioner, der trådte i kraft 1. juli 2013, hærger den iranske økonomi. Og trods gentagne forsikringer fra dem, som har indført sanktionerne, at de ikke tager sigte på at ramme det iranske folk men på at ændre regimets opførsel, har det omvendte været sandt.

Folk lider ubærligt, mens regimet stædigt forfølger det, som det hævder er dets juridiske ret.

Af disse grunde er den første prioritet for den nye præsident at gøre en ende på konfrontationen med Vesten og nå en gensidig tilfredsstillende ordning med 5+1 gruppen (de fem permanente medlemmer af FN's sikkerhedsråd USA, Rusland, Kina, Frankrig og Storbritannien plus Tyskland). At få fjernet sanktionerne er altafgørende for den iranske økonomi.

Hjemlig dagsorden

Den nye præsidents hjemlige prioritet er at redde den 'syge økonomi', der lider af langtrukket recession, galopperende inflation og betragtelig arbejdsløshed. Ifølge en rapport i

april 2013 fra Den Internationale Valutafond faldt Irans BNP med 1,9 pct. i 2012 og ventes at falde med 1,3 pct. i år. (Irans nuværende økonomiske femårsplan er baseret på en årlig vækst på 8 pct.).

Inflationen er et andet enormt problem. I en rapport i juni 2013 fra Verdensbanken, der er bekræftet af Irans egen Nationalbank og Statistiske Bureau, sættes den årlige inflation til 40 pct. og er således blandt verdens højeste og den højeste i Iran i 17 år. Fødevarerpriserne er følge Irans Statistiske Center steget med over 60 pct. Receptpligtig medicin er steget med 40 til 90 pct. Jordpriserne i hovedstaden steg med mere en 150 pct. sidste år. Private iagttagere sætter rutinemæssigt spørgsmålstejn ved den iranske regerings inflationstal og anser den reelle inflation for at være meget højere.

Arbejdsløsheden er en tredje større knibe. Det Statistiske Bureau sætter den nuværende arbejdsløshed til 12,2 pct. plus 8,9 pct. underbeskæftigede og arbejdsløsheden for de 15 til 24-årige til 26,9 pct. Nøjagtige og samstemmende tal for Irans arbejdsmarked er en sjældenhed. Ifølge en rapport fra arbejdsministeriet er 5,5 millioner mennesker i de seneste syv år kommet ind på arbejdsmarkedet, og omkring 5,2 millioner nye jobmuligheder er skabt, så den totale arbejdsløshed kun skulle være steget med 300.000 til tre millioner.

Et medlem af majlis' arbejdskom-

mission afviser de officielle tal og skønner, at arbejdsløsheden på nationalt plan er så høj som 30 pct. Efter hans opfattelse er den officielle arbejdsløshed så lav som tre millioner, fordi den bl.a. ikke indregner 'kvinder og universitetsstuderende'.

Iranske analytikere skønner, at trods regeringens påstand om at have skabt tre millioner nye job, er det i realiteten ikke over 100.000, som det rent faktisk er blevet til. Og grunden til at den officielle arbejdsløshed er uændret på omkring tre millioner er, at de 16 millioner babyer, som i 1980'erne stod parate til det mistrøstige arbejdsmarked, i de sidste fem år har besluttet at drage nytte af den gratis mulighed at tage en højere uddannelse på statslige universiteter. Som et resultat heraf udgør den nationale arbejdsstyrke kun 34,7 pct. af landets befolkning – en af de laveste andele i verden set i forhold til sammenlignelige lande. Tre millioner universitetsuddannede kommer nu ind på arbejdsmarkedet og søger job, der svarer til deres nyhvervede kvalifikationer.

Løsningen på disse tredobbelte problemer kan bedst anskues ud fra det umiddelbare (første år), det kortsigtede (andet år) og det mellem lange sigt (fire år).

Øjeblikkelige opgaver

Rowhanis umiddelbare økonomiske opgave bliver at takle dette års budgetunderskud, som er en vigtig

grund til Irans systemboende inflation. Det nuværende budget er baseret på eksport af 1,3 mia. tønder olie til 95 dollar per tønde, hvilket forekommer temmelig optimistisk, især da olieeksporten faldt til 700.000 tønder i juni, det laveste i 25 år.

Budgetunderskuddet forventes at blive omkring 30 milliarder dollar på grund af det allerede betragtelige fald i olieeksporten, den begrænsede hjemlige skattebetaling på grund af recessionen og betragtelige finansielle forpligtelser, indgået af Ahmadinejad-administrationen.

I betragtningen af centralregeringens rapporterede enorme (men endnu udeklarede) gæld til banksystemet, statslige virksomheder og private ville den kloge måde at have at gøre med underskuddet være at udstede kortfristede værdipapirer til offentligheden til lav rente, bruge indtægter ved valutaomveksling, som er resultat af regeringens kunstigt høje rente, sælge tabsgivende statslige virksomheder og midlertidigt udsætte ikke-påtrængende udviklingsprojekter.

Den anden øjeblikkelige foranstaltning burde være at gøre en ende på den mangesidede valutavekslingsrate og etablere en enhedskurs baseret på en rational formel for købekraften mellem iranske rial og amerikanske dollar. En flydende enhedskurs skal gælde alle former for handelsefterspørgsel, uanset deres karakter eller vigtighed. Den 'vitale' efterspørgsel på udenlandsk valuta

BAGGRUND

(til import af bl.a. mad og medicin) bør kompenseres af særlige subsidier snarere end af forskellige vekselkurser. Der bør samtidig gøres ende på det frie (sorte) marked.

Den tredje øjeblikkelige prioritet bør være at tage fat om inflationen med streng kontrol med likviditeten og begrænsning af kommercielle bankers lån fra Centralbanken. Den fjerde hastende prioritet er at skabe orden i det nuværende Målprogram for Subsidier, som er et nytteløst dræn i finansministeriets sparsomme ressourcer.

Det nuværende system består i at sælge statsligt producerede energiprodukter til højere priser og fordele afkastet i månedlige udbetalinger til næsten hele befolkningen. Det har vist sig at være tabsgivende, inflationsskabende og skadeligt for de energiintensive små private industrier.

Programmets basale filosofi, modus operandi, finansiering og begunstigelser må revideres gennemgribende og gentænkes. En fast og bindende koordinering af skatte-, penge- og vekselpolitikker er essentiel for realisering af disse opgaver.

På kort sigt

Den nye præsidents kortsigtede opgaver vil være 1) gøre noget ved skatternes mindre rolle i BNP og det skattemæssige budget og 2) øge arbejdsproduktiviteten.

Den Islamiske Republik er for-

mentlig et af verdens mindst beskattede og mest subsidierede lande. Omkring 40 pct. af det samlede nationalprodukt er legalt fritaget for skat og yderligere 20 pct. består af smugling i undergrundsøkonomien. De skatter, som bliver betalt af de resterende 40 pct. er langt under det eksisterende behov.

På trods af et på papiret moderne og progressivt skattesystem (inklusive moms) udgår skatter mindre en 7 pct. af BNP og kun 25 pct. af det årlige skattebudget på grund af fejlslagne strukturer og bedrøvelig skatteinddragelse.

Af de omkring 400.000 registrerede forretningsvirksomheder er det kun 193.000, der gør sig den ulejlighed at udfylde selvangivelser. Mens små private virksomheder (asnaf) producerer omkring 30 pct. af det samlede nationalprodukt, er deres andel af skatterne mindre end 5 pct. 75 pct. af statsbudgettet består af indtægter fra olieeksport, salg af statsvirksomheder og lån fra Nationalbanken.

Arbejdsproduktiviteten er desuden frygtelig lav. Ifølge forskellige private estimater, der underbygges af lejlighedsvis officielle data, er det ugentlige 'nyttige' arbejde anslået til 11 timer per arbejder, sammenlignet med 60 timer i Japan og 74 timer i Sydkorea.

Det årlige 'frugtbare' arbejde i Iran er gennemsnitligt 800 timer sammenlignet med 2.420 i Japan, 1.330 i Tyrkiet og 1.100 i Pakistan.

På grund af et stort antal officielle helligdage (inkluderet weekends) er det totale årlige antal arbejdsdage på kun 156 i Iran.

Den tredje helt centrale opgave på mellemlangt sigt for den nye præsident vil være at give Den Islamiske Republiks basale økonomiske struktur et grundigt eftersyn. Den er en arv fra det radikale venstre i den oprindelige forfatning og dens endnu mere problematiske tilføjelser.

Mellemlangt sigt

Denne opgave minder om det, som tidligere præsident Ahmadinejad kaldte "Den store økonomiske operation" (24. nov. 2008). Det bør omfatte:

- 1) Nedskæring af den meget store og meget ineffektive offentlige sektor (der er karakteriseret af et stigende antal veje ind for Revolutionsgarden).
- 2) Rette op på et ufavorabelt klima for handel og business, der er skabt af mafia-lignende private monopoler og andre forhindringer for at komme ind.
- 3) Fjernelse af den belastende og urentable regulering af banksystemet.
- 4) Hurtigere og mere gennemskuelige privatiseringer af statslige tabsgivende virksomheder.
- 5) Afslutning på løn- og priskontrol.
- 6) Etablering af en permanent og politisk sikret oliestabiliseringsfond.
- 7) Ophævelse af den fødselsfrem-

mende politik, som blev indført for nylig efter det sidste årtis succesrige foranstaltninger til folkekontrol.

Hvis man ser bort fra uforudsete betingelser, skulle Hassan Rowhani have en ret god chance for succes. Da han er en 'diplomatisk sheikh', modig og med et åbent sind – med prisværdige forhandlingserfaringer og -evner – er han overordentlig kvalificeret til opgaven at nå et gensidigt acceptabelt kompromis med Vesten.

Rowhanis fælde

Men fælden er, at ifølge den iranske forfatning er alle områder af vital national interesse styret og bestemt af den Øverste Leder og gennemført af Det Nationale Sikkerhedsråd, som præsidenten dog leder. Irans nuværende holdning til atomprogrammet, som er dikteret af ayatollah Khamenei, er en af de sager. Håbet er, at Rowhani som den Øverste Leders mangeårige betroede repræsentant i Det Nationale Sikkerhedsråd kan overtale denne til at handle.

På den hjemlige front er hans kvalifikationer også bedre end de flestes. At dømme efter hans erklæringer ved adskillige lejligheder virker han vidende om økonomiske forhold. Hans bestseller bog med titlen *National Sikkerhed og Irans Økonomiske Regime*, som er udgivet af Hensigtsmæssighedens Råds Strategiske Studieceter, vidner om hans bevidsthed om basale problemer og de mu-

BAGGRUND

lige løsninger på dem. Under et nytligt besøg i (den hellige by) Qom for at tale med forskellige gejstlige, udtrykte Rowhani bekymring for de problemer, som Irans industri og landbrug står overfor.

Og mere betydningsfuldt var et møde med ledelsen af Irans Kammer for Handel og Industri 7. juli, hvor han sagde, at han ikke tror på 'kommandoøkonomi' (dastouri) og mener, at regeringens pligt er at fastlægge politikken og sørge for dens iværksættelse snarere end at engagere sig direkte i landets økonomiske aktiviteter.

Men frem for alt vil Hassan Row-

hani givet skinne klart i sammenligning med og på baggrund af den hårde kritik af den afgåede administration fra alle præsidentkandidaterne.

Dr. Jahangir Amuzegar er international økonomisk rådgiver, tidligere medlem af IMF's ledelse. Han var Irans handelsminister (1962-63), finansminister (1963) og ambassadør uden portefølje (1963-79). Hans mange udgivelser omfatter 'Managing the Oil Wealth: OPEC's Windfalls and Pitfall' (I.B. Tauris, 1999).

Oversat fra engelsk af Vibeke Sperling.

Ideologi styrer Irans udenrigspolitik

Mehdi Mozaffari

Irans forfatning viser et totalitært regime, som sætter islam over nationens interesser i udenrigspolitikken og kræver ydre fjender for regimets overlevelse. Forfatningen er Hassan Rowhani også bundet af, selv om den nye præsident lover forsoning med omverdenen. Denne artikel omhandler den lange historie før Rowhani

Siden den islamiske revolution i 1979 har Iran været genstand for en imponerende mængde studier af næsten alle aspekter af iransk liv. Iransk udenrigspolitik har ikke været en undtagelse fra denne enorme interesse. Arbejder inden for det felt er så talrige, at de ikke kan nævnes her. Alene om atomspørgsmålet er en massiv og varieret litteratur allerede tilgængelig. Men vi må anerkende utilstrækkeligheden i nogle solide akademiske arbejder, når det gælder teoretiske forklaringer, der gør hele atomsagen forståelig.

I denne forbindelse er professor Djalili blandt de første akademikere, der har fokuseret på ideologiens kritiske rolle i iransk udenrigspolitik

(Mohammad-Reza Djalili: Strategie internationale de khomeynisme, Paris 1989). Mere end to årtier efter udgivelsen er ideologiens rolle i iransk udenrigspolitik så tydelig som nogensinde.

I dag udgør Iran en yderst kontroversiel aktør, regionalt og internationalt. Den politik, som er ført af tandemet Khamenei-Ahmadinejad er stærkt bekymrende for FN, Det Internationale Atomenergiagentur (IAEA) såvel som for den yderst følsomme region omkring Iran.

En række spørgsmål rejser sig som, hvorfor det er så svært, ja noget nær umuligt, at nå en form for forståelse, en form for kompromis med Iran om forhold som atompro-

grammet eller om baggrunden for Irans indgroede fjendtlighed over for selve Israels eksistens.

Ved at vælge 'ideologi' frem for 'nationale interesser' som den vigtigste faktor, kommer vedholdende mønstre op til overfladen i iransk udenrigspolitik.

Den præcise tese i dette studium er følgende: Den Islamiske Republik Iran, IRI's udenrigspolitik er styret af en totalitær ideologi snarere end af nationale interesser.

Allahs vilje

Denne antagelse er støttet af en sammenhængende serie kendsgerninger, der går fra diskurs til symbolisme, fra institutionalisering til beslutninger og handlinger. I

IRI har ideologi en religiøs karakter, der både styrker den mytiske dimension og fritager beslutningstage-re fra rationel argumentation. 'Det er Allahs vilje' og 'Det er, hvad islam ønsker', bruges ofte som argumentation. Den ideologiske karakter er stadfæstet i forfatningen, hvori det hedder:

"Forfatningens formål er at virkeliggøre Revolutionens (Nehzat) mål og skabe betingelser, der fremmer menneskets udvikling i overensstemmelse med islams noble og universelle værdier". (uddrag af præamb-len).

Irans forfatning er et fremragende instrument til at studere de mest fundamentale træk ved det iranske

islamiske regime. I dokumentet findes regimets verdenssyn, principielle opfattelser og lejlighedsvis opfattelser, alt sammen i samme dokument. Men i hvilket omfang har den iranske forfatning validitet?

Det er et legitimt spørgsmål på baggrund af, at landene i Mellemøsten, som har en forfatning, der udstikker principper som menneskerettigheder og frie valg, normalt krænker de selv samme principper. Desuden husker iranere stadig den manglende iværksættelse – eller åbne krænkelser – at forfatningen under shahens regime.

Den nuværende situation er ret anderledes af en simpel grund. Forfatningen af 1906, der formelt set gjaldt indtil revolutionen i 1979, gjorde direkte shahens absolutisme illegitim, og som konsekvens heraf krænkede han systematisk den forfatning. Der var også gentagne krav fra forskellige oppositionsgrupper i perioden før 1979 om fuld effektivering af forfatningen (*ejra-ye qanun-e asasi*).

I dag er forfatningen, der er baseret på en ideologiseret religion ført fuldt ud i livet og allokere legitimitet til religiøse eliter og deres ledelse, lige som den udstyrer dem med reel magt. Derfor har grupperne ved magten fået en direkte interesse i at gennemføre forfatningen.

At krænke eller marginalisere forfatningens forskrifter vil være politisk selvmord. I den islamistiske forfatning er alle og enhver rettighed i

overensstemmelse med religion, og afgørelser i sådanne sager er allokeret til udpegede religiøse myndigheder.

Det vigtigste i forfatningens præambel er 'islams noble og universelle værdier', ikke 'nationale værdier' eller 'Irans nationale interesser'? Og hvem har myndighed til at beslutte, om 'islam' eller 'Iran' har forrang? For islam og Iran er ikke altid identiske størrelser eller i harmoni med hinanden.

Eksemplet Israel

Lad os tage et konkret eksempel: Israel. Det er klart, at IRI fra dag et har ført en meget fjendtlig og aktivistisk politik imod Israels blotte eksistens. Er denne politik nødvendig for at sikre Irans nationale interesser?

Jeg tror ikke, at der er behov for nogen længere argumentation for at slå fast, at det ikke er tilfældet. Tværtimod har både Iran og Israel en objektiv interesse i at undgå konflikter med hinanden, da de begge har været og stadig er i konflikt med nogle arabiske lande.

Derfor må vi finde motivationen for IRI's vedholdende fjendtlighed over for Israel i udenrigspolitikens ideologiske karakter, som er fremmed over for begrebet 'nation' og 'national interesse', der ikke er anerkendt som det primære mål.

Retfærdiggørelsen af den aktive animositet imod Israel sker derfor

med ikke-nationale argumenter som 'Israel er muslimernes fjende', Palæstina er 'islamisk territorium' osv.

Islamisk umma

Ideologisk er det iranske regime baseret på begrebet islamisk Umma (*ommat-e eslam*) og ikke på den iranske nation (*mellat-e Iran*). Iranske ledere taler sjældent om Iran i neutrale toner, men forbinder det som regel med islam, *Iran-e eslami* (islamisk Iran), *mihan-e eslami*, *vatan-e eslami* (islamisk hjemland) osv. .

Det iranske regimes præ-westfalske karakter er i realiteten en reminiscens af den klassiske islamiske stat, hvis grundlag "var ideologisk, ikke politisk, territorial eller etnisk, og regeringens primære formål var at forvare og beskytte troen, ikke staten" (*Ann K.S. Lambton: State and government in Medieval Islam, Oxford 1981*).

Iran passer perfekt til afdøde professor Lambtons beskrivelse, hvor regimet netop alene er baseret på troen på islam, ikke på nationen, som det gøres klart i præambelen til forfatningen.

Under de seneste over 30 år, hvor khomeinisterne har været ved magten i Iran, har der været ikke så få direkte forsøg, opmuntringer eller støtte fra deres siden på systematisk at svække den iranske identitet. I revolutionens start var der krav om udslettelse (sic!) af Persepolis, forbud imod at spille den iranske national-

hymne, afskaffelse af *Nowruz* (det iranske nytår) og forsøg på at erstatte det med en shiitisk dag (*al-Ghadir*) osv. .

De iranske hærenheder blev om-døbt til islamiske navne som 'Muhammad, Rasul Allah' og 'Zulfiwar' (Imam Alis sværd). Mange universiteter blev opkaldt efter shiitiske imamer som Imam Ja'far Sadeq Universitet eller al-Zahra Universitetet for kvindelige studerende.

Det er imidlertid sandt, at vi efter at Ahmadinejad kom til magten, har været vidner til en langsom men fremadskridende tendens i retningen af iransk nationalisme. Denne tendens var mærkbar i Ahmadinejads taler, hvor termer som '*mellat*' nation og Iran uden det sædvanlige præfiks forekom med øget frekvens.

Ahmadinejads nationalistiske tendens er imidlertid ikke en volte-face eller en erstatning af hans stærke islamiske overbevisning. Han er forblevet en brændende forsvarer for islam og muslimer, som han ofte selv hævder. Han har endog proklameret et et-partisystem ved at sige, at "den islamiske republik har kun et enkelt parti *velayat*" (et vagt begreb, som både henviser til Lederen og til shiitiske imamer).

Den nye udvikling i den proces lå i nationalisme som baggrundsmusik, der indikerede eksistensen af noget forskelligt fra den islamiske ideologi – men ikke som en autonom kategori eller identitet, snarere som pendant til den islamiske identitet, som

præsenteres som den sande og autentiske identitet.

Hvis antagonismen mellem den stadig stærkere Revolutionsgarde (IRGC) på den ene side og det shiitiske præsteskab på den anden skærpes i fremtiden, kan IRGC altid bruge det nationalistiske kort som alternativ til præsteskabets legitimitet.

Spændinger øges

I løbet af 2011 blev konfrontationen mellem Ahmadinejad og Khamenei direkte og tydelig. Det stod klart, da Ahmadinejad pludselig fyrede efterretningsministeren uden at have informeret det magtfulde *Bayt-e Rahbari*, Khameneis kontor. Lige som udenrigsministeriet hører efterretningsministeriet traditionelt under Khameneis *domaine réservé* som øverste leder.

Khamenei så det som en krigserklæring, som krævede et hurtigt, offentligt og direkte svar, så Khamenei genudnævnte den samme Heydar Moslehi til samme funktion.

Det var selvfølgelig en ydmygelse af Ahmadinejad, og den magtkamp afslørede to ting: For det første at konfrontationen i toppen af magtpyramiden er reel. For det andet at Revolutionsgarden er delt imellem det, som groft sagt kan kaldes 'moderate' og 'radikale'. De moderate, som også er de rigeste og mest privilegerede, støttede Khamenei, mens de radikale, især Basij (paramilitært frivilligt korps) var for Ahmadinejad.

Efter denne kamp fandt Ahmadi-nejad det nødvendigt at nedtone sin nationalisme. Det bekræfter, at hans brug af nationalisme var baseret på et opportunistisk snarere end et autentisk tilhørsforhold til iransk nationalisme.

Lad os nu sætte fokus på det islamiske regimes totalitære karakter. Jeg vil gøre det klart, at med 'totalitarisme' mener jeg regimet ved magten og ikke samfundet som sådan. Det er velkendt, at intet samfund bliver fuldstændig totalitært.

Et af de bedste eksempler på IRI's totalitære karakter findes i forfatningens artikel 4:

“Al civil, strafferetslig, finansiel, økonomisk, administrativ, kulturel, militær, politisk og andre love og regler er baseret på islamiske kriterier. Dette princip gælder absolut og generelt til alle forfatningens artikler og Vogternes Råds *fujaha* (religiøs retfærdighed) dømmer i disse forhold”.

Regimets totalitære karakter styrkes af institutionaliseringen af en religiøs ledelse, som har den totale magt (artikel 110, forfatningens længste artikel).

De evige fjender

Et andet totalitært træk er tilstedeværelsen af evigt eksisterende fjender, der konstant konspirerer imod in casu Iran.

I totalitære regimer er situationen aldrig normal; undtagelsestilstand

er reglen, som regimerne retfærdiggør deres beslutninger og handlinger med. Derfor må totalitære regimer skabe og vedligeholde 'kriser'. At skabe kunstige kriser bliver derfor en regeringsstil, som tilfældet er i det iranske regime.

Gidseltagningen i den amerikanske ambassade i Teheran (4. nov. 1979) var en helt igennem fremprovokeret krise.

Forlængelsen af krigen med Irak, efter Iraks forslag om våbenhvile i 1982, var også.

Rushdie affæren i 1989 og den konstante fjendtlighed over for Israel var alene motiveret af behovet for en fjende. Og at føre en fordømmende og gennemført ambivalent politik på det yderst farlige atomegniområde demonstrerer igen det næsten vitale behov i det islamiske regime for kriser.

“Igen og igen høres råbet, at en eller anden overordnet aftale må nås, gennem topmøde eller traditionelt diplomati. At appellere til fred og samtidig gøre alt for at forhindre, at den 'bryder ud' er et nøgletræk i relationerne mellem totalitære diktaturer og omverdenen”.

Det skrev Zbigniew Brzezinski og Carl J. Friedrich i 1965. Årtier med mislykket dialog for at komme til forståelse med det iranske regime har til fulde bekræftet rigtigheden af de linjer.

Totalitære regimer giver kun efter for alvorligt pres. Det iranske regime har ved nogle lejligheder accep-

teret resultater, som det ikke foretrak.

I 1990 blev Saddam Husseins angreb på Iran hyldet af Khomeini som 'en guddommelig gave' (*ne' mat-e lahi*), men det viste sig at blive 'et bæger gift', (*jam-e zahr*), som Khomeini måtte drikke med accept af FN-resolution 598 10. juli 1987 og den efterfølgende våbenhvile (aug. 1988).

Vi så det samme i Rushdie-affæren. Stillet over for en enstemmig beslutning fra de da 12 medlemmer af EU om at hjemkalde deres ambasadører fra Teheran, erklærede den iranske udenrigsminister, at regeringen ikke vil forsøge at tage Rushdies liv.

Suspenderingen af Irans uranberigelsesprogram i 2003 er endnu et eksempel. Ifølge US Intelligence Councils rapport i november 2007 er der indikationer på, at Iran suspendede det militære aspekt af atomprogrammet i 2003.

Hvis det kan verificeres, indikerer det klart iranske forsøg på at føre en præventiv politik for at undgå at blive sat under ubærligt pres, måske endog militær aggression.

I alle tre tilfælde var pres den virkelige årsag til ændring i Irans holdninger. I det første tilfælde tvang udmattede ressourcer Khomeini til at afslutte krigen med Irak. I de andre to tilfælde var stærkt internationalt pres og frygt for gengældelse de afgørende faktorer for at ændre iransk politik.

Tilfælde af forsigtighed

Det er også værd at bemærke, at IRI faktisk har ført en forsigtig politik i nogle geografiske områder og over for nogle bestemte stater.

Det er tilfældet i Kaukasus, hvor Iran ikke støttede det muslimske oprør i Tjetjenien. Det samme var tilfældet i den armensk-aserbajdsjanske konflikt om Nagornij-Karabakh. Iran førte en mere pro-armensk end pro-aserbajdsjansk politik, trods det faktum, at Aserbajdsjan er et muslimsk land. Iran har heller ikke støttet islamistiske bevægelser i Centralasien.

Forskellige faktorer forklarer denne 'anormalitet'. Irans dengang tætte relationer til Rusland, Aserbajdsjans ambitioner om den iranske provins Aserbajdsjan og den anti-shiitiske karakter af wahhabistiske islamistiske bevægelser i Centralasien er blandt de forhold, der forklarer Irans politik på disse specifikke områder.

Desuden forholder det sig sådan, at totalitære regimer for at styrke sig selv, undgå potentielle farer og sikre sine interesser skaber tætte relationer, selv former for alliancer med ikke-totalitære regimer på den ene betingelse, at de får støtte nok af dem.

Det er sket et antal gange i historien: Stalins alliance med vestlige demokratier imod Hitler, det maoistiske Kinas fremragende relationer til det pro-vestlige Pakistan eller sha-

hens regime i Iran er eksempler.

At have tætte relationer til ikke-totalitære regimer mindsker ikke et regimes totalitære natur. Totalitære regimer kan være pragmatiske i deres udenrigspolitik uden at negligere hverken deres revisionistiske karakter eller ideologiske mål.

Når det gælder det islamistiske Iran, har dets tætte relationer til det sekulære Syrien såvel som til en række marxistiske ledere i Latimamerika ikke på nogen måde påvirket det iranske regimes islamistiske, totalitære og selv anti-sekulære karakter.

Totalitære regimer er revisionistiske i deres udenrigspolitik, som bolsjevisme, nazisme og maoisme alle var. Og revisionisme påvirker det internationale systems strukturer. Khomeinis islamiske revolution udfordrede både USSR (udfordreren) og USA (den udfordrede).

Islamisk imperialism

IRI's revisionistiske karakter har medført en anti-imperialistisk imperialism. Målet er ikke at gøre en ende på imperialism, men at erstatte vestlig imperialism med et nyt islamisk hegemoni som en reminiscens af den islamiske verdensmagts gyldne tidsalder.

Denne kurs har skabt en mærkværdig alliance med alle slags ekstremister, bare de bekæmper det eksisterende internationale system.

Det iranske regime har allieret sig med både det ekstreme venstre og

ekstreme højre på globalt plan som Hugo Chávez og Ku Klux Klan på en og samme tid.

Til at opnå målet 'et verdensfællesskab' har Lederen/*Rahbar* en 'ideologisk' hær (*artesh-e maktabi*) til sin rådighed. I klar tale er militær jihad en forfatningssikret pligt for Irans hær. Det hedder i forfatningen: "Dannelse og udrustning af landets forsvarsstyrker skal ske i nøje overensstemmelse med tro og ideologi som de grundlæggende kriterier".

For at realisere ambitionen om et islamisk imperium har IRI ikke bare brug for ressourcer men også to andre elementer: at erobre en prestigeombrust islamisk by og fabrikere atomvåben.

For tiden er Jerusalem så at sige den eneste mulige by til rådighed. At sige at Jerusalem er Irans mål lyder urealistisk og er måske også et utopisk mål. Men vi har gentagne gange set i historien, at det ikke reducerer vigtigheden af utopi i et totalitært regime eller den fare, som det indebærer for en regions sikkerhed.

Det er en kendsgerning, at Iran har en række vigtige favorable faktorer, herunder den geografiske placering imellem Kaukasus og Centralasien mod nord og Den Persiske Golf mod syd. Det har en relativ ung befolkning på over 70 millioner og massive reserver af gas (de næststørste i verden) og olie (de tredjestørste i verden). Iran har også opnået

betragtelig popularitet i den arabiske verden, hvilket kan ses som Irans *soft power*.

Men Irans ambitioner støder på alvorlige hindringer, ikke kun i form af andre muslimske lande som Saudi-Arabien, Pakistan, Egypten og Tyrkiet, der har lignende drømme. Der er også vanskeligheder af en anden karakter.

For det første er Iran et shiitisk land, mens det store flertal af verdens muslimer er sunni'er (omkring 90 procent). Det shiitiske Iran kan måske engang i fremtiden blive centrum for et shiitisk imperium, men ikke for et islamisk imperium.

Iranske ledere har prøvet at nedtone deres shiitiske tilhørsforhold fra revolutionens første dag. Khomeini henvendte sig systematisk til alle muslimer og så sig selv som øverste leder for hele den muslimske verden.

Den nuværende øverste leder Khamenei hævder, at Iran ikke ønsker konflikt med sunni-islam, men at USA søger krig med hele den islamiske verden.

Iran står over for en større forhindring: I muslimers opfattelse repræsenterer Iran ikke rigtig et prestige fyldt islamisk land.

Teheran er en relativt ny og ordinar by, intet i nærheden af Mekka, Medina, Bagdad, Damaskus, Kairo eller Istanbul. De to hellige byer i Iran, Mashhad og Qom, er kun hellige ifølge tilhængere af de tolv shiitiske imamer.

Plan B: Jerusalem

I revolutionens første år var Khomeini opmærksomhed primært rettet mod de to mest hellige islamiske byer, Mekka og Medina. Derfor prøvede han at destabilisere den saudiarabiske kongefamilie ved at støtte uroligheder i landet som i forbindelse med saudiske islamisters militære besættelse af Mekkas hellige moske (20. nov. 1979) og ved at fremprovokere blodige demonstrationer under *haji*, pilgrimsfærd.

Parallelt med disse initiativer lavede Khomeini en Plan B: Erobring af Jerusalem. Under Iran-Irak krigen (1980-88) mindede Khomeini ofte iranerne om, at 'vejen til Jerusalem går gennem Karbala'. Det var en klar indikation på, at det virkelige mål ikke så meget var at slå Irak som erobring af Jerusalem.

Når vi dykker dybere ned, opdager vi, at IRI ikke så meget er for en palæstinensisk stat, men det virkelige mål er at udslutte Israel. De to mål er ikke nødvendigvis sammenfaldende.

Iran støtter kun palæstinensiske fraktioner, som arbejder for udsluttelse af den jødiske stat. Hamas' ledere inviteres til Teheran, ikke lederne af den palæstinensiske autonome myndighed. Iran er ikke pro-palæstinensisk, men anti-israelsk for enhver pris. Og 'udslettelsen' af Israel har kun et mål: kontrol med Jerusalem.

Den samme hegemonistiske logik

forklarer de hidtil urokkelige iraniske ambitioner om at opnå atomkapabilitet. I atomalderen er det helt udelukket, at et nyt islamisk imperium kan skabes uden det ultimative våben.

Sagen er imidlertid ikke, at Iran kan bruge atomvåben imod Israel. Udelukkelsens logik vil afholde Iran herfra, hvis ikke iranerne er villige til at acceptere selvudslettelse.

Det er prestigegen ved at have atomvåben, som er interessant for et land, der har ambitioner om at blive centrum for en islamisk verdensmagt. Det er ret interessant, at ayatollah Khamenei og andre iranske ledere har differentieret mellem 'besiddelse' og 'udstationering' af atomvåben. I islam er 'udstationering' (*este 'mal*) af atomvåben forbudt, men regimet er tavst om 'besiddelse' (*dashtan*).

Ændring mulig?

Siden 1979-revolutionen har verden set dramatiske forandringer. Selv det iranske samfund er ændret: nye klasser er dukket frem, iranske unge – kvinder som mænd – presser på for åbning til den moderne verden og for kulturel pluralisme. Den kulturelle skizofreni er blevet evident. Trods de mange ændringer er det iranske regime (stadig forskellig fra samfundet) forblevet næsten, som det var under Khomeini.

Er det realistisk at forvente, at Iran kan lægge betydningsfuld afstand til dets ideologiske rødder i et

forsøg på at blive en 'normal' stat? Under hvilke omstændigheder vil det islamiske regime revidere sin revolutionære, revisionistiske, totalitære og præ-westfalske udenrigspolitik?

Sagen er, at dette ideologisk monolitiske regime ikke er monolitisk i politisk forstand, da forskellige kræfter inden for det politiske system konkurrerer om magten. Groft sagt dem, som kalder sig Principalister (*osulgaryan*) og dem, som kalder sig Reformister (*eslahtalaban*).

Fundamentalisterne (høgene) ønsker et stift system, mens reformisterne (duerne) vil introducere en grad af moderation i magtudøvelsen. Men bortset fra det er alle enige om regimets grundlæggende aspekter og ideologiske mål. Der høres stemmer for en mere rationel udenrigspolitik, men de stemmer er ikke stærke nok til at modificere politikens hovedkurs.

Parallelt med den indre antagonisme mellem fundamentalisterne og reformisterne, er der en muligvis endnu vigtigere antagonisme, som kan få store konsekvenser i fremtiden: Den hidtil usete succes for IRGC, når det gælder at opnå politisk magt gennem 'et krybende statskup'.

De Grønnes opståen

Over for Ahmadinejads hårde retorik og radikalisering af udenrigspolitikken generelt, havde reformister-

ne ikke andet valg end at skærpe deres kritik. Splittelsen skete som resultat af Ahmadinejads genvalg i juni 2009. Efter Den Grønne Bevægelses opståen har splittelsen mellem Fundamentalister og Reformister aldrig været så dyb som i dag.

Den Grønne Bevægelse er en slags paraply over forskellige og også modsatte fraktioner. Bevægelsens to frontfigurer, Mir-Hossein Mousavi og Mehdi Karroubi (præsidentkandidater), udfordrede ikke det islamske regime eller dets forfatning. De udfordrede kun den nuværende øverste leder Khameneis legitimitet. Han kritiseres for at være leder af en klike og ikke af den islamiske republik, som forfatningen ellers kræver.

Den Grønne Bevægelse har endnu ikke produceret et klart udenrigspolitisk program. Udenrigspolitik er næsten fraværende i Karroubis erklæringer og det hidtil publicerede fra Mousavi om emnet i interviews og kommunikerer har været kryptisk og ambivalent. Man får indtryk af en person, der ser sig som en autentisk khomeinist.

I en mere tematisk og struktureret erklæring, prøvede Mousavi at etablere synergi mellem islamisk og iransk identiteter 'som uadskillelige'.

I samme dokument talte han om "en rationel og værdig udenrigspolitik... med det formål at fremme nationen Iran i verden".

Om atomspørgsmålet forbliver Mousavis holdning tvetydig.

Konklusion

At vælge ideologi som den vigtigste faktor til at forklare Irans post-revolutionære udenrigspolitik forklarer ikke alt, men det forklarer meget. Over for det westfalske system, repræsenterer det post-revolutionære Iran en anormalitet. Ved konstant at fokusere på sin ideologiske identitet, har Iran dramatisk svækket sin identitet som nationalstat.

Iran står som en aktør, der kæmper for en tro i stedet for at tage sig af de mangesidede opgaver, som en nationalstat normalt beskæftiger sig med: Primært statens overlevelse og sikkerhed. Vigtig er også omsorg for velfærd og økonomisk vækst og magt såvel om bevarelse af nationens kultur. I den forbindelse fremmer mål som 'islams sejr' og 'jihad i Allahs spor' ikke Irans velstand og økonomiske vækst som nation.

Derfor må man fortolke i forhold til denne tro og ikke det nationale aspekt, når man vil analysere den bogstaveligt talt trofaste stat.

Når implementering af en trosbaseret ideologi bliver statens erklærede mål, vil regimet uundgåeligt være autoritært.

Når det iranske regime åbent og bevidst har gjort islamisme (eller khomeinisme) til statens *raison d'être* har det gjort sig til gidsel for sin egen ideologi. Ideologi bestemmer en stats optræden og ikke omvendt. Bolsjevisme, nazisme og maoisme var ikke særligt succesrige med at til-

passe sig de hårde realiteter og samtidig holde sine respektive ideologier intakte.

Nazityskland ødelagde sig selv sammen med millioner af mennesker.

Kina blev kapitalistisk; det beholdt kommunistpartiet kun som et integrationsinstrument og Maos portræt som en reminiscens af uafhængighed.

Det som sker med Den Islamiske Republik Iran vil formentlig skabe et nyt og hidtil uset scenarium.

Mehdi Mozaffari er professor i islamiske studier ved Institut for Statskundskab, Århus Universitet.

Dette er en forkortet udgave af Mozaffaris bidrag til 17 essays i bogen 'Iran and the Challenges of the Twenty-First Century' redigeret af H.E. Chehabi m. fl. Mazda Publishers 2013. Omtalt i Bognoter, Udenrigs 1. 2013.

'Oversat fra engelsk af Vibeke Sperling'.

Det omfattende noteapparat til Mozaffaris essays kan fås ved henvendelse til Brita V. Andersen: brita@udenrigs.dk

Egypten: Når hæren har magten

Immanuel Wallerstein

Det egyptiske højre har vundet, det egyptiske venstre har tabt og det Muslimske Broderskab vil gå under jorden, hvorfra det kan komme styrket tilbage. USA og Europa er blevet irrelevante

Det er næsten altid dårligt nyt, når militæret er ved magten.

I Egypten har hæren imidlertid været den afgørende magt siden 1952. Den nylige afsættelse af præsident Mohamed Morsi var dog ikke et statskup, for man kan ikke begå statskup imod sig selv. Det som skete var slet og ret, at hæren ændrede den måde, som den styrer Egypten. I en kort periode havde hæren tilladt det Muslimske Broderskab at træffe nogle begrænsede beslutninger på statsligt niveau. Men da hæren begyndte at føle, at Morsi-regeringens handlinger kunne føre til en betydelig forøget magt for det Muslimske Broderskab på bekostning af den egyptiske hær, besluttede general Abdel Fattah el-Sisi, at nok var nok. Derfor handlede han brutalt for igen at øge hærens magt i landets dag til dag politik.

Hære ved magten er generelt nationalistiske og meget autoritære, og de tenderer også til at være meget konservative kræfter, når det gælder den globale økonomi. De ledende officerer tillader ikke kun hæren at have en meget direkte rolle i den økonomiske aktivitet, men de har også tendens til at bruge deres militærmagt som en vej til personlig berigelse. Det har afgjort været tilfældet, lige siden den egyptiske hær opnåede direkte magt i 1952 – eller skal vi sige i det mindste siden 1952.

Er det muligt, at hære kan spille en progressiv rolle i national og international politik? Ja, afgjort. Undertiden kan hærens nationalisme få den til at føre en anti-imperialistisk kurs i geopolitik og spille en populistisk rolle ved at støtte underklassens krav og behov. Det var tilfældet med Gamal Abdel Nasser i

starten. Men progressiv populisme er unaturlig for hære, der finder det vanskeligt at engagere sig i de forhandlingsprocesser, som indenrigspolitikken nødvendigvis kræver. Og progressiv populisme fører til villighed til at påtvinge hærens synspunkter på nabolande, hvorved de underminerer præcis det, som har været progressivt i deres geopolitiske holdninger. Det gjaldt for Nasser, som det også gjaldt for Napoleon.

Før Tahrir Pladsen

Det særligt interessante ved den egyptiske hærs nedkæmpelse af det Muslimske Broderskab er de reaktioner, som det udløste internt og i omverdenen. Husk på at før den oprindelige opstand imod Hosni Mubarak begyndte på Tahrir Pladsen i 2011, var det lykkedes det Muslimske Broderskab at opnå en begrænset rolle i landets politiske liv (en lille minoritet af pladserne i parlamentet og nogle begrænsninger af undertrykkelsen af Broderskabet) gennem en uskreven aftale med Mubarak-regimet – og det vil sige med hæren.

Så da befolkningen begyndte at strømme ind på Tahrir Pladsen for at kræve ændringer, støttede hverken det Muslimske Broderskab eller hæren det i særlig grad. Men da det folkelige oprør tog fart, besluttede både hæren og det Muslimske Broderskab hurtigt at tilslutte sig for at tæmme oprøret ved at søge at tage

ejserskab til det. Og i anden runde af præsidentvalget imellem Morsi og en tidligere ledende figur i Mubarak-regimet, så valgte både den sekulære venstrefløj, vælgerne i centrum og hæren at stemme på Morsi, hvilket satte ham i stand til at vinde med en lille margin.

Da Morsi besluttede at gå videre og sætte en ny forfatning i kraft, som afgørende tippede magten til fordel for muslimske normer, vendte de sekulære tilbage til Tahrir Pladsen for at tage afstand fra ham. Hæren sluttede sig igen til dem for at kontrollere situationen. Og de sekulære stemmer hyldede nu den selv samme hær, som de havde taget afstand fra to år tidligere.

Den politiske situation er lige ud ad landevejen. Både det Muslimske Broderskab og det egyptiske højre (de kræfter, som længe havde støttet Mubarak) råder over tilstrækkelige stemmer til, at et rimeligt ærligt valg vil tillade den ene eller anden af de to sider at vinde. De sekulære kræfter – de mange socialistiske partier og mellemklassens centumpartier, hvis ledende skikkelse var Mohamed el-Baradei – tæller for få til at vinde. I sidste instans må de slutte sig sammen med den ene eller den anden fløj, mens de i realiteten hverken ønsker højrefløjen eller det Muslimske Broderskab ved magten. Og de egyptiske salafister tilsluttede sig anti-Morsi koalitionen i håb om der ved at styrke deres egen hånd blandt muslimske aktivister.

Omverdenen for hæren

I resten af verden er entusiasternes for hærens aktion stærke: Israel, Saudi-Arabien, De Forenede Arabiske Emirater, Rusland, Algeriet og Marokko og sikkert også Syriens Bashar al-Assad. De utilfredse er Hamas, Ennahda i Tunesien, Tyrkiet og Qatar. Når det gælder USA (så vel som Europa), så taber de, ligegyldigt hvem der vinder. Så de er blevet irrelevante.

For Israel udgjorde Morsi en trussel, mens den egyptiske hær vil bibeholde den relative détente med Israel. For Saudi-Arabien repræsenterede Broderskabet landets største rival i den arabiske verden. For al-Assad var Broderskabet en trussel som stærk støtte af Den Frie Syriske Hær. Algeriet og Marokko arbejdede begge hårdt for at inddæmme islamistiske kræfter, så derfor hyldede de to lande Morsis fald. For Rusland garanterede Morsis fald sikkert et skifte i regionens geopolitik, og det er præcis, hvad Rusland ønsker.

For Tyrkiet (som for partiet Ennahda i Tunesien), underminerer Morsis fald sagen for 'moderate' islamiske regeringer. For Qatar svækker Morsis fald dette lands hånd i striden med Saudi-Arabien.

Det, som den amerikanske regering frem for alt ønsker, er stabilitet i regionen. USA var parat til om nødvendigt at samarbejde med Morsi, men havde jo længe haft de tættest mulige bånd til den egyptiske hær.

USA prøvede at balancere mellem de to, men krænkede derved begge sider lige så vel som både neokonservative og forkæmpere for menneskerettigheder i USA.

Den eneste angivelige amerikanske indflydelse på Egypten – den amerikanske hjælp, hvoraf 80 pct. går til hæren – kan ikke bruges. For det første har Saudi-Arabien og Emiraterne allerede sendt flere penge end USA har givet. For det andet har den amerikanske regering mere brug for den egyptiske hær end den anden vej rundt. Den egyptiske hær synes om at købe sit udstyr i USA, men den kan finde våben og udstyr andre steder. Den amerikanske hær har brug for den egyptiske hær på grund af overflyvningsrettigheder, efterretningsassistance, garantier for détente med Israel og mange andre ting, som der ikke eksisterer erstatning for. Så Barack Obamas rolle er reduceret til symbolske handlinger uden tænder.

Det egyptiske højre har vundet. Det egyptiske venstre har tabt (selv om det ikke anerkender den virkelighed) og det Muslimske Broderskab vil gå under jorden, hvorfra det meget vel kan dukke styrket op igen.

Immanuel Wallerstein er seniorforsker ved Yale University og forfatter til 'The Decline of American Power: The U.S. in a Chaotic World' (New Press).

Oversat fra engelsk af Vibeke Sperling.

Klimaændring, ørkendannelse og konflikt i Sahel

Kjeld Rasmussen og Ole Wæver

Årsagssammenhænge ved nuværende begrænsede temperaturstigninger er svære at efterspore, og der er ikke grundlag for at fremmane et billede af et stadig stigende konfliktniveau og krige i regionen af klimagrunde

I forbindelse med konflikten i Mali er Sahel-regionen igen kommet på alles læber.

Denne gang er det ikke en tørke med dertil hørende humanitære problemer, som er i fokus, men derimod de problemer, som er knyttet til, at islamistiske grupper, i samarbejde med grupper af tuareger, der kæmper for hel eller delvis autonomi, i en periode tog kontrollen over de nordlige dele af Mali og desuden opererer i større dele af Sahara.

Også denne situation indebærer store humanitære udfordringer, bl.a. har konflikten i Mali ført til store flytningestrømme, der i høj grad berører nabolande som Niger og Burkina Faso.

Denne artikel skal ikke handle om den politiske eller militære situation i Mali eller om den franske interven-

tion. I stedet vil vi diskutere den postulerede sammenhæng mellem de miljømæssige udfordringer, som Sahel-zonen er konfronteret med, og konflikten i Sahara-Sahel-regionen.

Klima som sikkerhedsproblem

Denne sammenhæng er udtrykt klart og tydeligt i følgende citat fra Jeffrey Sachs, rådgiver for FN's generalsekretær: *“De seneste år har vist, at forandringer i nedbørsmønstret kan vælte regeringer og endog udløse krige. Det afrikanske Sahel-bælte, der ligger lige syd for Sahara, har på dramatisk og tungtvejende vis demonstreret dette.”*

Dette citat kan ses som en ‘talehandling’, et forsøg på ‘sikkerhedsliggørelse’ af klimaændringerne:

Klimaændringerne hæves fra at være et miljøproblem til at udgøre

et 'sikkerhedsproblem'. Det kan opfattes som et bidrag til at forstå årsagerne til konflikterne i regionen, men påstanden om at klimaændringerne nu må anses som en trussel mod den internationale sikkerhed, er også en mere direkte politisk handling. For hvis sikkerhedstolkningen accepteres, vil det ændre vilkårene for at få accepteret forskellige modtræk mod denne udvikling.

Vi vil her dels diskutere, om der nu er hold i påstanden om, at klimaændringer (og/eller ørkendannelse, som andre har henvist til) er en væsentlig årsag til konflikten (og til andre konflikter som Darfur-konflikten), og dels vil vi kort berøre spørgsmålet, om det nu er en god idé at sikkerhedsliggøre store miljøspørgsmål som klimaændringer og ørkendannelse.

I forlængelse heraf vil vi diskutere, hvilke udfordringer klima- og miljøændringerne vil udgøre i fremtiden. På grundlag af IPCC's rapporter vil vi identificere, hvor problemerne vil opstå på lidt længere sigt og diskutere, om nogle af disse problemer kan hævdes at indeholde et konflikt-potentiale. Det vil munde ud i nogle refleksioner over konsekvenserne af, at stigningen i den globale gennemsnitstemperatur meget vel kan blive på 4°C.

Et hvilket som helst forsøg på at 'forklare' en konflikts opståen løber ind i metodiske vanskeligheder. Enten kan man forsøge i detaljer at følge en given konflikts opståen og for-

løb, og dermed 'forstå' den specifikke konflikts baggrund, eller man kan studere den statistiske sammenhæng mellem 'forklarende variable', i dette tilfælde miljøvariablen, og opståen af konflikter. Citatet fra Sachs lægger primært op til det sidste. Logikken i Sachs påstand må være, at forværrede klimaforhold og eventuelt fremadskridende ørkendannelse, der undergraver samfundsøkonomien, giver større risiko for at samfund bryder sammen. Eventuelt kan man forestille sig, at konflikter direkte udløses af kamp om stadig mere knappe ressourcer.

Denne logik har især været fremført i relation til Darfur-konflikten (hvor den i øvrigt er stærkt omdiskuteret), og nu dukker den op i relation til Mali.

Klima i Vest-og Nordafrika

Den har også hyppigt været nævnt i relation til strømmen af flygtninge/migranter fra Vest- og Nordafrika til Europa.

Forudsætningen for, at dette argument holder, er, at klimaændringer faktisk har undergravet samfundsøkonomien. Imidlertid er den årlige nedbør steget siden den store tørke, som hærgede Sahel i 1970'erne og 80'erne, selvom den ikke er på niveau med 60'ernes våde periode. Mere præcist henviser Sachs til 'forandringer i nedbørsmønstret', og det kan jo dække over andet end den årlige nedbør.

Hvis man i stedet ser på ændringer i fotosynteseaktiviteten (for både afgrøder og naturlig vegetation under ét) viser analyser af tids-serier af satellitbilleder imidlertid, at også her er der en positiv udvikling. Alene af den grund svigter det simple argument for, at konflikten i Mali/Sahara er en konsekvens af (regionale) klimaændringer.

Ørkendannelse

Den vigtigste indikator for ørkendannelse er fotosynteseaktiviteten, som altså er steget over de sidste 20-30 år. Den vidt udbredte opfattelse, at ørkendannelsen i Sahel er en stadig fremadskridende proces, holder således ikke.

Det betyder ikke, at degradering af vegetationen ikke finder sted. Dels dækker den generelle tendens over lokale afvigelser, dels kan vegetationens 'kvalitet', både målt i økonomiske termer og fx ved dens diversitet, være aftagende. I visse dele af Sahel er trædækket således gradvist reduceret.

Det rokker imidlertid ikke ved, at tendensen langt fra er så éntydig negativ, som det ofte antages. I de senere år har ødelæggelse af afgrøder på grund af oversvømmelse måske været et lige så stort problem som tørke.

I relation til ørkendannelse har diskussionen lige siden FN's konference om ørkenspredning i Nairobi i 1976 (og faktisk også tilbage i kolo-

nitiden) været, i hvilket omfang ørkendannelsen var forårsaget af udefra kommende klimaændringer (som selvfølgelig kan have enten naturlige eller menneskeskabte årsager), eller om de har været forårsaget af u hensigtsmæssig lokal forvaltning af naturressourcer.

Svaret på dette spørgsmål er selvfølgelig afgørende for, hvordan ørkendannelsen kan bekæmpes. Det meste af den indsats, som såvel bilaterale som multilaterale donorer har bidraget til, har været baseret på den forudsætning, at man gennem en mere bæredygtig forvaltning af land- og vandressourcer har kunnet bekæmpe ørkendannelsen.

Korrelationen mellem fotosynteseaktiviteten og den årlige nedbør viser sig at være ganske høj (ikke mindst i betragtning af de betydelige usikkerheder på både vegetations- og nedbørs-data) og statistisk signifikant i de fleste områder i Sahel.

Man kan altså konkludere, at nedbøren spiller en større rolle for ørkendannelsen, end man har forestillet sig. Af det kan man slutte, at nok giver det god mening at udvikle bæredygtige strategier for forvaltning af naturressourcer, men i den sidste ende spiller klimavariationer den største rolle for fotosynteseaktiviteten og, til dels, høstudbytte.

Det peger i retning af, at FN's konventioner på klima- og ørkenspredningsområderne med fordel kunne ses under ét.

BAGGRUND

Hvor det således er svært at påvise nogen direkte sammenhæng mellem klimaudviklingen og ørkendannelsen på den ene side og politisk stabilitet og risikoen for konflikter på den anden, så er der andre indirekte sammenhænge med klimaforandringerne, som er mere sandsynlige: Landene i Sahel-området har en høj befolkningsvækst, og stigningen i landbrugsproduktionen har ikke holdt trit med befolkningsvæksten, så afhængigheden af fødevarerimport er forøget.

Fødevarer og politik

Når de globale fødevarerpriser stiger, som de gjorde i 2007-8, på grund af tørke andre steder på kloden, øget efterspørgsel efter animalske produkter (ikke mindst i Østasien) og den forøgede efterspørgsel efter bio-brændsler (fx udløst af EU's forsøg på at mindske afhængigheden af olie og reducere udledningerne af drivhusgasser), kan det udløse store problemer for den fattige del af befolkningen, især i byerne. Det har i perioder medført uroligheder, der kan være med til at destabilisere regeringer. Det har været nævnt som en faktor i omvæltningen i Tunesien.

Det kan således ikke føres tilbage til regionale klimaændringer eller ørkendannelse i Sahel, snarere til befolkningsvækst og øget afhængighed af verdensmarkedet samt til globale forhold relateret til ændret ef-

terspørgsel efter fødevarer, klimaændringer i de store korn-producerende lande og omstillingen af energisystemer.

Caset for lokale forandringer som årsag kan muligvis reddes for Darfur, men da i en variant, der ikke dækker for Mali: Selv hvis nettoeffekten på nedbør og vegetation er positiv, kan forandringer give konflikt. Ændringerne kan flytte gruppers livsgrundlag, således at områderne for et specifikt landbrug eller jagt pludselig kommer til at overlappe, og vejene krydses for grupper, der derved får aktiveret i forvejen spændte forhold. Under alle omstændigheder vil et case under overskriften 'klimasikkerhed' sjældent være en ren "klimakonflikt", hvor parterne har haft et hjerteligt forhold, indtil klimaforandringerne satte ind.

Snarere er der tale om grupper med et i forvejen belastet forhold, hvor klimaforandringer kan blive 'dråben' (eller måske snarere anti-dråben). Efterretningsrapporter i USA og Storbritannien har kaldt klimaforandringerne en 'threat multiplier' for at fange dette.

Sådanne forskydninger har altid foregået, men klimaændringerne gør dem hurtigere – og folks mulighed for at flytte sig i stort omfang er blevet mindre i en verden med statsgrænser og generelt højere befolkningstæthed. Denne forklaring kræver imidlertid, at der kan påvises helt specifikke, lokale 'krydsende

spor' mellem grupper – forskere diskuterer stadig denne tolkning ift. Darfur, men den har ikke været konkretiseret for Mali.

Samlet set er det således muligt at se klimaforandringerne som udløsende for konflikter via enten meget makro eller meget mikro variable. Globale fødevarepriser kan slå ind i Sahel og forårsage uro, og man kan få helt lokale konflikter pga. forskydninger. Men der er ikke tale om, at hele området er i klimadrevet generel forværring, der giver krige og konflikter.

Fremtidens klima

Det er vigtigt at være opmærksom på, at vi til dato har set en stigning i den globale gennemsnitstemperatur på under 1°C målt i forhold til det præindustrielle niveau, og at verden, som det ser ud i øjeblikket, sigter mod stigninger frem til 2100 i intervallet 2-6°C med 4°C som det mest sandsynlige. Når vi således stiller os tvivlende overfor, om klimaændringer er en væsentlig del af forklaringen på fx Mali- og Darfur-konflikterne, så udelukker dette på ingen måde, at klimaændringer i fremtiden kan udløse eller forstærke konflikter.

Kvantitative analyser af sammenhængen mellem klimaforandringer og konflikter er på det seneste begyndt at konsolidere sig. *Science* publicerede 1. august 2013 den hidtil mest omfattende sammenfattende

analyse af den eksisterende forskning fra mange discipliner af forskellige typer vold og med tidshorisonter varierende fra timer til årtusinder.

Resultaterne konvergerer langt mere end tidligere antaget, og det må på nuværende tidspunkt betragtes som sandsynliggjort, at den globale nettoeffekt af de forventede klimaforandringer vil være en ganske betydelig stigning i politiske konflikter. Det udelukker imidlertid ikke betydelig regional variation.

Hvis vi holder os til Sahel-området, er det selvsagt interessant, hvad fremskrivningerne af den fremtidige udvikling i klimaet, og især nedbøren, siger.

IPCC opsummerer med års mellemrum dette i deres *Assessment Reports*. Den femte i rækken offentliggøres i 2013-14, og den vil givet vise, at konklusionerne fra den fjerde ikke er væsentligt ændret: Vi kan sige meget lidt sikkert om udviklingen i nedbøren i Sahel.

De mere end 20 globale klimamodeller, som IPCC baserer sig på, giver vidt forskellige forudsigelser. Det samme viser flere andre undersøgelser, baseret på anvendelse af regionale modeller.

Mange modeller forudsiger ganske store ændringer i nedbøren, men de går i forskellige retninger. Der synes at være overvejende sandsynlighed for, at det vestligste Sahel (Senegal og Mauretania) bliver tørrere i slutningen af århundredet, og der er en

BAGGRUND

vis overvægt af modeller der viser, at det centrale og østlige Sahel bliver vådere. Temperaturen bliver ganske givet højere, hvilket alt andet lige vil gøre området tørrere (fordi fordampningen stiger).

Klimakrige

IPCC-rapporterne viser, at der er ret stor sikkerhed for, at Middelhavslan-dene vil opleve en udtørring, som har bekymret de sydeuropæiske lan-de (og EU) længe. Gwynne Dyers bog *Climate Wars* fra 2008 starter med et scenarie, hvor EU er knæk- ket over i Nord og Syd pga. klimaef- fekterne både direkte i Sydeuropa og indirekte via flygtninge fra Nord- afrika – og de to dele af Europa er nu i militær optrapning. Paradoksalt nok har de EU-interne konsekven- ser i selve Sydeuropa modtaget min- dre politisk bevågenhed end effek-terne på EU via nærområdet syd for Middelhavet.

Ustabilitet og migration

Om politisk ustabilitet og migration herfra kvalificerer som sikkerheds- trussel er et komplekst spørgsmål i sig selv og uden for vores emne. Her skal man huske, at den del af de nordafrikanske landes BNP, som kommer fra klimafølsomme sekto- rer som fx landbrug, er noget min- dre, end hvad der gælder for Sahel- landene.

Tre andre forhold vedrørende kli-

maendringer er værd at tage i be- tragtning:

– Hvor Sahel-landene for en stor del baserer sig på landbrug afhæn- gigt af den lokale nedbør, så er en større del af landbruget i Nordafrika afhængigt af kunstvanding. Hvis nedbøren falder, vil konkurrencen om vandressourcerne skærpes. I de tilfælde, hvor der er tale om vand fra transnationale flodbassiner, kan det indebære risiko for internationa- le konflikter. Det gælder fx flodbas- siner som Nil- og Jordan-bassinerne samt Senegal-bassinet i Vestafrika, hvor Mauretanien, Mali og Senegal kan forventes i stigende grad at blive afhængige af vandressourcerne fra floden.

– Én af de sikre konsekvenser af klimaændringerne, i denne såvel som andre regioner, er at nedbøren vil blive mere uregelmæssig, ujævnt fordelt i tid og rum og falde med en større maksimums-intensitet, som vi også har set tendenser til i Danmark. De seneste års problemer med over- svømmelser i Sahel kunne fortolkes som en forsmag på dette.

Dette vil stille krav til fysisk plan- lægning og håndtering af vandres- sourcer, så ødelæggende oversvøm- melser minimeres, og de store regn- mængder opsamles og ikke blot ta- bes. Lande med et højt teknologisk niveau vil have lettere ved at tilpasse sig dette.

– En vigtig effekt af klimaændrin- gerne er stigning i havspejlet. Der er stor usikkerhed om, hvor hurtigt

dette vil ske. IPCC vil i AR5 operere med en stigning frem til år 2100 i størrelsesordenen 0.6 – 1.6 m. Blandt Sahel-landene er det Senegal, der vil opleve store problemer med dette. En meget stor del af Senegals befolkning lever tæt ved kysten og estuarier, der vil blive stærkt påvirket af havspejlsstigningerne.

Allermest udsat i Vest- og Nordafrika er nok Egypten, hvor væsentlige dele af Nildeltaet er truet.

Dansk politik

Hvad betyder et '4°C-scenarie' for dansk bistands- og sikkerhedspolitik?

Som nævnt fastholder man i både den nationale og internationale klimapolitik målsætningen om, at temperaturstigningen skal begrænses til 2°C over det præindustrielle niveau. Med den øjeblikkelige lammelse af klimaforhandlingerne, den (trods finanskrisen) voksende udledning af drivhusgasser, udsigten til at den accelererer, når/hvis den økonomiske vækst igen kommer i gang og det teknologiske gennembrud, som åbner for anvendelse af meget store mængder skifergas, gør det yderst usandsynligt, at dette mål nås, og et '4°C-scenarie' er mere sandsynligt. Derfor er der grund til at overveje, hvad det vil betyde for dansk politik, og i denne sammenhæng dansk bistands- og sikkerhedspolitik.

2°C-målsætningen tager sit afsæt i formuleringen i Klimakonventionen

fra 1992, der taler om 'at undgå farlige klimaændringer'. Hvordan sådanne defineres, og hvad der skal til for at udløse dem, er ganske uklart, men det der især har været i fokus er risikoen for at udløse 'abrupte' klimaændringer, knyttet til selvforstærkende mekanismer i klimasystemet.

Ét eksempel er velkendt: Når havisen på Polarhavet smelter om sommeren pga. temperaturstigninger, forøges den del af solstrålingen som absorberes (fordi vand absorberer langt mere end en isoverflade), hvorved temperaturen stiger yderligere, og processen dermed accelererer. Dette har resulteret i, at sommerisen på Polarhavet i disse år forsvinder hurtigt og om få årtier (måske tidligere) vil være helt væk, og at temperaturen i de arktiske områder generelt er steget langt hurtigere end den globale gennemsnitstemperatur.

Selvforstærkende

Sådanne 'positive feed-back mekanismer' mener man, at der findes en række af.

Det store spørgsmål er, hvad der skal til for at udløse dem. Bortset fra det nævnte er disse selvforstærkende mekanismer ikke observeret med sikkerhed og beregningen af, hvad der skal til for at udløse dem, er usikker. Den ændring i fx temperatur, der skal til for at udløse dem, kaldes et '*tipping point*', og mekanis-

merne betegnes som klimasystemets 'tipping elements', et begreb der blev defineret og præciseret af Timothy M. Lenton et al. i en berømt artikel (Tipping Elements in the Earth's Climate System, *Proceedings of the National Academy of Sciences*, February 12, 2008, Vol. 105, No. 6, 1786-179).

'Tipping points' antages for adskillige af de 'farlige' mekanismer at ligge i intervallet 2-4°C. Hvis vi må opgive 2°C-målet og i stedet når 4°C før 2100, er der derfor en langt større risiko for, at nogle af disse mekanismer vil gå i gang. Dette vil dels indebære, at klimaændringerne, regionalt eller globalt, vil blive accelereret, dels er forløbet i flere tilfælde irreversibelt (i hvert tilfælde inden for en tidsskala af tusinder af år).

Accelererede klimaændringer vil være langt vanskeligere at tilpasse sig, i særdeleshed for samfund (fx i Sahel) med et relativt lavt teknologisk niveau og en stor afhængighed af klimafølsomme økonomiske sektorer. Det vil selvsagt udgøre en enorm udfordring for den globale fødevarer sikkerhed og dermed for bistandsindsatsen.

Klimaflytninge

Der er næppe heller tvivl om, at hurtige klimaændringer vil kunne give anledning til nye konflikter, ikke mindst relateret til strømme af 'klimaflytninge' og dermed blive af sikkerhedspolitisk relevans.

Danmark vil blive direkte berørt

negativt af nogle af konsekvenserne, herunder ikke mindst havspejlsstigningerne, men vi vil sikkert også opfatte nogle af konsekvenserne som positive. De største sikkerhedspolitiske effekter må forventes at være indirekte, knyttet til større humanitære problemer og mulige konflikter andre steder i verden.

Alt det ovenstående er – om ikke velkendte – så dog kendte, mulige konsekvenser af at bevæge sig ud over 2°C målet. Sikkerhedspolitik beskæftiger sig imidlertid i høj grad med, hvordan vi håndterer en lille risiko for hændelser med meget store mulige konsekvenser.

Et eksempel på dette er, at initiering af en stribe 'tipping elements', der tilmed kan udløse og forstærke hinanden (og på færre punkter svække hinanden), ville indebære en mulighed for meget store og hurtige klimaændringer, der ville bringe os hinsides de 6°C som pt. er IPCC's højeste estimat for stigningen i den globale gennemsnitstemperatur.

Vi kan ikke forvente, at klimamodellerne, som de fungerer nu, er i stand til at forudsige noget sådant, idet mange af de 'tipping elements', der vil være involveret, ikke er tilstrækkeligt godt repræsenteret i modellerne.

Dertil kommer, at der kan være andre – endnu ikke identificerede – 'tipping elements'.

Disse scenarier er så omfattende og vidtgående i deres konsekvenser, at det bliver lidt søgt at diskutere de-

res 'sikkerhedspolitiske' konsekvenser snævert som spørgsmålet om, hvilke militære konflikter, der vil følge. Den samlede udvikling vil rumme et væld af udfordringer, der hver for sig kandiderer til sikkerhedsstatus – økonomisk nedgang, flygtningestrømme, forringet fødevarerikkerhed, lokale og globale konflikter, manglende evne til at løse andre globale problemer etc.

Det virker mest rimeligt at sige, at denne samlede udvikling er en af tidens største trusler, og klimaændringerne dermed i sig selv og samlet set et sikkerhedsspørgsmål.

Nedbør og plantevækst

Vest- og Nordafrika rummer to (relaterede) 'tipping elements', relaterede til fordelingen af nedbør og plantevækst i regionen.

For mere end 6.000 år siden var Sahel-Sahara grønnere, end regionen er i dag, og i andre perioder (under istiderne) har området været tørrere.

Nogle forskere mener, at fremtidige klimaændringer, eventuelt i kombination med træplantning, kan udløse en selvforstærkende udvikling hen mod større plantedække og højere nedbør. Dette skal dog ses i sammenhæng med, at udviklingen kan indebære, at andre områder bliver endnu mere tørre.

Som allerede antydnet kan dette ses som en fortsættelse af en tendens, som klimamodellerne allerede

antyder muligheden af. Diskussionen om de aktuelle konflikter i regionen som mulige effekter af klimaforandringerne bør således indlejres i langt større spørgsmål om denne regions rolle i en samlet proces, der kan blive et sikkerhedsspørgsmål af en helt anden kaliber.

Sikkerhed og klima

Især inden for de seneste 10 år har der været flittigt talt om og forsket i klimaforandringer som kilde til sikkerhedstrusler. De store statistiske sammenhænge endevendes, case studier diskuteres, og især har tænketanke og efterretningstjenester haft travlt med at præsentere scenarier for fremtidens konflikter.

Interessen for den vinkel har på den ene side fulgt den generelle klimainteresse, så især i storhedstiden 2007-2009 blev 'klima og sikkerhed' dyrket i en stemning, hvor alle grupper forsøgte at komme på banen med 'klima og mit felt'. På den anden side dukker spørgsmålet op i konkrete sammenhænge som nu omkring Mali, hvor en specifik konflikt aktualiserer emnet.

Vi ser på en krig og spørger os selv: er det klimaforandringerne, der her præsenterer os for nye sikkerhedsproblemer, måske et varsel om noget større i fremtiden?

Hvad skal man mene om denne klima-sikkerhed-tolkning? Holder den? Er det en nyttig og hensigtsmæssig vinkel på vigtige spørgsmål?

Til afklaring af dette spørgsmål kan man trække på nogle af de generelle indsigter fra de seneste tiårs debat om sikkerhedsteori, her ikke mindst den såkaldte 'København-skole' med teorien om sikkerheds-liggørelse.

Herfra kan vi hente, at det afgørende spørgsmål ved stillingtagen til, om noget kvalificerer som sikkerhedstrussel, er, om det kalder på særlige procedurer, hvor en udfordring kun kan løses ved at anvende ekstraordinære midler som eksempelvis krig, traktatbrud, tvang eller indskrænkelse af rettigheder.

'Sikkerhedslighed' er i sidste ende ikke en kvalitet ved et emne eller en udvikling per se, men en særlig måde, vi omgås nogle spørgsmål – en speciel form for politik, der har fordele omkring handlekraft og effektivitet og ulemper oftest ift. demokrati og politisk åbenhed.

Når vi iagttager argumenterne om klimasikkerhed, bør et væsentligt spørgsmål derfor være: hvilken forskel gør det i givet fald, hvis dette bliver defineret som sikkerhed?

Mange, der er optaget af at pege på en mulig årsagssammenhæng fra klimaforandringer til konflikter i tilfælde som Darfur og Mali, gør det givetvis med en forhåbning om, at disse eksempler vil veje med i den generelle klimapolitik og styrke mulighederne for beslutsom handling i tide. I praksis er der imidlertid ringe kobling mellem mulige årsagssammenhænge i Sahel og global klima-

politik, og denne type pointer omkring 'krige pga. klima' finder overvejende anvendelse i mere lokale planlægningsammenhænge.

Dermed kommer de til at indgå i militær opbygning, forberedelser ift. flygtninge, og i bedste fald bidrag til at modvirke konfliktfremmende 'mellemkommende variabler' – altså groft sagt en form for storpolitisk klimatilpasning, ikke imødegåelse.

To slags klimasikkerhed

Generelt tales om to ret forskellige former for klimasikkerhed (Wæver i *Tidsskriftet Politik*, 2009/1). Én type forskning og politisk argumentation peger på konkrete årsags-virkningssammenhænge mellem klimaforandringer og militære konflikter (statistisk, i cases eller i scenarier); en anden argumenterer for, at klimaforandringernes samlede omfang og mulige selvforstærkende karakter gør, at der er tale om en trussel i sig selv, der skal imødegås, ikke kun men også pga. de mulige militære konflikter.

Særligt med den voksende forståelse af 'tipping elements' i det globale system begynder der at tegne sig et billede – hvori indgår mekanismer forankret i Sahel og Sahara-regionerne – der rummer dramatiske udviklinger, der vil være praktisk umulige at stoppe, hvis handling kommer for sent.

Derfor er der god grund til at lade sikkerhedens sprog inspirere

en diskussion af, hvorvidt situationens alvor – og den normale politikks fiasko – retfærdiggør mere ekstreme midler, end der hidtil har været vilje til. Forhåbentlig bidrager denne vinkling til at minimere overgrebene på den normale politik. Chancerne herfor er større, hvis diskussionen tages nu, end hvis den først kommer i en panisk situation kort før lukketid.

Det samlede billede

Som vores analyse demonstrerer, er årsagssammenhængene ved de nuværende begrænsede temperaturstigninger ofte meget svære at efterspore, og der er generelt ikke grundlag for at fremmane et billede af stadig stigende konfliktniveau i regionen af klimagrunde.

Der bør fortsat forskes i den kausale sammenhæng mellem klima og konflikt – både aggregeret, statistisk og lokalt casebaseret. Dette er vig-

tigt både som en del af det samlede billede af en verden med fremtidige kraftige temperaturstigninger og for at udbygge vores forståelse for de komplekse mekanismer bag konflikter.

Det bør imidlertid ikke være den diskussion, der lægger beslag på terminologien 'klima-sikkerhed', som det overvejende har været hidtil. Både fordi dette blokerer for en vigtigere diskussion om fordele og ulemper ved at sikkerhedsliggøre klimaforandringerne samlet set, og fordi det har skabt et uheldigt pres i retning af at overfortolke mulige sammenhænge og se klimakrige, hvor de ikke er.

Kjeld Rasmussen er lektor ved Institut for Genvidenskab og naturforvaltning, KU.

Ole Wæver er professor i international politik ved Institut for Statskundskab, KU.

Brasiliens overraskende protestbølge

Steen Fryba Christensen

Bølgen af protester, der rullede over Brasilien i juni måned, kom som en stor overraskelse for de fleste – også for den brasilianske præsident Dilma Rousseff selv

Regeringens popularitetstal havde været meget høje i meningsmålingerne så sent som i den første uge af juni måned. Så, hvorfor startede protesterne i Brasilien og blev til en landsomfattende protestbølge i løbet af juni måned? Hvad ville demonstranterne opnå? Hvem var de? Hvad vil protestbølgen føre til?

Grunden til at bølgen af protester kom som en stor overraskelse for de fleste er, at Brasilien i løbet af de sidste ti år har oplevet en særdeles positiv udvikling på en lang række områder. I en rapport fra FN's Udviklingsprogram fra i år om den globale sociale udvikling fremhæves Brasilien ligefrem som et eksempel på et land, hvor regeringens udviklingsstrategi med stor succes har promoveret social integration og samfundets sammenhængskraft. En lang række af positive udviklinger ligger

bag den tilsyneladende succes. Brasilien har haft en pæn økonomisk vækst, der sammen med en aktiv social- og erhvervspolitik har ført til rekordlave arbejdsløshedstal og et stort dyk i den sociale ulighed og fattigdom.

Historisk set har Brasilien været et land med en afgrundsdyb social ulighed. Den ekstreme fattigdom er imidlertid faldet fra 17,2 pct. til 6,1 pct. i Brasilien mellem 1990 og 2009, mens uligheden især under regeringerne ledet af Arbejderpartiet PT (2003-2013) er blevet systematisk reduceret; både mellem den højeste og den laveste indkomstgruppe, mellem rige og fattige regioner, mellem kvinder og mænd og mellem folk af forskellig race. Den positive økonomiske udvikling har ført til, at 40 millioner mennesker i et land på knap 200 millioner indbygger

gere er rykket op i middelklassen. Dette er sket i en kontekst af politisk og makroøkonomisk stabilitet.

Brasilien kom endog meget nådigt igennem den internationale finanskrisen, der brød ud i 2008, og har trods finanskrisen været i stand til gradvist at nedbringe arbejdsløsheden, der nåede ned på omtrent 5 pct. i 2012 fra et niveau på 11-12 pct. i 2002.

Endvidere fremhæves Brasilien i en nylig PISA-undersøgelse som et af fire lande, der har opnået særligt store fremskridt inden for kvaliteten i uddannelsessystemet om end fra et lavt udgangspunkt.

Samtidig med disse usædvanligt positive økonomiske og sociale udviklinger bliver Brasilien i en international sammenhæng set som et land, der i løbet af de sidste ti år har opnået stadig større indflydelse på den internationale politiske scene via dets samarbejde med de øvrige BRICS-lande, altså Rusland, Indien, Kina og Sydafrika og som en slags uformel leder af Sydamerika.

Krakeleret glansbillede?

Denne opremsning af positive resultater for Brasilien under Arbejderpartiets ledelse kunne fortsættes, men pointen er naturligvis, at Brasilien kan beskrives som et land, der har opnået imponerende succesfulde resultater på en bred vifte af områder i løbet af de sidste 10 år. Det er derfor ikke underligt, at den sto-

re protestbølge i juni måned kom som en stor overraskelse for de fleste politiske observatører og for regeringen selv. Måske var alt alligevel ikke godt i Brasilien?

Glansbilledet krakelerede og viste en situation, hvor regeringen tilsyneladende var ude af takt med den fremherskende offentlige mening, eller, i det mindste, hvor store grupper fandt grund til at protestere i gaderne i flere uger.

Hvad ville de protesterende? Hvem var de? Hvorfor opstod protestbølgen netop nu, hvor Brasilien tilsyneladende havde oplevet en usædvanligt succesrig udviklingsproces inden for mange dimensioner? Forvirringen var stor, og Arbejderpartiet, gik nærmest i panik. Protesterne gik i den grad imod partiets selvforståelse og var naturligvis yderst ubelejligt ét år før det kommende præsidentvalg.

I 2014 skal Brasilien desuden stå som vært for VM i fodbold, ligesom Brasilien er vært for OL i 2016, og det ser selvfølgelig heller ikke godt ud i den sammenhæng, at der hersker udbredt utilfredshed i befolkningen med tingenes tilstand.

Desuden kunne regeringen frygte, at protesterne, hvis de fortsætter, vil have den effekt, at de forventede resultater af at være vært for VM i fodbold og for OL i form af øget tiltrækning af turisme og af udenlandske investeringer vil udeblive.

Brasiliens tidligere præsident 'Lula' (2003-2010) havde ligefrem i

BAGGRUND

sin tale efter den Olympiske Komité's offentliggørelse i 2009 af nyheden om Brasiliens OL-værtsskab i 2016 erklæret, at dette ville betyde Brasiliens anden uafhængighed. Den politiske uafhængighed var blevet opnået med uafhængigheden fra Portugal i det 19. århundrede, og nu ville OL-værtsskabet bidrage til landets økonomiske uafhængighed.

I det følgende diskuterer jeg derfor baggrunden for de folkelige protester, der brød ud i juni og forsøger at vurdere, hvad det sandsynlige udfald på protesterne vil være både i forhold til Brasiliens politiske og økonomiske udvikling.

Ikke et 'Brasiliansk Forår'

Hvorfor opstod protesterne, hvem var demonstranterne og hvad ville de opnå? Svaret på disse spørgsmål er afgørende for at kunne vurdere, hvilket udfald regeringens svar på protestbølgen kan forventes at bringe. Skal vi forvente os folkelige protester igen under VM i fodbold i 2014, og vil dette få negative konsekvenser for den ellers ret succesrige økonomiske udvikling?

Før jeg går ind i diskussionen af disse spørgsmål, er det dog vigtigt at fastslå, at demonstrationerne i Brasilien ikke var udtryk for et forsøg på at få afsat regeringen og præsidenten.

Hvis vi for eksempel sammenligner med den politiske udvikling i Ægypten siden 2010, står det klart,

at der trods ligheder i protestformer mellem Ægypten og Brasilien og trods utilfredshed med det politiske system i begge lande, er store forskelle de to lande imellem. Det er, som Marie Kolling har pointeret i en analyse af de politiske protester i Brasilien fra juli i år, misvisende at tale om et 'Brasiliansk Forår' på lige fod med det såkaldte 'Arabiske Forår'.

I processen omkring det 'Arabiske Forår' var et centralt formål for demonstranterne at få væltet autoritære regimer. Dette er ikke tilfældet i Brasilien, der har et stabilt demokratisk system, som dog kan kritiseres på en række punkter.

Endvidere er det interessant at notere sig, at til trods for et skarpt fald i den brasilianske regerings popularitet under protesterne i juni måned så var der stadig 73 pct. af de adspurgte i en meningsmåling fortaget af *Datafolha* under protestbølgen, der betegnede denne som god eller ok, mens kun 25 pct. betegnede den som elendig.

Samtidig var der efter alt at dømme en bred folkelig opbakning bag protesterne, der dog fortrinsvist var et by-fænomen domineret af unge fra den voksende middelklasse, der protesterede over defekter i det sociale system og i det politiske system samt over udbredt korrupsion og straffrihed for den politiske klasse med mere.

Meningsmålingen foretaget under protesterne i juni måned var væsent-

ligt dårligere for regeringen end de tidligere, men var dog som nævnt ikke stærkt negativ. Desuden er regeringens popularitet steget efter denne måling og lå en uge inde i august på 78 pct., der beskrev regeringen som god eller ok.

Ud over at der ikke var tale om et forsøg på at vælte regeringen, giver disse meningsmålinger derfor en indikation af, at målsætningen for de protesterende måske ikke ligefrem var en dyb og revolutionerende samfundsreform, men nærmere en række sociale og politiske reformer samt en hårdere linje over for korruption. Samtidig kan protestbølgen ses som udtryk for en politisk vækkelse i den brasilianske befolkning, ikke mindst blandt den voksende middelklasse, og som et skridt i den rigtige retning i den demokratiseringsproces, Brasilien har været igennem siden protestbevægelsen, der først i 1980'erne krævede diktaturets afvikling under sloganet 'rettigheder nu'. Protesterne i starten af 1980'erne bidrog til militærdiktaturets endeligt og indførelse af demokrati.

Ingen klare tolkninger

Det er imidlertid ikke enkelt at udlægge og fortolke protesterne og deres formål. Fortolkningerne varierer, og det er vanskeligt at give et klart og entydigt bud på, hvordan protestbevægelsen skal forstås, ligesom det heller ikke er klart, om der

er tale om én protestbevægelse eller om der nærmere er flere tendenser og dagsordener blandt de protesterende.

Dette skyldes bl.a., at protestbølgen opstod spontant og var karakteriseret ved et fravær af en klar ledelse. Protesterne blev først og fremmest aftalt og organiseret via facebook, hvor forskellige grupperinger har opfordret til, at folk skulle komme ud på gaden for at protestere på et givet sted og tidspunkt. Denne form for protestbølger har været ret udbredt i verden efter udbruddet af den internationale finanskrisen i 2008.

Man kan argumentere for, at alle eksemplerne er relateret til den internationale finanskrisen, og at de deler andre fællestræk. Der er dog også klare forskelle på baggrunden for protesterne, hvis man sammenligner de brasilianske protester med protesterne i det 'Arabiske Forår' og protesterne i vestlige lande som USA og Spanien. I det 'Arabiske Forår' var modstanden mod autoritære styre et væsentligt aspekt, mens protesterne i Spanien (*los indignados*) og USA (*Occupy Wall Street*) opstod på baggrund af den økonomiske krise og regeringernes håndtering af denne.

Disse motivationer spillede ikke en central rolle i Brasilien, selvom nogle analytikere peger på den aftagende økonomiske vækst og den stigende inflation i Brasilien som en væsentlig faktor. Så, hvad gik prote-

BAGGRUND

sterne ud på i Brasilien? Hvem var de protesterende? Hvad ville de opnå? Hvorfor opstod protesterne i juni 2013 i et land, der har et stabilt demokrati og har oplevet en lang social og økonomisk optur?

For at tilnærme sig en forståelse af baggrunden for protestbevægelsen i Brasilien giver det god mening først at tegne en tidslinje af udviklingen i protesterne i Brasilien efter udbruddet af udbredte protester midt i juni måned 2013.

Protestbevægelsens opståen

Forhistorien for udbruddet af protestbevægelsen i Brasilien kan spores tilbage til den sociale bevægelse *Movimento Passe Livre's* (MPL) demonstrationer mod en stigning i prisen på busbilletter i Brasiliens største by São Paulo fra 3.00 *Reais* til 3.20 *Reais*. Der var altså tale om en stigning i prisen på busbilletter på omtrent 7 pct. svarende til ca. 50 øre.

Prisstigningen blev gennemført af det private busselskab, der står for bustransport i São Paulo, med accept fra byens borgmester fra Arbejderpartiet, Fernando Haddad, under hvis kompetence den lokale transport ligger. MPL blev dannet i 2005 og har som målsætning at sikre borgerne i de mange brasilianske storbyer retten til gratis offentlig transport.

Det var dog ikke oplagt, at demonstrationerne mod den annoncerede

prisstigning i prisen på busbilletter i São Paulo, der startede den 10. juni, ville føre til en bred protestbølge. São Paulo har et aktivt civilsamfund med sociale bevægelser inden for en lang række enkeltsager, men det er ikke almindeligt, at demonstrationer, som den MPL gennemførte i juni, fører til masseprotester.

Desuden er masseprotester yderst sjældne fra en historisk betragtning i Brasilien. Den sidste store protestbevægelse opstod i 1992 og havde som formål at vælte den upopulære og korrupte præsident, Fernando Collor de Melo. Forud for denne havde Brasilien oplevet store demonstrationer og protestbølger i perioden op til militærkuppet i marts 1964 og udbredte protester sidst i 1970'erne og først i 1980'erne i perioden op til genindførslen af demokrati.

Dråben, der fik bægeret til at flyde over, var mediernes og politikernes reaktion på demonstrationerne mod de forhøjede priser på busbilletter. Guvernøren for delstaten São Paulo, Gerardo Alckmin, fra PSDB, det brasilianske socialdemokratiske parti, der er det vigtigste oppositionsparti til den PT-ledede koalitionsregering, kaldte demonstrationerne for bøller og uromagere i lighed med de førende medier. De førende medier anses for at være konservative og på oppositionens side.

Guvernøren og de førende medier gav således udtryk for, at demonstrationerne ikke var et legitimt ind-

spark i den politiske proces. Det var dermed med guvernørens bifald, at militærpolitiet greb til en hårdhændet behandling af demonstranterne bl.a. med anvendelse af tåregas den 13. juni på demonstrationernes fjerdedag, til trods for at protesterne generelt var fredelige, og at demonstranterne råbte 'ingen vold'.

Den politiske ledelse og medierne kritiserede imidlertid demonstranterne for vandalisme på baggrund af episoder med hærværk og destruktiv adfærd foretaget af nogle individer. Militærpolitikets voldelige reaktion blev filmet af en uafhængig journalist, og filmklippet blev lagt ud på facebook, en fremgangsmåde som anvendes af gruppen N.I.N.J.A., der står for en uafhængig og kritisk journalistik i forhold til de førende medier.

Retten til at demonstrere

Den overdrevne brug af voldelige magtmidler mod fredelige demonstranter og dokumentationen heraf udløste protestbølgen i Brasilien.

Protesterne var i begyndelsen specielt centreret i São Paulo og Rio de Janeiro, men spredte sig hurtigt til de øvrige delstats-hovedstæder og derpå til en lang række større byer over hele landet og toppede den 20. juni, hvor der blev demonstreret og protesteret i over 100 byer med deltagelse af omtrent halvanden million demonstranter.

Protesterne var udtryk for demon-

stranternes forsvar af retten til fredelige demonstrationer i et demokratisk Brasilien og rettede sig samtidig mod en bred vifte af forhold, som de protesterende var utilfredse med, og altså ikke bare imod politikernes, mediernes og militærpolitikets håndtering af protesterne.

Desuden var protesterne en reaktion på tilbagetrækningen af prisstigningen på busbilletter i São Paulo, der den 19. juni var blevet annonceret. Under den begivenhed, hvor annonceringen fandt sted, havde der været oprin, hvor individer for protestbevægelsen havde angrebet personer aktive i politiske partier, der havde været til stede for at fejre succesen med de tilbagetrukne prisstigninger.

Disse oprin var udtryk for en udbredt skepsis over for de politiske partier og det politiske system blandt de demonstrerende, som har kunnet aflæses på nogle af de bannere, demonstranter har taget med på gaden under protesterne. Eksempler er bannere med påskriften "intet politisk parti repræsenterer mig", "folket har ikke brug for politiske partier".

Hvem var demonstranterne?

Under protestbølgen den 20. juni var et meget udbredt slogan på bannere: "det handler ikke bare om 50 ører", mens et andet slogan lød "kæmpen er vågnet", hvilket skulle forstås som, at det brasilianske folk

BAGGRUND

var vågnet op fra sin passive accept og nu var gået på gaden for at opnå forandringer. Men hvem var det så, der demonstrerede, og hvad ville de opnå? Dette spørgsmål blev særdeles påtrængende for regeringen og andre politiske instanser som delstatsregeringer og bystyrer, da Brasilien den 20. juni vågnede op til den største massedemonstration i Brasiliens historie.

Der har været forskellige bud på, hvem demonstranterne var. Den mest udbredte opfattelse er nok, at der var tale om masseprotester, og at det altså var det brasilianske folk eller masserne, der protesterede og, at der således ikke var tale om et fænomen, der først og fremmest havde rod på den politiske venstre- eller højrefløj, men nærmere i en bred folkelig utilfredshed, der var mere eller mindre diffus.

Samtidig var det først og fremmest unge mennesker i de større byer, der tegnede protesterne, og de fleste vurderinger går på, at langt de fleste af disse tilhørte middelklassen. Der er dog også analytikere, der peger på, at man skal være opmærksom på, at der ikke er tale om én samlet protestbevægelse, men om flere og til tider modsatrettede tendenser blandt demonstranterne i relation til deres indplacering på en skala fra det politiske venstre til det politiske højre.

Andre peger på, at arbejderklassen og bondestanden og de jordløse bønder ikke deltog i protesterne,

selvom dette ikke nødvendigvis indikerer uenighed i protesternes substans.

Hvad angår spørgsmålet om, hvad demonstranterne ville opnå, og hvad de demonstrerede imod, er der flere forskellige opfattelser. Den mest udbredte opfattelse er, at der var tale om en meget diffus dagsorden fra demonstranterne, og at der til tider var deciderede selvmodsigelser, hvilket både kunne skyldes fraværet af ledelse, men også forskellige politiske ståsteder og dagsordener.

To hovedtematikker

Den ene tematik var kravet om flere sociale rettigheder eller i det mindste forbedringer af den offentlige service med hovedvægt på offentlig uddannelse, offentligt sundhedssystem og offentlig transport samt andre lignende områder.

I relation til denne tematik var spørgsmålet om politiske prioriteringer mellem forskellige offentlige investeringer og udgiftsposter centralt i protesterne. Især kritiseredes de enorme udgifter til at bygge nye eller forbedre stadioner til VM i fodbold og regeringens alt for imødekommende politik over for FIFA. Mange af disse penge kunne have været brugt bedre på den brede befolkning gennem forbedringer inden for offentlig uddannelse eller det offentlige sundhedssystem.

Hvem vil have stadioner som i de

rige lande og hospitaler som i fattige lande, lød et typisk retorisk spørgsmål. En anden kritik relateret til dette hovedtema var kritikken af, at det høje skattetryk, som den brasilianske middelklasse mødes med, ikke modsvares af acceptable velfærdsgoder, hvorfor middelklassen typisk har deres børn i private skoler, ligesom de har private sundhedsforsikringer, da det offentlige sundhedssystem er for ringe.

En økonom har fanget denne problemstilling i begrebet 'Ingana'. De første bogstaver hentyder til England og de sidste til Ghana, og ideen er, at Brasilien kendetegnes ved et (højt) skattetryk som i England og et offentligt sundhedssystem og uddannelsessystem så ringe som Ghanas.

Begrebet er samtidig et spil på ord, da det udtales på samme måde som det portugisiske ord for at snyde. Med andre ord bliver den brede befolkning snydt for sine sociale rettigheder, men betaler skatter i dyre domme, ofte til formål, der kommer de økonomiske og politiske eliter til gode, eksempelvis gennem politikernes enorme lønninger og mange frynsegoder.

Hovedpointen for denne type kritik er, at den brasilianske samfundsorden er socialt uretfærdig, en kritik der minder meget om den amerikanske sociale bevægelse 'Occupy Wallstreet', der tematiserer, at den rigeste procent af amerikanerne har helt urimelige privilegier i forhold

til de øvrige 99 pct., som sammenfattes i deres slogan "vi er de 99 pct."

Korruption

Den anden tematik går på etiske problemstillinger med særligt fokus på korruption og straffrihed i det politiske system, men også mere overordnet om det politiske systems manglende repræsentativitet og den overdrevne indflydelse til økonomisk magtfulde grupper og deres lobbyister, som bevirker, at det politiske system inklusive regeringen i for høj grad tilgodeser private økonomiske interessegrupperinger.

Her er ideen, at de økonomiske og politiske eliter er for sammenspiste og derved bidrager til en uretfærdig samfundsorden enten gennem direkte korruption eller gennem netværksrelationer og favorisering af eliterne. Et godt eksempel på dette kunne være det private busselskab i São Paulo, der står for den lokale transport, der i brugernes øjne leverer en dårlig og utidssvarende løsning, er for langsom og tidsrøvende og alt for dyr. Et andet eksempel var det ekstravagant dyre show, med hvilket fodboldturneringen Confederation's Cup blev skudt i gang midt i juni måned. Her brugte Rio millioner, der i vidt omfang kom mega tv-stationen *Rede Globo* til gode.

Confederation's Cup blev en kærkommen lejlighed og scene for protesterne. For det første var omverde-

BAGGRUND

nens øjne rettet mod Brasilien under denne store sportsbegivenhed, og for det andet kunne protester omkring de stadioner, hvor kampe blev afviklet, tematisere de forkerte politiske prioriteringer af borgernes skattepenge. At flere stadionbyggerier blev væsentligt dyrere end først planlagt, gav naturligvis også anledning til kritik af uregelmæssigheder, altså korrupsion, i forbindelse med disse anlægsarbejder.

Protesternes fokus kan altså langt hen ad vejen sammenfattes til for det første at være fokuseret på krav om flere rettigheder til den brede befolkning: Altså en udvidelse og forbedring af det sociale system med målsætningen om at skabe en mere socialt retfærdig samfundsmodel gennem en politik, der havde den brede befolknings interesser for øje frem for en begrænset hovedrig elites interesser.

For det andet var der også fokus på etiske problemstillinger, især omkring politikernes forvaltning af deres embeder. Denne sås som plaget af korrupsion og usunde netværk mellem politiske og økonomiske eliter.

Ligeledes kritiseredes tendensen til at sikre politikere straffrihed i praksis, og i den sammenhæng var der stort fokus i protesterne på lovforslag 37, der ville øge muligheden for straffrihed, hvis det blev gennemført. Endvidere påpegede mange bannere den enorme afstand mellem politikernes store lønninger

og eksempelvis skolelæreres eller universitetslæreres meget lave lønninger.

Diffust fokus

Det er et meget udbredt synspunkt, at fokus for protesterne var meget diffust, hvorfor det var svært at se, hvad regeringen kunne gøre for at imødekomme demonstranterne. Et andet synspunkt på venstrefløjen var, at man kunne observere, at demonstranter på den politiske højrefløj koncentrerede deres protester om de etiske spørgsmål, herunder lovforslag 37 og korrupsion, og ikke havde fokus på udbredelsen af sociale rettigheder, som i særlig grad prioriteredes af demonstranter på venstrefløjen.

Venstrefløjs-intellektuelle observatører var i den sammenhæng bekymrede for, at højrefløjens dagsorden skulle blive brugt mod den siddende regering. Flere bekymrede sig om, at der var en fare for, at protesterne kunne føre til et institutionelt tilbageslag, altså at konsekvensen af protesterne med deres negative holdning til formelle politiske institutioner såsom politiske partier og deres kritik af det politiske system i sin helhed og ikke blot af regeringen og venstrefløjen kunne føre til genindførslen af et autoritært politisk system.

Fra denne synsvinkel mødes især de venstreorienterede demonstranter af en skarp kritik for ideen om

de politiske partiers manglende repræsentativitet med den deraf følgende forkastelse af politiske partier og slogans som “fædrelandet er mit eneste parti”.

Fra dette synspunkt var det decideret farligt for det demokratiske system, at protesterne tog form som en slags masseprotester, og at der blandt demonstranter var tendens til at håne og fordrive de demonstrerende, der mødte op under et partis faner.

Den spanske sociolog Manuel Castells, der er specialist i sociale bevægelser i den digitale tidsalder, og som tilfældigvis var i Brasilien under protesterne, var dog lodret uenig i denne kritik. Han udtalte i et interview, at den spontane natur ved demonstrationerne skulle ses som en fejring af friheden og var udtryk for et dybt politisk engagement blandt de unge studerende, og at det ikke var en svaghed, men en styrke, at de gav udtryk for deres frustrationer i lederløse demonstrationer.

Middelklassen frustration

Hans position stemmer overens med de observatører, der så demonstrationerne som et sundhedstegn og som udtryk for det brasilianske samfunds demokratisering og for et voksende politisk engagement, der lovede godt for fremtiden og bestemt ikke betød en øget risiko for et autoritært tilbagefald, snarere tværtimod.

Man kan langt hen ad vejen se demonstrationerne som udtryk for en voksende frustration blandt middelklassen i de brasilianske byer i et land, der er blevet mere og mere urbaniseret.

Frustrationen kan siges både at rette sig mod en utilstrækkelig udbygning af socialstaten med dertil hørende borgerlige rettigheder til offentligt finansieret kvalitetsservice og mod korruption og elitære netværk, der fører til politiske beslutninger, der er i eliternes private interesser frem for i den brede folkelige interesse, som burde varetages af det politiske system.

Denne frustration forværredes af afmatningen i den økonomiske vækst og en voksende inflation, der ramte brede befolkningsgruppers levestandard. Dette betød også forværrede fremtidsudsigter for de unge, der var på vej ud på et arbejdsmarked, der for manges vedkommende ikke ville kunne opsuge dem i kvalitetsjob.

Middelklassens vækst og voksende forventninger, måske især blandt unge, var derfor af betydning for den politiske vækkelse i Brasilien. På denne baggrund kan man tale om, at et hovedbudskab fra demonstranterne var deres følelse af en repræsentationskrise. Det politiske system opfattedes ikke som repræsentativt.

Det er svært at vurdere, hvor udbredt denne holdning er i Brasilien. Mange analytikere af den politiske situation har argumenteret for, at

BAGGRUND

flertallet i befolkningen var enige med demonstranterne, der for de flestes vedkommende var unge byboer fra middelklassen.

På den anden side var regeringens popularitet til trods for et stort fald i meningsmålinger foretaget under protesterne tilsyneladende på et pænt niveau, hvilket uden tvivl kan tilskrives det forhold, at mange brasilianere har oplevet forbedrede levekår under den nuværende PT-ledede regering.

En rådvild præsident

Præsident Dilma og hendes parti PT virkede rådvild og desorienteret, da de største protester i Brasiliens historie udfoldede sig den 20. juni, hvor hun havde indkaldt til krisemøde i regeringens inderkreds.

Man ventede, at hun ville komme med en reaktion på protestbølgen den 20. juni om aftenen, men hendes reaktion kom først dagen efter i en tale bragt i tv. I denne tale udtrykte hun, at hun og regeringen havde hørt stemmen fra gaderne, og at denne var en legitim stemme, der var vigtig i den demokratiske proces.

Hun uddybede, at hun ville kalde til dialog blandt regeringsmedlemmer, delstatsguvernører og andre politiske ledere samt repræsentanter fra de sociale bevægelser for at finde frem til fælles løsninger med henblik på at imødekomme krav fra demonstranterne.

Hun skitserede endvidere, at der

ifølge hendes fortolkning af demonstrationerne og de rammer, som den brasilianske virkelighed satte om regeringens svar, var behov for at prioritere en indsats på fem områder.

Heraf vedrørte de tre sociale retigheder inden for uddannelse, sundhed og transport. Der skulle sættes væsentligt flere penge af til investeringer på dette område.

Den fjerde prioritet var at sikre en politik, der sørgede for at bevare budgetansvarligheden, der anses som en nødvendighed for at sikre den makroøkonomiske stabilitet, og som regeringen og en bred vifte af økonomiske analytikere ser som en central komponent i den udviklingssucces, Brasilien har haft i perioden med PT-ledede regeringer siden 2003. Den fjerde prioritet skulle således sætte 'ansvarlige' grænser for væksten i investeringer inden for de første tre prioriteter for at undgå at øgede investeringer skulle føre landet ud i økonomisk ustabilitet og voksende inflation. Den femte og sidste prioritet for præsidenten var at gennemføre en større reform af det politiske system i Brasilien.

Forslag til reform

Præsidenten nævnte i denne sammenhæng, at det ville være ønskværdigt, at individer uden for det politiske system udviklede et forslag til en politisk reform, der så skulle vedtages af en konstituerende forsamling.

Humlen i forslaget var, at præsidi-

denten for at sikre en dyb politisk reform, ønskede omgå det etablerede politiske system og altså parlamentet, da det sås som domineret af traditionelle politikere, der ikke ville være indstillet på en reform, der kunne ramme deres egne muligheder.

Reaktionen på præsident Dilmas tale var meget varieret. En analytiker beskrev den som patetisk ud fra det argument, at præsidenten ville omgå den aftale, som den politiske koalition hendes egen regering var baseret på, havde indgået.

Castells hylkede Dilma som den eneste ægte demokratiske præsident blandt de ledere, der i løbet af de sidste få år havde stået over for omfattende folkelige, sociale protester. Hans argument var, at hun eksplicit pointerede de demonstrerendes ret til at demonstrere og viste sig imødekommende over for deres krav. Den eneste måde at opnå den ønskede politiske reform, der kunne løsne op for den hårdknude, som det politiske system i Brasilien udgjorde, var at omgå traditionelle politikere med deres tætte tilknytning til økonomiske eliter.

Imidlertid var han overbevist om, at Dilma ikke ville opnå den politiske opbakning til sit forehavende, da hun til syvende og sidst var afhængig af det etablerede politiske systems opbakning til reformen, som han anså som fuldstændig usandsynlig. Imidlertid pegede dialogtilgangen og imødekommenhe-

den i forhold til de sociale rettigheder, der var centrale i protesterne, i retning af, at der var gode muligheder for, at de protesterende og det etablerede politiske system kunne møde hinanden og finde løsninger. Ikke mindst fordi regeringen gerne så forbedringer inden for sociale rettigheder inden for de begrænsninger, som budgetterne satte. En voksende prioritering af disse områder kunne altså sikre positive resultater. Konkret foreslog Dilma, at en stor del af ressourcerne til forbedringerne inden for uddannelse og sundhed skulle komme fra statens oliefond.

Den 27. juni spillede finalen i Confederation's Cup på Maracanã stadion i Rio uden præsidentens tilstedeværelse. I dagene imellem Dilmas tale og finalekampen mellem Brasilien og Spanien, som Brasilien i øvrigt vandt, havde Dilma konkretiseret nogle af sine forslag til at imødekomme demonstranternes krav, og lovforslag 37 var blevet stemt ned i parlamentet.

Efter fodboldturneringens afslutning svandt protesternes omfang og intensitet kraftigt ind, men flere af de grupper, der opstod og deltog i protesterne, lever videre og sender dagligt deres budskaber ud på facebook, bl.a. med anklager om korruption, kritik af *Rede Globo*, lister over de rigeste brasilianere og så videre.

Regeringens popularitet er atter steget som tidligere nævnt.

Hvad bliver konsekvensen?

Hvad kan vi forvente os, at konsekvensen af protesterne bliver for den politiske og økonomiske udvikling? Det er svært at sige. Økonomen Marcelo de Paiva Abreu argumenterede i slutningen af juni efter Dilmás tale for, at en cocktail af diffuse protester og politisk rådvildhed omkring, hvordan man fra regeringens side skal reagere på dem, er farlig, fordi sådan en situation nærmest opfordrer demonstranterne til direkte aktioner, og at man derfor kan forvente fortsatte protester.

Problemet med dette er faren for, at det politiske systems svar på protesterne ikke bliver økonomisk rationel, og at en konsekvens derfor let kan blive uansvarlige makroøkonomiske politikker, der vil føre til øget inflation og forværre en allerede problematisk økonomisk situation. Det ville være bedre, hvis det politiske system fik arbejdsro til at udvikle økonomisk set rationelle politikker.

Altså ser denne analytiker en fare for fortsatte demonstrationer og en forværring af den økonomiske situation.

Man kan også sige, at dette tegner et billede af en relativt succesrig økonomisk udvikling, der var under opbremsning i 2013, og at de sociale og politiske protester samt de politiske svar på disse risikerer at medføre en ond spiral med voksende økonomisk og politisk ustabilitet, der ikke vil være befordrende for imødekom-

melsen af demonstranternes krav.

En anden mulighed, der virker mere sandsynlig er, som Castells siger, at det etablerede politiske system og demonstranterne vil kunne finde hinanden igen grundet præsidentens og regeringens imødekommenhed over for demonstranternes kritik og krav.

Dette betyder dog ikke, efter min vurdering, at protesterne vil ophøre. Mange grupper og individer har fået smag for engagement i den politiske proces, og man vil derfor fortsat opleve en stor opmærksomhed omkring korrupsion, straf af korrupsion samt kritik af en uretfærdig samfundsorden og kravet om forbedringer af forskellig art for at forbedre den eksisterende samfundsorden.

Demokratiseringsproces

Generelt set virker det sandsynligt, at kommende protester ikke vil nå det samme omfang som i juni med mindre, der kommer en særlig anledning til det, som man så med militærpolitiets overdrevent hårdhændede fremfærd over for demonstranterne, der protesterede mod de øgede priser på lokal bustransport i São Paulo.

Protesterne i Brasilien kan ses som et led i Brasiliens demokratiseringsproces, der understøttes af den store udvidelse af middelklassen, der typisk er væsentlig for demokratiseringsprocesser, og som et udtryk

for en voksende folkelig forventning til ustraffet at kunne deltage aktivt i den politiske proces, også når dette sker gennem folkelige protester.

Det er straks sværere at vurdere, hvad det mest sandsynlige scenarie for økonomien vil være.

Umiddelbart kan man udmærket forestille sig, at regeringen formår at ændre sine udgiftsprioriteter i retning af uddannelse, sundhed og transport, og at dette kan kombineres med budgetansvarlighed.

Det betyder ikke, at denne politik nødvendigvis er den bedste for landet. Man kunne eksempelvis argumentere for, at andre formål såsom øgede investeringer i transportinfrastrukturen inde i landet, altså ikke den kollektive transport i byerne, kunne have endnu mere positive samfundsøkonomiske effekter.

Under alle omstændigheder er det udfordrende at prioritere 'rigtigt' fra en økonomisk synsvinkel, ligesom man må forvente, at den

stærke opinion fra de magtfulde middelklasser i byerne vil have en stor politisk tyngde og vil spille væsentligt ind på samtlige politiske partiers valgplatforme op til præsidentvalget i 2014.

Endelig står Brasilien over for store makroøkonomiske udfordringer fra et stort og voksende underskud over for udlandet på betalingsbalancens løbende poster og fra tendensen til langsom økonomisk vækst og en udfordrende kontekst på handelsområdet.

Disse problemstillinger kan denne analyse dog ikke gå dybere ind i, men det står fast, at en eventuel forværring i den økonomiske udvikling i den nærmeste fremtid ikke nødvendigvis vil være forårsaget af protestbølgen, der startede i Brasilien i juni 2013.

Steen Fryba Christensen er lektor ved Institut for Kultur og Globale Studier, Aalborg Universitet.

Kampen for indflydelse i 'det nye Østeuropa'

Jakob Tolstrup

Vesten kan ikke tvinge en given stat ned ad en demokratisk udviklingssti, men vi kan bremse negative udviklingstendenser – og har et land først påbegyndt demokratisering, så kan vi understøtte det og minimere effekterne af destabiliserende påvirkninger

Demokrati eller autoritært styre; frie og fair valg eller manipulation og stemmefusk; borgerlige frihedsrettigheder, frie medier og en slagkraftig opposition eller magtkoncentration, knægtelse af ytringsfriheden og generel undertrykkelse af dem, der siger magthaverne imod.

Mens vi i Danmark længe har ligget stabilt i den demokratiske regimetype, bevæger en stor del af verdens lande sig fortsat på stierne mellem disse to vidt forskellige endemål. Men hvad er afgørende for, om en nation bevæger sig ad den ene eller den anden sti. Hvorfor undergår nogen lande demokratisering, mens andre lande bevæger sig i mere autoritær retning? Hvorfor når nogen lande hele vejen til konsolideret demo-

krati eller fuldbyrdet diktatur, mens andre bliver ved med at bevæge sig frem og tilbage mellem de to stier?

Sådanne store spørgsmål om de overordnede linjer i landes politiske udvikling har længe interesseret statskundskaben, og vil højst sandsynligt gøre det mange år ud i fremtiden.

Udefrakommende faktorer

Når vi søger at forklare, hvorfor et land undergår demokratisering og et andet autokratisering, så henvises der gerne til interne faktorer som økonomisk udvikling, politisk kultur, civilsamfundets styrke etc. Men ofte ansføres forandringerne også udefra.

Et tydeligt eksempel på en sådan dynamik har vi senest set i forbindelse med det Arabiske Forår. Opstanden i Tunesien kom som et lyn fra en klar himmel og spredte sig derefter som en steppebrand til en lang række andre arabiske lande. Ja, ikke kun blev startskuddet til opstandene i Egypten, Libyen, Bahrain, Syrien og Yemen antændt af begivenheder uden for landets grænser, men også det efterfølgende forløb – om diktatorerne har kunnet holde oprørerne stangen eller ej – har i høj grad været påvirket af udefrakommende faktorer.

Saudi-Arabien har ydet militær og økonomisk bistand til kongen af Bahrain, og Iran har givet lignede støtte til Syriens Assad. Samtidig har Vesten indført diplomatiske og økonomiske sanktioner og ikke mindst regulært flyveforbud mod siddende magthavere. At udefrakommende påvirkninger synes at have spillet en rolle for, hvorvidt de arabiske diktatorer har formået at bevare magten eller ej, er ganske plausibelt.

Men kan vi komme spørgsmålet lidt nærmere? Kan vi sige noget mere generelt om, hvorvidt eksterne påvirkninger har afgørende betydning for intern politisk udvikling? Gør det en reel forskel, når Vesten søger at udvikle ustabile demokratier eller lægge pres på autoritære magter?

Jeg har i min ph.d.-afhandling forsøgt at gøre os lidt klogere på disse spørgsmål. Nedenfor præsenterer jeg nogle af de væsentligste pointer.

Det nye Østeuropa

Selvom mange af dynamikkerne er de samme, har genstandsfeltet for min afhandling ikke været henlagt til den arabiske verden, men et område, som ligger os endnu nærmere. De seneste år har medierne været fyldt med historier om, hvordan Rusland og EU kæmper en indædt kamp om at forme udviklingen i det, der kan kaldes "det nye Østeuropa".

Mens Europa angiveligt søger at fremme demokrati og markedsreformer, synes Rusland at tilbyde økonomisk og politisk støtte til de lande, som er villige til at vende Vesten og demokratiseringen ryggen. Det er denne kamp om indflydelse, og ikke mindst konsekvenserne af den for demokratisering og autokratisering i tre udvalgte lande – Ukraine, Hviderusland og Moldova – der er afhandlingens omdrejningspunkt.

I en komparativ analyse af den politiske udvikling i disse tre lande har jeg kortlagt både de 'positive' (demokrati-fremmende) og 'negative' (demokrati-hæmmende) effekter af Ruslands og EU's handlinger over en periode på tyve år fra Sovjetunionens sammenbrud i 1991 til 2010.

Kun få studier har tidligere leveret en så omfattende og systematisk behandling af både positive og negative eksterne påvirkningsfaktorer. Flere resultater fortjener at blive nævnt.

For det første kan det på bag-

BAGGRUND

grund af analysen slås fast, at Rusland og EU har gjort en reel forskel for den politiske udvikling i både Ukraine, Hviderusland og Moldova.

Et skub i autokratisk retning

Lad os tage den russiske indflydelse først. Lige siden Sovjetunionens opløsning og landenes de facto uafhængighed i december 1991 har Kreml været meget aktiv i forhold til at forme den politiske udvikling i det, man i bedste imperialistiske stil betegner "det nære udland".

I forsøget på at sikre sig økonomisk, geopolitisk og ideologisk indflydelse har Rusland næsten konsekvent bidraget 'negativt' til den politiske udvikling i området.

I de perioder, hvor nabolandene har bevæget sig i mere demokratisk og vestlig retning er deres udvikling blevet hæmmet af en bred palet af russiske interventioner. Disse spændende fra skarpe diplomatiske og økonomiske sanktioner og energiafpresning, over politisk, økonomisk og endda militær støtte til separatister (som på Krim-halvøen i Ukraine og i udbryder-republikken Transdnjestr i Moldova), til at mere Ruslands-venlige – ofte udemokratiske – oppositionspolitikere er blevet støttet både med hårde kontanter og med positiv PR via de russiske statskontrollerede tv-kanaler, som fortsat ses af mange mennesker i det postsovjetske område.

Omvendt er autoritære ledere

igennem hele perioden blevet belønnet med favorable handelsvilkår, billige og stabile olie- og gasleverancer, diplomatisk beskyttelse og substantiel økonomisk støtte.

Flere gange (som for eksempel i forhold til Hviderusland) er de blevet underlagt samme pres som de demokratiserende stater, men Moskva har hele tiden været opmærksom på at mindske presset i situationer, hvor regimets overlevelse har været i fare.

Lidt skarpt formuleret kan man derfor sige, at Rusland med sin udenrigspolitik har gjort, og stadig gør, det lettere og mere attraktivt at være autoritær og meget mere omkostningsfuldt at være pro-vestlig demokrat.

Ruslands negative påvirkning er altså på ingen måde en ny ting. Derimod udgør den en faktor, som med relativ stabil styrke har bidraget til at hæmme demokratiseringen af 'det nye Østeuropa' gennem mere end tyve år.

Klare demokratiseringseffekter

Vender vi blikket mod indflydelsen fra Bruxelles, er der tale om betydeligt mere positive effekter.

I alle tre lande inkluderet i undersøgelsen har den Europæiske Union gentagne gange, via fortrinsvis diplomatisk 'shaming', snævert målrettede sanktioner og tilbageholdelse af økonomiske gulerødder, formået at presse autoritære ledere til

at afstå fra yderligere repressionen af opposition og befolkning og sommetider endda til at give demokratiske indrømmelser.

Når mere demokratiske ledere er kommet til magten, som i eksempelvis Ukraine i årene efter den Orange Revolution i 2004 og i Moldova i perioden 1993-1999 og igen fra 2009, har EU forsøgt at understøtte de positive tendenser med økonomisk bistand, teknisk assistance og andre favorable samarbejdsmuligheder.

Dette afspejler dog desværre blot de overordnede tendenser.

EU har langt fra kun ageret som ridderen på den hvide hest i forhold til de østlige naboer. Ja, i flere tilfælde har indflydelsen faktisk været negativ. For eksempel så man i forhold til Ukraine i mange år igennem fangene med, at den daværende præsident Viktor Kutjma gradvist koncentrerede magten, udplyndrede staten og i stadig stigende grad udøvede mere og mere voldsom repression mod sine politiske modstandere.

Ja faktisk blåstemplede EU længe den autoritære leders magtmisbrug og en stadig strøm af økonomisk bistand fortsatte med at understøtte en accelererende autokratiseringsproces. En proces som nu igen synes at have ramt Ukraine.

Overordnet set har EU altså fungeret som demokratiets indpisker i området ved at gøre det mere omkostningsfuldt at være autoritær og

mere attraktivt at være demokrat.

Havde det ikke været for EU, ville situationen i 'det nye Østeuropa' have set betydeligt værre ud: Moldova ville højst sandsynligt være blevet rendt over ende af russiske tropper og dermed forsvundet fra det politiske landkort; i Hviderusland ville diktatoren, Aleksandr Lukasjenko, ikke have haft noget incitament til at holde igen med den mest brutale form for repression; og endelig, i Ukraine ville den demokratiske opposition nok været blevet bremset inden den Orange revolution i 2004 var tilendebragt – som minimum kan vi roligt antage, at opposition i hvert fald ville have haft betydeligt sværere kår end tilfældet er i dag.

Bremse eller accelerator?

Går vi til det næste hovedresultat, og bevæger vi os samtidig et trin op i abstraktionsniveau, viser analysen tydeligt, at eksterne aktører som Rusland og EU generelt kan påvirke demokratiserings- og autokratiseringsprocesser på to forskellige måder.

Enten fungerer de eksterne påvirkninger som en bremse, der sænker eller svækker pågående udviklingstendenser, eller også virker de som en accelerator, der fremskynder og forstærker dem.

EU's forsøg på i disse år at presse præsident Viktor Janukovitj til at opgive autokratiseringen af Ukraine er eksempel på den første dynamik, Ruslands massive økonomiske støtte

til Hvideruslands Lukasjenko i en periode, hvor han indædt kæmpede for at etablere og udbygge diktaturet, er et eksempel på den anden.

Dette er altså en langsomt virkende og ofte umiddelbart mindre synligt udefrakommende påvirkning.

Eksterne aktører kan også udøve en mere kontekstspecifik indflydelse.

Et eksempel kunne være en situation, hvor en regerings eller en diktators politiske overlevelse er på spil (som når demonstranter i stort tal søger at afsætte en diktator). I sådanne tilfælde kan den eksterne aktørs indblanding blive tungen på vægtskålen, som gør at den ene eller den anden part trækker det længste strå.

EU's intervention i forbindelse med Ukraines orange revolution i 2004 gjorde det for eksempel pludselig meget mere omkostningsfuldt for det udemokratiske og dybt korrupte Kutjma-styre at sætte kampklædte tropper ind mod demonstranterne (et udfald som var uhyggeligt tæt på at blive en realitet, havde det ikke været for en målrettet vestlig indsats).

Mange af de eksterne interventioner, vi har set i forbindelse med det Arabiske Forår, har netop også været af denne type. I de tilspidsede situationer, er enten udfordrere eller beskyttere af status quo blevet hjulpet eller hæmmet af udenlandske aktører.

Fælles for begge af de førømtalte typer af eksterne påvirkninger –

bremse/accelerator-effekten og tungen på vægtskåls-effekten – er at de på afgørende vis er med til at forme nationale politiske elitors ressourcer og handlemuligheder.

I områder som i 'det nye Østeuropa' eller i den arabiske verden, hvor regionale stormagter som Rusland, Iran og Saudi-Arabien er parate til at bruge politiske, økonomiske og af og til militære ressourcer på at understøtte autoritære tendenser og bremse demokratisering, er vestlig assistance til nye ustabile demokrater og beskyttelse af undertrykte oppositionsgrupper i diktaturer blot endnu mere vigtig.

Ukraine, Hviderusland og Moldova er eksempler på, at demokrati-promovering bestemt nytter – ja faktisk er det en nødvendighed, hvis ikke Rusland skal diktere udviklingen.

EU's rolle

EU, og de vestlige lande i det hele taget, formår måske ikke med et fingerknips at skabe demokrati. Men det er vel også for meget forlangt.

Det vi kan gøre, er at modvirke den mest hårdhændede repression, at forsøge at bremse de første spæde autokratiske skridt, og ikke mindst massivt understøtte positive tendenser, lige så snart de viser sig.

Vi kan måske ikke tvinge en given stat ned ad en demokratisk udviklingssti, men vi kan bremse negative udviklingstendenser, og har et land

først påbegyndt demokratiseringen, så kan vi understøtte det og ikke mindst søge at minimere effekterne af de destabiliserende påvirkninger, som kommer fra lande som fx Rusland.

Demokratiet kan ikke eksporteres – men det kan diktaturet så sandelig heller ikke. Udenlandske aktører er ikke alene afgørende for politiske udfald i andre lande. Ikke desto mindre er disse udefrakommende påvirkninger vigtige for forståelsen

af, hvorfor og hvordan stater bevæger sig i mere eller mindre demokratisk retning.

Jakob Tolstrup er adjunkt, ph.d. ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Artiklen er et kondensat af nogle af hovedresultaterne fra hans ph.d.-afhandling "External Actors and Democratization: Russia and the EU Competing for Influence in Moldova, Ukraine, and Belarus 1991-2010".

Den russiske politistat

Mette Skak

To bøger skrevet af forfattere med vidt forskellig skrivestil, men begge har begået originale, fremragende og helt uomgængelige analyser, der skærer ind til benet af det Rusland, vi i dag i 2013 står med – Putin version 2.0

Yevgenia Albats. **State Within a State. The KGB and Its Hold on Russia – Past, Present and Future.** *New York: Farrar, Straus & Giroux, 1994, 401 s.*
Brian D. Taylor. **State Building in Putin's Russia. Policing and Coercion after Communism.** *Cambridge University Press, 2011. 373 s.*

Forfatteren bag den første bog, Yevgenia Albats, er en af Ruslands meget respekterede kritiske journalister; hun har en Harvard-grad i både statskundskab og journalistik. Hun gjorde i perestrojka-årene KGB til sin faglige passion, hvorfor hun blev medlem af en statslig kommission nedsat af Gorbatjov og Jeltsin, som skulle give råd om de fremtidige rammer for de russiske efterretningstjenesters virke. Hendes bog bygger på en helt enestående research og kildeadgang – utallige interviews med KGB-ansatte og indsig

i sagsmapper for såvel ofre som bøddler i systemet – og er skrevet med en nerve, der gør den til en klassiker inden for litteraturen om de skræmmende sovjetiske, nu russiske efterretningstjenester.

Danske medier har vist aldrig viet Albats' fremstilling synderlig opmærksomhed på trods af dens provokerende tese om, at KGB både skabte og stækkede Gorbatjovs perestrojka. Hun peger på, at selv Jeltsin var med til at mudre opgøret med fortiden på dette kritiske punkt. For det kom aldrig til et retsopgør med den sovjetiske politistat, selv om der skete organisatoriske ændringer og enkelte markante personudskiftninger (Albats, 1994: 197 ff., 224 ff. 298 ff.).

Bogen er højaktuel nu, hvor Rusland styres af KGB-officeren Putin, der dog ikke selv optræder i denne kulegravning af hans gamle arbejdsplads.

En parentes

Grundet KGB's skandaløse rolle som ophav til august-kuppet i 1991, der skete på initiativ af den daværende chef for KGB, Krutjov, (herom læs bogens kap. 6), var KGB i månederne umiddelbart efter mere ydmyg over for kritiske journalister, herunder Albats. Men det foruroligende er hendes overbevisende argumenter for at betragte den tid som blot en parentes i et dybt repressivt, korrump og i nyere tid særdeles politiserende hemmeligt politisk virke op gennem det 20. årh.

Ifølge hende var det, der skete med KGB i forbindelse med Sovjetunionens sammenbrud, en transformation fra at være et instrument for staten til selv på sigt at blive statsmagten.

Sagt med andre ord leverer Albats den analyse, som vores forståelse af Putins Rusland burde hvile på – for først med ham har hendes spådom for alvor fået luft under vingerne. For at få læseren til at forstå, at KGB ikke er noget trivielt foretagende – forstå, at det er helt hen i skoven at sidestille KGB med FBI eller CIA, som mange ellers gør – tager hun læseren tilbage til Lenins Tjeka og Stalins terror. Hun citerer Stalins håndlanger Kaganovitj: *“Vi afviser begrebet retsstat, Hvis nogen, der kalder sig marxist, i ramme alvor taler om en lov-baseret stat og ligefrem bruger begrebet om Sovjetstaten, betyder det, at han afviger fra den marxistisk-leninistiske statslære.”*

(ibid.: 80; anmelders oversættelse). Denne magtfuldkommenhed og KGB's egen magtbrynde bringer Albats til at tale om Sovjets Gestapo.

Ikke, at KGB var almægtig. Formelt havde det sovjetiske kommunistiske parti en hegemonisk stilling som absolut ideologisk og politisk overhøjhed. Men KGB's insiderviden om Gud og hvermand inklusive partitoppen gav KGB en de facto magt til at styrte folk fra magtens tinder, hvilket gjorde KGB endnu mere frygtet end hæren, det tredje ben i den oligarkiske model for den sovjetiske magtstruktur, som Albats udvikler ss. 186 ff.

Følgelig var både partiet og hæren i tiden efter Stalin nærmest i lommen på KGB, ikke omvendt. Det gjaldt i særdeleshed i Andropovs velmagtsdage, da han var chef for KGB (1967-1982). Albats giver forbløffende eksempler på hans mange initiativer, der ikke 'kun' omfattede internering af dissidenter i psykiatriske hospitaler.

I tiden efter Deng Xiaopings reformer i Kina nedsatte Andropov en økonomisk ekspertgruppe som støt-tepædagoger for den sovjetiske regerings daværende *Tværministerielle Råd for Studiet af de Socialistiske Landes Erfaringer*, som helligede sig netop Kina, Jugoslavien og Ungarn (Albats, 1994: 197-198). Med andre ord gjorde KGB hvad man kunne for at skabe et kinesisk, dvs. begrænset reformscenarior, hvor magtstrukturen gik fri.

LITTERATUR

Ifølge Andropovs assistent, Arkadij Volskij, havde Andropov allerede, da han selv lå for døden i februar 1984, anbefalet den energiske Gorbatjov som sin efterfølger på posten som generalsekretær for partiet – brevets ordlyd citeres af Albats (s. 200). Men den reaktionære og småsenile Tjernenkos våbendrager spændte ben for Gorbatjov, og da han endelig kom til, lagde han så forsigtigt og partitro ud, at tingene mudrede til, og vreden vendte sig mod ham.

Hemmeligt memorandum

Da partiet havde fattet, hvor folkestemningen og reformprocessen bar hen, forfattede man i august 1990 – et år før kuppet – et hemmeligt memorandum: *“Nødforanstaltninger for at organisere partiets kommercielle og udenrigsøkonomiske aktiviteter”* (ibid.: 332 f.). Heri anbefaledes det, at partiets uhyre store aktiver blev skjult i alskens dækfirmaer samt at “kun en snæver personkreds blev involveret” i manøvren.

Ophavsmanden til memorandummet begik senere selvmord under mystiske omstændigheder, noget lignende skete for hans medhjælper; et udfald, der næppe skyldtes partiets utilfredshed med kvaliteten af deres arbejde; tværtimod.

Det er slet ikke muligt at få klarhed over, hvad der efterfølgende blev kanaliseret hvorhen – altså hvor mange penge, der blev hvidvasket

eller stuvet af vejen på hemmelige bankkonti i Schweiz etc. Men Albats hævder at have haft adgang til dokumenter, der viser, at også på det punkt havde de sovjetiske kommunister rigtig megen glæde af deres partikammerater i Vesten.

Kort sagt er Albats bog noget af en øjenåbner med hensyn til, hvad der foregik under overfladen i både Sovjetunionen og i Rusland med udgangspunkt i hendes enestående kendskab til KGB's metoder og aktører. Blandt meget andet peger hun på KGB's penetrering af den russisk-ortodokse kirke, hvorfra Pitirim og patriark Aleksej var agenter.

I nutidens Rusland begynder forskningen således at stille skarpt på – surprise, surprise! – de særdeles nære bånd mellem Putins såkaldte *siloviki* (folk fra magtens ministerier) og kirken.

Albats giver os både de officielle og hendes egne estimater for KGB's budget (ss. 55-56), og hun gennemgår KGB's samlede organisation plus giver os data for militærrets ressourceforbrug. Nok så tankevækkende giver hun tal for ratioen mellem hver enkelt ‘tjekist’ i Sovjettiden – 1 pr. 428 sovjetborgere – og så i Jeltsins angiveligt demokratisk driftsikre Rusland, hvor ratioen efter den reformvenlige Barannikovs indsats endte på en ratio med en efterretningsagent pr. 297 russere (ibid.: 23).

Altså en dramatisk forhøjelse af mandsopdækningen af den enkelte

borger, hvad der i sig selv berettiger til at tale om politistat og afsporet overvågningssamfund.

Hendes beretning gør det også klart, at KGB's magt gjorde organet til et næsten 100 pct. sikkert tilflugtssted for de værste svindlere og gangstere såsom oberts Bojarskij. Han levede op til sit navn – teede sig som en anden bojar og udplyndrede en rig kvinde i Harbin; hun blev fængslet; han derimod kunne senere leve i sus og dus som overopsynsmand for det hemmelige politi i Tjekkoslovakiet i 1950'erne. Hans fald skyldtes fumlerier, da han forbedrede skueprocessen mod Slansky.

Alligevel emmer Albats' analyse ikke kun af vrede mod den kriminelle sovjetiske magtstruktur; hun har overskud til empati over for visse af bødlerne, der indvier hende i den groft menneskefjendske og rent ud fascistiske skoling, de gennemgik, på basis af Lenins lære.

Magtens trekant

Brian D. Taylor (2011) tager tråden op der, hvor Albats' analyse ender. Som professor i statskundskab med flere hovedværker inden for Ruslandsforskningen bag sig (fx *Politics and the Russian Army: Civil-Military Relations, 1689-2000*; anmeldt andetsteds af mig; O.A.) går han politologisk til sagen, dog uden at blive kedelig.

Således får vi smagsprøver på vore dages russiske folkevid: En mand i

en sporvogn tiltaler en medpassager med en byge af spørgsmål: "Er De fra Kreml? Er de fra KGB? Er De fra Skt. Petersborg [Putins gamle magtbase]?" Først da den forundrede medpassager har svaret nej til alt, lyder det: "Så tag lige og la' vær' at træde mig over tæerne."

Sagen er jo, at mandens spørgsmål siger et og andet om den oligarkiske magtens trekant i Putins Rusland. Taylors fremstilling udgør en logisk fremadskridende kulegravning af Putin-periodens i virkeligheden fejlslagne bestræbelser på statsopbygning.

Taylors gennemdokumenterede og yderst sobre værk trækker gultæppet væk under de mange analytikere, der – måske under indtryk af Putins egen statsbegejstrede retorik – anerkender ham for at have ryddet op og skabt ordentlige tilstande oven på de turbulente år under præsident Jeltsin – se fx Karsten J. Møllers ellers udmærkede *Fra kaos til Putin* (2008).

Blandt andet henleder Taylor opmærksomheden på Vadim Volkovs analyser (Taylor, 2011: 76-77). De godtgør, at mafiavædet blev brudt i Jeltsins sidste år ved magten, ergo bestod hans bedrift som statsmand i dels en delvis nødvendig nedbrydning af den russiske stat, dels en betragtelig statsgenopretning som "the most important change" (ibid.: 304).

Det er et forhold, som Putin lyver om, når han lægger al skylden for Ruslands problemer på sine umid-

LITTERATUR

delbare forgængere, ligesom han skamløst tager æren for Ruslands økonomiske genopretning (ibid.: 301 ff.). Dermed forbliver denne indsigt hemmelig for den menige russer.

Taylor præsenterer sin afhandling som en, der tager tråden op fra Volkov i sit fokus på magtudøvelsens karakter. Han lægger otte analytiske snit i bogen og går til værks under overskriften "*Bringing the Gun Back In*", et ordspil på det toneangivende statsteoretiske værk af Skocpol m.fl.: "*Bringing the State Back In*".

Taylor kritiserer nemlig nutidens statskundskab for at være blevet blind for dramaet i statens dannelse; for at være degenereret til harmløs forskning i forholdet mellem stat og marked.

Det er forholdet mellem stat og borger, det drejer sig om siger Taylor: Beskytter staten, dvs. dens officielle magtudøvere for alvor borgeren; agerer de ud fra hensynet til hele samfundets ve og vel, eller er de fløjtende ligeglade og meler deres egne kage? Han foretager en meget vigtig sondring mellem *statsævne* (state capacity) og *statskvalitet* (state quality). Det sidste svarer til det danske begreb god regeringsførelse, vel at mærke i betydningen *upartisk, uegennyttig embedsførelse* (ibid.: 17).

Der, hvor Taylor, vil have læseren hen, er til at begribe den altafgørende betydning af en retsstat som et altafgørende gode for det enkelte

individ i første omgang, men i anden række så sandelig også for staten selv, fordi den så kan komme ind i en god cirkel af lovlydighed, respekt for og hjælp til politiets arbejde og dermed offentlige besparelser på den konto.

Idealet

Af den grund er det alt andet end etnocentrisk og snæversynet at gøre den vestlige verdens *borgerlige stat* til idealet (civil states), som Taylor eksplicit gør s. 19.

Borgerlige retsstater er de eneste, der formår at kombinere høj statsevne – stor statslig slagkraft – med høj statskvalitet – dvs. statslig anstændighed og ansvarsfølelse over for borgerne, altså autoritet i Webers moderne lovbaserede forstand.

Taylors *Figure 1.1* s. 20 viser, at når lav statskvalitet kombineres med høj statsevne – eksempelvis Putins Rusland, der unægtelig har en stor offentlig sektor af magtudøvere og bureaukrater – bliver resultatet en *politistat* (police state), dvs. en stat, der tjener magthavernes interesser og tilsidesætter de menige borgeres behov.

Totalitære stater som Sovjetunionen og mere bureaukratisk-autoritære stater er Taylors to skoleeksempler på politistater i samfundsvidenskabelig forstand. Egentligt svage stater, der hverken udviser statsevne eller statskvalitet findes naturligvis også, typisk blandt ulandene. I sin

Rusland-analyse arbejder Taylor tillige med begrebet patrimonialisme (s. 27 ff.). Begrebet henviser til Ruslands tradition for, at zarerne og deres efterfølgere behandlede landet og dets indbyggere som deres personlige ejendom med korrupte embedsmænd som eneste mellemlid. Alternativet til patrimonialisme som forvaltningsform er den weberianske ubestikkelige embedsmand.

Kvalitetskontrol

Hvad angår kvalitetskontrollen med statens magtudøvelse bruger Taylor begreberne interne politipatruljer over for eksterne brandalarmer (s. 29 ff.).

Pointen er, at det er sidstnævnte, hvor politiet ikke står for overopsynet med sig selv, der er den mest effektive, fordi 'brandalarmer' består af mediernes, civilsamfundets (NGO'ers) og evt. ombudsmandens uafhængige kontrol med magthaverne. Det er denne 'fjerde statsmagt', der for alvor kan højne statens kvalitet, men kun forudsat, at den ikke chikaneres af regeringen.

Endelig skelner Taylor mellem stater, der bruger deres krudt på *undertrykkelse* og *udplyndring* af borgerne (predation & repression), over for stater, der bruger deres ressourcer på at *tage vare på borgerne* (protection); førstnævnte model gøres entydigt til Putin-modellen allerede s. 35. For selv om Putin ikke stod med nogen let opgave, da statsgenopret-

ning altid er svær, har han truffet de forkerte valg og skadet både statsevnen og i særdeleshed den russiske stats kvalitet: Putin "[...] *squandered important resources he had available to him (a rapidly growing economy, high personal popularity) and undermined his goal of building a strong and effective Russian state. Under Putin, coercive agencies increased their capacity to carry out extraordinary tasks, such as repression of economic and political rivals to state leadership. But they did not improve that much in carrying out routine tasks of fighting crime and terrorism and protecting private property rights. Further, they remained corrupt [...]*" (Taylor, 2011: 34 f.).

Sådan lyder bogens argument.

Det underbygges med tal og grafer om for eksempelvis det russiske politis groteske personaleforbrug s. 48 – langt over dobbelt så mange politibetjente pr. 100.000 indbyggere i Rusland (611) som i USA (244).

Det holdes op mod den skræmmende mordrate i Rusland, som har ligget konstant tårnhøjt i ikke bare Jeltsins, men også Putins Rusland, nemlig gennemsnitligt 26 mord årligt for hver 100.000 indbyggere (ibid.: 92). Tallet for Vesteuropa er 1 højst 2 mord årligt, for skoleskyderiernes USA er tallet ikke højere end 5-7 mord. End ikke i det barske Brasilien ligger mordraten højere end 15-20 mord, og kun i lande som Albanien, Haiti eller Venezuela finder man tal, der overgår de russiske volds- og kriminalitetsorgier.

LITTERATUR

Ikke at danske turister i Moskva skal frygte for livet; budskabet er, at Rusland er et unødvendigt farligt land for russerne selv at leve i. Baggrunden for misforholdet mellem på den ene side hæren af politibetjente og på den anden side deres katastrofalt ringe kriminalitetsbekæmpelse er, at betjentene kan finde på at udnytte fx kidnapninger til selv at afpresse penge af de pårørende som påvist af den russiske journalist Julia Latynina (ibid.: 313). Altså misbruger de deres stilling til ren og skær udplyndring af folk. Det ved russerne, derfor er tilliden til politiet helt i bund – langt under folks tiltro til hæren, der scorer højest blandt statens magtinstanser om end med udsving på kurven (ibid.: 206).

Sikkerhedstjenesten FSB, som KGB-veteranen Putin jo en overgang var chef for, nyder en popularitet omtrent midt imellem det decideret forhadte og foragtede politi og det nogenlunde respekterede russiske militær.

Det skal man dog ikke lægge alverden i, siger Taylor. Kun et mindretal af russere kommer trods alt i direkte clinch med FSB, hvorimod alle kender til politiet og dets uorder. FSB har været en nøgleaktør i kampen mod terrorisme i Rusland; en kamp, der kun delvis/muligvis og med grufulde menneskelige omkostninger har været en succes (ibid.: 250-283).

Grundet denne tvivlsomme sejr og på baggrund af Albats (1994) har

heller ikke disse *siloviki* meget at have deres påfaldende selvfedme i uanset FSB's større professionalisme. Således peger Taylor på netop Albats' betragtninger fra 2004 om den udemokratiske, retsstatsfjendtlige kultur, der har formet kontrolfreaken Putin.

Han fremhæver KGB-veteranen Tjerkessov (stavet Cherkessov på engelsk) – en nær allieret af Putin, som i 2004 og 2007 udgav et veritabelt tjekist-manifest. Et dokument, der fulgte oven på magtkampe tjekisterne imellem og skulle forlige dem i fælles kamp for Rusland, men som peger tilbage mod Albats' værste anelser om efterretningstjenestens transformation til at blive den essentielle statsmagt.

Taylor's kap. 2 rummer således en kyndig indføring i Ruslands forskellige magtministerier og *siloviki*.

Tre perspektiver

Der tales meget, men for det meste uden klarhed om disse *siloviki* og deres opstigen til magtens tinder. Her må man ifølge Taylor anlægge tre perspektiver – et sociologisk (*siloviki* som en samlet kohorte), et kremlogisk (*siloviki* som klaner) og et politologisk (*siloviki* som korporationer).

Den sociologiske synsvinkel ser i virkeligheden bort fra indbyrdes magtkampe mellem *siloviki*, hvorimod den anden peger på de mange varianter og rivninger mellem en-

keltpersoner. Her er frænde ofte frænde værst: fx Setjin vs. Patrusjev.

Det politologiske perspektiv drejer sig om FSB's rivalisering med politiet eller med Putins ord: "Vi i Tje-kaen brød os ikke meget om politiet" (Taylor, 2011: 67). Dette hovmod sættes i relief af Albats, som Taylor anser for FSB-ekspert. Hun tages her (ibid.: 165) til indtægt for, at FSB er gået efter at fortrænge det russiske indenrigsministerium MVD fra dets lukrative aftaler om at yde 'beskyttelse' til driftige russiske forretningsmænd. Ergo er FSB lige så meget som politiet blevet et kriminellet afpresningsforetagende og en kulsort parodi på Webers idealer.

Ikke overraskende scorer Rusland højt på listen over verdens mest korrupte lande, hvad Taylor også giver tal for. Han understreger det barokke i det forhold, når man betænker, at Rusland er et ganske rigt europæisk land. Hans Verdensbank-data for Ruslands statslige formåen (*Worldwide Governance Indicators/WGI*) udstiller yderligere Rusland som outsideren, der trods enorme ressourcer og enormt ressourceforbrug forbliver en temmelig fejlslagen stat.

Det er realiteten bag al Putins storladne snak om Rusland som en stormagt. Hertil bemærker Taylor i sin gennemgang af magtministeriernes indbyrdes andele af det russiske statsbudget (ibid.: 54-55), at tendensen for perioden 1999-2007 er voldsomt stigende bevillinger til de magtministerier, der forvalter rigets indre

sikkerhed – især MVD og FSB – på bekostning af forsvarsministeriet, der forvalter den ydre sikkerhed.

Så selv om Kreml udsteder bandbiller mod USA, NATO og andre ydre fjender, er det tydeligvis på hjemmebane, at man føler sig mest truet. I det hele taget fremstår Rusland hos Taylor som en temmelig idiosynkratisk politistat – en stat, der i kampen for at bevare grebet om sig selv af ideologiske grunde har til sidesat dens eneste sande allierede – brandalarmerne i form af kritiske medier og NGO'er. De kunne ellers hjælpe den med at udstille magtmisbrug.

I stedet slog Putin ind på NGO-fjendtlig lovgivning og skamløs hetz mod dem, fordi han er rundet af den anti-liberale anti-retsstatslige KGB-kultur. I konklusionen kommer Taylor lidt ind på denne forklaring og den mere strukturelle mulige forklaring i form af Ruslands ressourceforbandelse ('alt for høje olie- og gasindtægter'), idet sidstnævnte vitterlig gør Rusland til et eldorado for korrupte døgenigte.

Den onde cirkel

Denne forklaring har meget for sig, men Ruslands onde cirkel af *stat – inkompetence – mere stat – endnu mere inkompetence* mener Taylor tillige må forklares ud fra landets leninistiske fortid (s. 294 ff.).

Her henviser han til Ken Jowitt, der påpeger, at Lenins partivælde al-

LITTERATUR

drig formåede at opbygge en kultur af målrettet adfærd. Sovjetunionen sandede lynhurtigt til i inkompetence og ansvarsforflygtigelse – stats-idioti for nu at tale rent ud af posen. Ruslands sovjetiske fortid udgør en destruktiv arv. Via Conor O'Dwyer taler Taylor om den leninistiske patrimoniale stat som den kræftknode, der den dag i dag slider på statskvaliteten. Altså en institutionel forklaring, der handler om stiafhængighed.

Men heller ikke det teoriapparat stiller Taylor sig tilfreds med. Han mener – og heri er denne anmelder enig – at det afgørende er og bliver de valg og fravalg, som Ruslands seneste ledere har truffet, som de ikke kan løbe fra.

Det svage punkt hos Taylor er, at han pudsigt nok har lovligt høje tanker om værdien af ideologiske projekter (s. 321). Det, som han i ramme alvor mener ville kunne løfte Rusland op af sølet, er noget så fluffy som en opbyggelig fortælling, som bureakraterne kunne tage til sig.

Taylor er selv er inde på, at Putins

efterfølger Medvedjevs kampagne mod 'retsnihilismen' ikke rigtigt har grebet sindene; den fik heller ikke tildelt ressourcer for alvor. Men den ramte ellers i plet med hensyn til statskvalitet og kunne være koblet til både Weber, Hegel og List – tre tyskere med åndeligt gods i af den slags, som russerne elsker at sige, at de elsker.

De to anmeldte bøger er skrevet af forfattere med vidt forskellig skrivestil om et nært beslægtet emne. Om man bedst kan lide den meget livlige og journalistiske fremstilling hos Albats eller føler sig mest tryk ved det metodiske og gennearbejdede hos Taylor er nok en smagssag.

Begge forfattere har begået originale, fremragende og helt uomgængelige analyser, der skærer ind til benet af det Rusland, vi i dag i 2013 står med – Putin version 2.0.

Det er et Rusland, der desværre lever op til Albats' og Taylors bange anelser: et korrupt Rusland fanget i politistatens reaktionære blindgyde.

Mette Skak er lektor på Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.

Bognoter

Anderson, Ben: **No Worse Enemy: The Inside Story of the Chaotic Struggle for Afghanistan**, 296 s. *Publisher: Oneworld Publications 2013, 296 s. ISBN: 978-1851689774.*

Krigen i Afghanistan har kostet utallige liv og hundreder milliarder af dollar. Politikere taler om fremskridt, mens volden bliver stadig værre. Med magtfulde og chokerende beskrivelser fra frontlinjen i Helmand viser journalisten og dokumentarfilmskaber, Anderson, hvor slemt det er blevet. Han beskriver detaljeret slag, som varede i dagevis, kun for at blive gentaget få uger efter, eksplosioner og ild fra snigskytter, midt i foruroligende inkompetence og korrupsion i den afghanske hær og politiet. Forfatteren afdækker også den daglige hårde kamp for at vinde befolkningen, som har lidt så længe og ofte giver udtryk for, at de støtter Taliban. 'No Worse Enemy' er et rystende blik ind i det afghanske kaos og den går lige ind i den aktuelle danske debat om, hvad vi har fået ud af engagementet i landet. Anderson blotlægger den store kløft, der er mellem det, som vi oprindeligt fik at vide, og det, som rent faktisk skete på slagmarken. Bogen er blevet til efter fem års enorm tæt adgang til amerikanske styrkers dagligdag.

Aslam, Wali: **The United States and**

Great Power Responsibility in International Society. Drones, Rendition and Invasion. *Routledge 2013, 200 s. ISBN: 9780415644686.*

Bogen vurderer amerikansk udenrigspolitik ud fra tre case studier: Operation Frihed i Irak, amerikanske droneangreb i Pakistan og post-9/11 praksis for ekstraordinære fangetransporter. Forfatteren mener, at alle tre case studier viser eksempler på uansvarlige handlinger fra USA's side på den internationale scene. Med fokus på den såkaldte engelske skole i international politik-teori peger forfatteren på tre forpligtelser for stormagter: at handle i overensstemmelse med folkeretten og med normer for legitimitet samt respektere principperne for retsforfølgelse. USA krænkede alle tre forpligtelser i alle tre tilfælde.

Cold-Ravnkilde, Signe Marie: **Krig og fred i Mali. Udfordringer for freds- og statsopbygningsprocessen.** *DIIS Report 2013:18, 2013, 50 s. ISBN: 9788776055868.*

April 2013 besluttede FN's sikkerhedsråd at sende en 12.600 mand stor fredsbevarende styrke til Mali. Denne rapport analyserer de vigtigste årsager til krisen i Mali, og de centrale udfordringer landet står overfor, i lyset af den kommende freds- og statsopbygningsproces. Desuden de internationale og regionale

aktørers rolle for krisens eskalering og kapacitet til at håndtere militante islamistiske grupper og organiseret kriminalitet i regionen. Rapporten viser, at krisens regionale, nationale og lokale dimensioner er forbundet både historisk og i den aktuelle situation, og at netop derfor er krisen i Mali så vanskelig at løse

Dahl, Ann-Sofie og Pauli Järvenpää (eds): **Northern Security and Global Politics. Nordic-Baltic strategic influence in a post-unipolar world.**

Routledge Global Security Studies, Routledge 2014. ISBN 978-0-415-83657-9.

Bogens giver en bred tilgang til sikkerhed i den nordisk-baltiske region, idet den undersøger hvordan denne region påvirkes af udviklingen i det internationale system. Flere faktorer har betydet, at der er en øget international interesse for det nordlige Europa, først og fremmest klimaforandringerne og afsmeltningen fra polerne og de muligheder det medfører mht. til at udnytte ressourcerne i Polarhavet og etablere nye skibsruiter. Verden er ikke længere unipolær, men er heller ikke blevet multipolær – den nuværende tilstand kan måske bedst betegnes post-unipolær. I 'Northern Security and Global Politic' er samlet bidrag fra ledende forskere på området. Hensigten er at undersøge, hvordan denne situation har påvirket det nordisk-baltiske område ved at stille to spørgsmål: Hvilken betydning har en hensvindende multipolaritet på

regional nordisk-baltisk sikkerhed? og hvordan reagerer de forskellige regionale aktører på disse ændringer i deres strategiske omgivelser. Bogen indeholder 12 bidrag fra skandinaviske og internationale forskere, bl.a. skriver Ann-Sofie Dahl om 'Security in the Nordic-Baltic region: from cold war to a unipolar world'.

Ekern, Simen: **Roma – Nye fascister, røde terrorister og drømmen om det søde liv.** *Forlaget Sohn 213, oversat af Steen Sohn. 270 s.*

Forfatteren, der er norsk journalist, skriver om turistens drøm om Rom: "Det søde liv er en restaurant i en sidegade nær Pantheon, en forårsformiddag i Borghese Parken, en skræddersyet skjorte. En særegen, mild og ubekymret måde at leve på". Bogen beskriver den italienske hovedstads historie fra 1950'erne til i dag. Byen er blevet en afgørende slagmark i kampen om fortolkningen af Italiens historie. "Rom er alt. Rom er alting. Rom er lyset", siger en fascistisk nostalgiker, Gianni Alemanno, der har en fortid som slagsbror på den yderste højrefløj, men endte med at blive borgmester i den italienske hovedstad i 2008. I Rom "misbruges historien på en mere utilsløret måde, end det sker nogen andre steder", mener forfatteren

Engelbreth Larsen, Rune, Jens Lohmann og Klaus Slavensky: **Hate Speech – Fra hadetale til hadesynd.**

Informations Forlag 2013, 256 s., ISBN:978-87-7514-344-3.

Fra Holocaust til Rwanda og Anders Behring Breivik viser historien, at etnisk udrensning, politiske mord, forbrydelser mod menneskeheden og folkedrab først bliver mulige gennem intensiv 'hate speech'. Debatbogen, som er udgivet i samarbejde med Dansk PEN, sætter fokus på den såkaldte hadetale, der bl.a. flourerer i den politiske debat, hvor især minoriteter står for skud, især seksuelle, etniske eller religiøse mindretal. Bogens essays trækker på synspunkter fra det litterære parnas, vurderinger af refleksioner fra det politiske overdrev og endelig præsenteres analyser fra det akademiske udsigtstårn. En antologi med fokus på hadetale, ytringsfrihed, demokrati, menneskerettigheder og humanisme. Bidrag af Klaus Slavensky, Thomas Brudholm, Ursula Owen, Cecilie Banke, Rune Engelbreth Larsen, Mikael Rothstein, Ole Reitov, Jens Lohmann, Rikke Frank Jørgensen, Niels Bjerre Poulsen, Birte Weiss, Malene Fenger Grøndahl, Lynda Gilfillan og Göran Rosenberg.

Gorbatjov, Mikhail: **Min egen historie.** *Forlaget Lindhardt og Ringhof 2013. 552 s., oversat af Lars Peder Poulsen-Hansen.*

ISBN: 9788711383247

Gorbatjovs selvbiografi om den fattige bondedreng, der blev leder af et af verdens største imperier. Om hans barndom under Anden Verdenskrig

og hans livslange kærlighed til hustruen, filosofen Rajsa. Om hans forsøg på at reformere kommunismen indefra og på at bringe en ende på våbenkapløbet. Gorbatjovs indsats for at afslutte den Kolde Krig indbragte ham i 1990 Nobels Fredspris. Året efter var det slut. Et mislykket militærkup tvang Gorbatjov til at fratræde præsidentposten, og Sovjetunionen gik i opløsning. Nu, mere end tyve år senere, fortæller Mikhail Sergejevitj Gorbatjov (f. 1931) hele sin historie: om opvæksten i Stavropol i Nordkaukasus, om sin første togrejse til Moskva og mødet med storbyen og universitetet, hvor han mødte sin hustru gennem 46 år, Rajsa. Om deres fælles kampe som fattige studerende i den forarmede efterkrigstid og om hans egen vej til toppen i russisk politik. Bogen giver et unikt indblik i livet under sovjetkommunismen og om vanskelighederne ved at reformere systemet indefra. Gorbatjov indrømmer åbent, at han er betaget af kommunismens idealer – men samtidig ikke blind for Stalintidens rædsler og erindringen om, da sikkerhedstjenesten kom og hentede hans bedste far.

Grillo, Beppe, Gianroberto Casaleggi og Dario Fo: **Il Grillo canta sempre al tremonto.** (Fårekylingen synger altid ved solnedgang), *Chiare Lettere 2013, 200 s.*

Bogen er skrevet af de to grundlæggere af Italiens protestbevægelse

samt forfatteren og nobelpristageren Dario Fo. De giver for fuld udblæsning udtryk for politikerlede og kalder europæiske politikere fantasi-løse, korrupte og ude af trit med befolkningerne. De mener, at hele Europas politik skal genopfindes og griber tilbage til den italienske renæssance efter inspiration til det nye politiske projekt. Den kreativitet, som renæssancens kunstnere og videnskabsmænd udviste, skal få os ud af krisen. Europas nuværende sparestrategi sammenlignes derimod med Sparta i det antikke Grækenland med streng disciplin, mens kunst og videnskab var fraværende.

Forfatterne forslår, at borgerne inddrages direkte i politiske beslutninger gennem afstemninger og debat på internet. De mener, at i 'open source' netværk vil det være den gode idé, der vinder – ikke penge eller status. Den direkte deltagelse vil samtidig forhindre, at en klasse af teknokrater og levebrødspolitikere dominerer politik, mener de.

Hill, Fiona og Clifford G. Gaddy: **Mr. Putin, Operative in the Kremlin.** *Brookings Institution Press 2013, 150 s.* Bogen redegør for, hvad præsident Vladimir Putin i virkeligheden ønsker sig for Rusland, og hvordan det hele kan ramle sammen for ham. De fleste analytikere mener, at Gorbatsjov og Jeltsin var modige reformatorer med hjerte for demokrati, men bogen påviser, at befolkningen, som oplevede 1990'ernes kaos, ser

anderledes på det. Det kom Putin til gavn. Centralt for forfatterne er, at Putins berømte udtalelse om, at Sovjetunionens fald var sidste århundredes 'største katastrofe' i virkeligheden var et fejlцитat. Putin begræd ikke kommunismens fald, kun den russiske stats sammenbrud, som i hans perspektiv var lig med sovjetstaten. Hill og Gaddy identificerer seks ansigter hos Putin: den statsfikserede, manden der bladrer i Ruslands historie for at finde inspiration, overleveren, outsideren, kapitalisten og KGB-manden. Hvis Putin ikke finder en løsning for det korrupte system, og presset på ham vokser yderligere, er der efter forfatternes mening to muligheder: at han presses ud af sin inderkreds, eller at massedemonstrationer fremtvinger systemskifte. Den tilsyneladende stabilitet kan vise sig at være varsel om voldelige opgør.

Kristensen, Kristian Søby: **Danmark i krig. Demokrati, politik og strategi i den militære aktivisme.** *Jurist- og Økonomiforbundets Forlag, København 2013. ISBN 978-8-757-43049-3.*

Danske styrker har været engageret mange steder de seneste år, bl.a. i Irak, Bosnien Afghanistan, Afrikas Horn, Libyen, Mali – og ofte i egentlige kamphandlinger. Brug af væbnet magt er blevet en almindelig del af Danmarks aktive udenrigspolitik i en sådan grad, at udenrigspolitikken i dag kan beskrives som militær aktivisme. Det er ikke uproblema-

tisk. I dag er der bred enighed om, at militær magt nytter i international politik; men det betyder ikke, at der er ro om forsvar og forsvarspolitik eller konsensus om de udenrigspolitiske mål. 'Danmark i krig' giver en række bud på, hvordan vi politologisk kan forstå et Danmark, der ofte er i krig, og undersøger den nye sammenhæng mellem krig og politik i Danmark. Bogen diskuterer mange af de demokratiske, politiske og strategiske udfordringer, der følger med den militære aktivisme.

Lidegaard, Bo: **Landsmænd – de danske jøders flugt i oktober 1943**, Politikens Forlag 2013, 416 s.

Hvordan gik det til, og hvorfor valgte langt de fleste danskere at hjælpe deres landsmænd på flugt? Det er nogle af de spørgsmål, som rejses i bogen om det forhold, at det i oktober 1943 lykkedes langt de fleste af de danske jøder at flygte til Sverige. Siden besættelsen har myterne floureret om de dramatiske begivenheder, da mere end syv tusinde mennesker flygtede fra nazisternes forfølgelse. Nu er det muligt at fortælle historien med afsæt i samtidige kilder, dagbøger og dokumenter, skrevet af de flygtende, deres forfølgere og af hjælpere samtidig med, at begivenhederne fandt sted. Gennem fjorten kapitler, der hver dækker en dag, følges udviklingen gennem de afgørende uger, hvor der trækkes tråde direkte fra beslutningerne i Berlin over de tyske og danske em-

bedsmænd til de flygtende og deres landsmænd. Fortællingen viser, hvor nært redningen af de danske jøder hang sammen med den danske regerings stilling over for de totalitære trusler. Den afdækker, hvordan det lykkedes det lille og udsatte Danmark at sætte sig op mod Det Tredje Rige ved at fornægte selve grundlaget for den nazistiske ideologi.

Oborne, Peter og David Morrison: **A Dangerous Delusion.: Why the West is Wrong About Nuclear Iran**. Elliott & Thompson, 2013, 112 s. ISBN: 9781908739896.

Den i skrivende stund endnu ikke publicerede bog vil ifølge forlaget "levere de afgørende argumenter imod militært angreb på Iran", som det stadig er muligt, at Israel med støtte fra USA vil kaste sig ud i imod iranske atomanlæg. Det vil ifølge forfatterne være en katastrofe med risiko for omfattende krig og blodudgydelser samt globalt økonomisk sammenbrud. Den katastrofe vil forfatterne bidrage til at forhindre ved at vise, at der ingen grund er til at angribe den islamiske stat, at der endnu ikke eksisterer iranske atomvåben, og at Iran allerhelst vil indgå en aftale. Vestens militære trusler imod Iran strider imod folkeretten, og Iran er et civiliseret land med legitim magt i Mellemøsten, fremhæver bogen. I mange år har Peter Oborne og David Morrison, inden for henholdsvis journalistik og forskning, undersøgt Vestens politiske

klassers handlinger. Her har de slået kræfterne sammen for at appellere så stærkt som muligt imod at starte en krig mod Irak i håb om, at politikere vil lytte med de bitre erfaringer i Irak in mente.

Mozaffari, Mehdi: **Islamisme – En orientalsk totalitarisme.** *Informations Forlag, 300 s., ISBN 9788775144105.*

En bog af professor i islamiske studier Mozaffari, tidl. professor i islamiske studier ved Århus Universitet nu professor emeritus samme sted. Hans første bog på dansk om vor tids mest debatskabende isme. Forlaget understreger, at det ikke er en negativ bog om indvandring, om muslimer eller om islam som religion betragtet, men en bog om den politiske ideologi islamisme, hvorom forfatteren bruge begrebet 'islamisk totalitarisme'. Under blodige uroligheder i forbindelse med den islamiske revolution i efteråret 1978 flygtede Mehdi Mozaffari ud af Iran, da præstestyret overtog magten i landet. I Danmark har Mozaffari i snart en menneskealder beskæftiget sig med studiet af islamismen, som – siden han måtte flygte fra den – ikke er blevet mindre udbredt. I bogen søger Mozaffari tilbage til den politiske islamismes rødder og viser, hvordan den deler træk med nogle af de totalitære tankesystemer, som har præget verdenshistorien. Islamismen adskiller sig fra imidlertid andre totalitarismer som fx fascismen, nazisme eller kommunismen ved at være

en religiøst baseret ideologi. Se Mozaffaris artikel om ideologiens styring af Irans udenrigspolitik i baggrundssektionen i dette nummer af *Udenrigs*.

Rogozin, Dmitry: **The Hawks of Peace. Notes of The Russian Ambassador.** *Glagoslav Publications 2013, 370 s.* Oversat fra russisk af Nadezhda Serebryakova og Camilla Stein. Red. Camilla Stein og Scott D. Moss. *ISBN: 9781782670063. Også i Kindle version.*

Den russiske viceministerpræsident og tidligere Nato-ambassadør, Dmitrij Rogosin, deler sine noter om de personligheder og begivenheder, der har skabt Ruslands postkommunistiske historie. Han har givet udtryk for, at uden disse noter er det umuligt at forstå landets fortid og gøre sig ideer om fremtiden. I sin politiske dagbog om ikke mindst tiden som Ruslands permanente repræsentant ved Nato reflekterer Rogosin over det komplekse forhold mellem Rusland og Vesten. Noterne dækker perioden fra 1985 til i dag med brikker til at forstå Sovjetunionens sammenbrud, daværende præsident Boris Jeltsins bombardement af parlamentet i Det Hvide Hus i Moskva i 1993 og krigene i Kaukasus, Natos angreb på Jugoslavien og Ruslands invasion af Georgien. Bogen indeholder unikke dokumenter fra Tjetjenien-krigene, fx et brev fra den navnkundige tjetjenske krigsherre Sjamil Basajev til præsident

Vladimir Putin, inside informationer fra Bruxelles om krigen i Georgien og en del mere, som hidtil ikke har været i offentlighedens søgelys. Bogen er både adresseret til politikere, historikere, diplomater og militærfolk samt til et bredere publikum i øst som i vest.

Rostampour, Maryam og Marziyeh Amirizadeh: **Captive in Iran: A Remarkable True Story of Hope and Triumph amid the Horror of Tehran's Brutal Evin Prison.** *Tyndale Momentum 2013, 312 s., ISBN: 9781414371207.*

De to forfattere vidste, at de satte deres liv på spil, da de igennem tre år illegalt distribuerede det nye testamente til omkring 20.000 medkristne i Iran. De startede to hemmelige kirker i private hjem, den ene for prostituerede, hvoraf mange var kvinder, der var forladt af deres mænd og ikke havde andre måder at tjene til livets ophold for sig og børnene end ved prostitution. Maryam og Marziyeh var gentagne gange ved at blive fanget. Det skete til sidst i 2009, hvor de blev arresteret og sendt til det berygtede Evin fængsel i Teheran, et sted hvor fanger tortureres rutinemæssigt, og henrettelser sker hurtigt og pludseligt. Men i stedet for at blive lammet af frygt valgte de den radikale og farlige vej at dele deres tro med medfanger under deres 259 dage lange ophold i vin fængslet.

Sainsbury, David: **Progressive Capitalism – How to Achieve Economic Growth, Liberty and Social Justice.**

Biteback Publisher 2013, 201 s.

David Sainsbury var videnskabsminister i Tony Blairs regering fra 1998 til 2006, men han skriver selv at det først var efter han forlod regeringen, at han begyndte at sætte spørgsmålstegn ved den neoliberale politiske økonomi, der havde domineret regeringer i den vestlige verden de seneste 35 år. Tre ting overviste ham om, at han havde taget fejl: Et forsøg på fjendtlig overtagelse af familiefirmaet i 2007; finansmarkedets sammenbrud i 2008 og en voksende overbevisning om, at konkurrenceevne kræver et kapløb mod toppen med statslig støtte til beskæftigelse, innovation og viden. Neoliberalisme skal erstattes med 'progressiv politisk økonomi'. Hjørneste- nen er en tro på kapitalismen, men med tre vigtige elementer: institutioner, nødvendigheden af at staten skal inddrages i deres udformning og social retfærdighed som mål for et lands økonomiske præstation. Bogen er primært skrevet for den britiske læser, men den trækker på akademiske arbejder fra hele verden.

Silvers, Robert B. (red): **The New York Review Abroad: Fifty Years of International Reportage.** Forord af Ian Buruma.

Bogen præsenterer 72 reportager og analyser fra *New York Review* i de sidste 50 år med kommentarer, der op-

daterer og vurderer den politiske situation, som artiklerne omhandler. Blandt artikler er Susan Sontags "Venter på Godot" fra det krigshærgede Sarajevo; V.S. Naipaul, der besøger Argentina og blandt andet skriver om Evita kulten; Ryszard Kapuscinski om at være sat ild til i Nigeria; en meddissidents beretning om forfølgelsen af Andrej Sakharov og Jelena Bonner i sovjettiden; Caroline Blackwoods dækning af kirkegårdsgraveres strejke i Liverpool i 1979; Timothy Garton Ashs minut for minut fortælling om Den Magiske Lanternes Teater i Prag i 1989, der blev scene for revolutionen. Blandt andre skribenter er også Tim Judah, Amos Elon, William Shawcross, Rosemary Dinnage og Nadine Gordimer. Et kommune af den polske dissidentpræst, Jerzy Popieluszko, der blev smuglet ud af Polen. I sidste linje skrev han: "Jeg er forberedt på alt", Da det blev offentliggjort i december 1984, var fader Popieluszko blevet bortført og myrdet af Polens hemmelige politik. Bogen er kronologisk bygget op og starter med to perler fra 1960'erne: Mary McCarthys rapport fra Vietnam på Vietnam-krigens højde, efterfulgt af Stephen Spenders rapport fra barrikaderne under studenteroprøret i Paris i 1968. Artiklerne går på kryds og tværs: Sydamerika, Afrika, Tibet og Kina, det tidligere Sovjetunionen, Haiti og Cuba og slutter med en flot samling af artikler fra Mellemøsten.

Snow, Richard: **I Invented the Modern Age: The Rise of Henry Ford.**

Scribner 2013. 384 s.

ISBN 13: 9781451645576.

Den populære historiker har leveret en underholdende fortælling om Henry Ford og dennes opfindelse af "Model T – den grimme, mærkelige og uovervindelige maskine, der definerede det tyvende århundrede". Hvert et hundrede år eller der omkring er blevet genskabt af ny teknologi. For 170 år siden ændrede jernbanen opfattelsen af tid og rum. I vort århundrede har mikroprocessoren revolutioneret menneskers måde at kommunikere på. Men i det tidlige 20. århundrede var motoren for kreativ destruktion benzinmaskinen, som den blev sat i verden af en ukendt men overenerget ung mand ved navn Henry Ford. Han blev født samme år som slaget ved Gettysburg og døde to år efter atombomben faldt. Hans liv personificerede de enorme teknologiske ændringer, der blev opnået i den periode. Han voksede op som Michigan bondedrengen, der hadede landarbejde. Han byggede sin første benzinmaskine af industriaffald. Den var på størrelse med en symaskine. Scene efter scene viser Richard Snow Fords mekaniske evner og radikale opfindsomhed, der ændrede amerikansk industri. Da Ford først afslørede bilen Model T, havde det taget ham tolv en halv time at bygge en. Lidt mere end et årti senere tog det præcis et minut. Ved at lave en bil så hurtigt og

billigt, at hans egne arbejdere havde råd til den, skabte Ford logikken i den forbrugerisme, som vi stadig er en del af. USA ændredes på et årti og Ford blev nationalhelt. Masser af scener og begivenheder fra et omskifteligt liv. Herunder den intense fase af hans hemmelige rivalisering med andre tidlige bilproducenter.

Skovgaard-Petersen, Jakob:

Islam på tv i den arabiske verden.

Forlaget Vandkunsten 2013, 182 s.

Arabisk tv er ikke sat i verden for at tjene penge, men for at sælge budskaber om islam, viser den kyndige forsker. 6-700 satellitkanaler har skabt en panarabisk offentlighed, som denne bog dykker ned i og giver indsigt i, hvordan arabiske samfund opfatter sig selv. Forfatteren relaterer sin viden om indholdet på arabiske tv-kanaler med de omfattende islam-diskussioner i Vesten efter 11. september. Blandt hans pointer er, at den udgave af islam, som nu er vigtigst i verden, ikke er muftiernes men tv-kanalernes, det globaliserede mediesprog, som følges af og påvirker muslimer overalt i verden.

Östberg, Kjell og Jenny Andersson:

Sveriges historia: 1965-2012.

Norstedts 2013, 549 s.

Den svære disciplin at skrive samtidshistorie klarer de to forfattere ved at lægge præmisserne åbent frem, at de giver forskellige billeder af Sverige, som de åbent erkender strider imod hinanden på grund af

mangfoldigheden i nutiden. Bogens bærende tema er rejsen imod valgfrihed, opløsningen af den socialdemokratiske velfærdsmodel, decentralisering ud til kommunerne – skarpt forfulgt af krav om større valgfrihed til borgerne. Den ‘monopolistiske’ stat angribes fra højre og venstre. Langt ind i Socialdemokratiet kræves, at magten tages fra de statslige bureaukratier og lægges ud til borgerne og deres frie valg. Siden 1990’erne er centrale dele af velfærdsydelseerne i Sverige overdraget til private virksomheder. Effekten er stærkt omdiskuteret, men bogen påviser, at det er sket med bred politisk opbakning, fordi den proces sænkede prisen for velfærdsydelser markant. Socialdemokratiets særstilling i svensk politik bliver ifølge forfatterne afviklet i løbet af det halve århundrede, som deres historie omhandler. De lader det være et åbent spørgsmål, om det skyldes sammenbrud af, der tidligere gav partiet nærmest magtmonopol, eller om det tværtimod skyldes, at socialdemokratiet nåede målet, og ansvaret for velfærdssamfundets fornyelse derfor måtte forankres politisk bredere. Forfatterne påviser også, at Sverige som de øvrige nordiske lande har været relativt dårlige til at integrere indvandrere.

Zeit-Edition: **Die besten Reportagen aus 65 Jahren Zeit-Geschehen.** *Die Zeit 2013, 520 s.*

52 reportager fra den tyske ugeavis

Die Zeit, hvoraf mange er blevet tildelt fornemme journalistpriser. Reportagerne dækker udviklingen fra 1946 til i dag og emnerne er Tyskland, omverdenen, livshistorier og økonomi. Reportager om blandt andet nederlaget for Prag-foråret, terroren fra Rote Arme og afviste flygtninges skæbne. Rigt illustreret i stort format og med aktuel baggrundsinformation til de enkelte reportager.

Zeit-Extra: **Der Atlas Die Welt om 21. Jahrhundert.** *Die Zeit* 2012, 700 s.
Et atlas, der kombinerer kartografi,

satellitbilleder og landeleksikon og har temasektioner til beskrivelse af verden af i dag. Det viser klart, at verden, som vi kendte den for få år siden ikke eksisterer. Udgivelsen besvarer også spørgsmål til den nye verdensorden, klimaforandringer og knaphed på ressourcer. Udgivelsen er en kombination af velunderbyggede temadossiers, kartografi, satellitbilleder og panoramakort, der kan klappes ud. Et atlas, der giver er fascinerende billede af verden af i dag.

Det Udenrigspolitiske Selskab

er en almennyttig, uafhængig forening, grundlagt i oktober 1946. Selskabets formål er at fremme kendskabet til og interessen for udenrigspolitiske spørgsmål. Selskabet tager ikke stilling til noget politisk problem. Kun redaktion og forfattere

hæfter for de i Selskabets publikationer offentliggjorte meninger. Som medlem kan optages enhver, hvis medlemskab skønnes gavnligt for Selskabets formål. Institutioner og virksomheder kan optages som kollektive medlemmer.

Selskabets protektor

Hans Kongelige Højhed
Kronprins Frederik

Selskabets æresmedlem

Uffe Ellemann-Jensen

Selskabets bestyrelse

Merete Ahnfeldt-Møllerup,
arkitekt, p.hd.
Victoria Bernstorff, *B.A.*
Ingelise Bogason, *cand.mag.*
Michael Ehrenreich,
Selskabets direktør
Uffe Ellemann-Jensen,
tidl. minister
Peter Foss, *formand Foss A/S, civ.ing.*
Lykke Friis, *MF, Selskabets formand*
Troels Frøling, *generalsekretær*

Kjeld Hillingsø, *generalløjtnant*
Zubair Butt Hussain, *cand.polit.*
Anne Knudsen, *chefredaktør, dr.phil.*
Suzanne B. D. Lassen
Steen Langebæk, *landsretssagfører*
Anna Libak, *journalist*
Mogens Lykketoft, *MF,*
Folketingets formand
Samuel Magid, *cand.jur.*
Siegfried Matlok, *chefredaktør*
Ida Nicolaisen, *seniorforsker*
Klaus Carsten Pedersen, *cand.polit.*
Herbert Pundik, *journalist*
Mikkel Vedby Rasmussen, *professor*
Steen Riisgaard,
bestyrelsesformand COWI
Vibeke Sperling, *journalist*
Niels Thygesen, *professor, dr.polit.*

udenrigs

68. årgang

Grundlagt af Erik Seidenfaden og Steen Gudme

Udkommer april, august og december

Redaktionen af dette nummer sluttet 23.09.2013

Abonnementspris 250 kr., institutioner 400 kr.

Udgiver

Det Udenrigspolitiske Selskab

Amaliegade 40 A, DK-1256 København K

Telefon 3314 8886, fax 3314 8520

E-mail udenrigs@udenrigs.dk

www.udenrigs.dk

Redaktion

Vibeke Sperling (ansvarshavende)

Brita Vibeke Andersen

Redaktionskomité

Ib Faurby

Nanna Hvidt

Anna Libak

Mette Skak

Anna von Sperling

Martin Selsøe Sørensen

Frede Vestergaard

Uffe Østergård

Direktion

Michael Ehrenreich

Sekretariat

Brita Vibeke Andersen

Produktion

Skagen Bogtrykkeri og Rounborgs grafiske hus

Omslagsill.: Per Marquard Otzen

ISSN 1395-3818